

شیخی ئیشراق و سوئتان صه لاحتدین نه ییوبی

هه رکه سی فهره ننگ و زانین به دهس بیئی
ره حمهت و بهر هکته به سه ر خویندا ده باریئی (شه پۆل)

نوسهر: محهمهد صالح ئیبراهیمی (شه پۆل)

لاپه‌ره‌ی کتیب و ه ک شاپه‌ره که روحی نیمه
بولای نورو روناکی ده‌خاته هه‌لفرین: ویلتیر.

ناسنامه‌ی کتیب :

ناوی کتیب شیخی ئیشراق و سولتان سه‌لاحه‌دین نه‌ییوبی

□ - نوسه‌ر: محهمه‌د صالح ئیبراهیمی (شه‌پول)

□ ویرستار: ئازاد ئیبراهیمی.

□ پیت‌چینی به کامپیوتیر: مؤئسه‌سه‌ی نه‌قش چه‌لیپا خانم تاهیره شامانیان

□ ناشیر: نوسه‌ر

□ نوبه‌ی چاپ: ئه‌وه‌ل ۱۳۸۳ ی هه‌تاوی و SC ۲۸ - ۲۰۰۴ - ز.

□ لیتوگرافی و چاپی: ته‌ندیس نوقره‌یی - نرخ ۱۰۰۰ تمه‌ن

□ شابه‌ک: ۶ - ۴۸۹۰ - ۰۶ - ۹۶۴ ISBN 964-06-4890-6

ژماره‌ی موحه‌ویزی چاپ ۲۲۱۱۵ میژوی ۱۳۸۳/۴/۲۵

هه‌رکاتی ده‌چمه په‌رلانه خه‌فه‌تمه؛ که ته‌مه‌ن، چه‌ن
کورته، بوکه‌لک و هه‌رگرتن له‌و سفره‌ره‌نگینه (شه‌پول).

ئهم کتیبه پیشکه‌شه به روحی دایک و باوکم و هه‌روا
پیشکه‌شه به ناصر و مسته‌فای کورم له سوئید و به شایسته
و نه‌سرین و ئازاد و دایکی هه‌پینجیان (شه‌پول).

سه‌ره تا

به‌ناوی خوای به‌خشه‌رو دل‌اوا

کوردستان ئه‌و به‌هه‌شته‌ره‌نگینه‌به‌دریژایی میژوی ئیسلامه‌تی، وه‌له‌هه‌ر ده‌وارانی‌کدا، له‌هه‌ر چه‌شنه‌زانین و هونه‌ری‌کدا که باوی روژ بو بی به‌ده‌یان کوردی زاناو سه‌نگین و بیرورد و ده‌س ره‌نگین هونه‌رنوما‌یی‌یان تیدا کردوه‌و ناویان ده‌ر کردوه، ته‌نانه‌ت زور له‌و کورده‌به‌ناووده‌نگانه‌ی که ناچار بون به‌زمانی بیگانه، بنوسن و بیگانه که له‌سه‌ر خو‌ی حیسابی کردون و ناوی کوردی لی س‌ریونه‌ته‌وه. یا به‌فه‌رموده‌ی حاجی قادری کو‌یی (له‌به‌ر بی ده‌فته‌ری ون بون و فانی) به‌لام ته‌گه‌ر (له‌هه‌شتیک مشتیک) و له‌(کو‌شکی خشتیکیش) ماوه‌هیشتا هه‌ر زور ده‌وله‌مه‌ندین. به‌واتایی تر سه‌ره‌رای ئه‌مانه‌ش که له‌کورد داگیر کراون، هی‌مان له‌سه‌ر رو په‌ره‌ی میژوی گه‌له‌بیگانه‌کاندا هی‌نده‌مان کوردی دانا و زانا ماون که خو‌مانیان پیوه‌رابنیین و به‌راشکاوی به‌دنیا بلین ئیمه‌یش له‌کاروانی ژیارو شارستانیه‌تی مرو‌دا ده‌سه‌چیله‌ی خو‌مان هی‌ناوه. - بو‌ونه: ۱ - له‌سه‌حابه‌ی پیغه‌مبه‌ری ئیسلام زاتیکی وه‌ک: جابان کوردی و ئه‌بو به‌سیر ئیبنی جابان کوردی که ئه‌بو به‌سیر بن جابان کوردی بو‌ته‌هوکه‌ئه‌م ماده: (هه‌ر که‌س موسولمان بی، ده‌بی پیغه‌مبه‌ر بیداته‌وه‌ده‌س کافران) له‌قه‌راردادی حوده‌ییبه. به‌سودی ئیسلام هه‌له‌و‌ه‌شینه‌وه (برواننه‌پیتی ج‌الصابه‌نوسراوی خافزکوری حه‌جهر عه‌سقه‌لانی، ته‌فسیری روحولمه‌عانی نوسراوی عه‌للامه‌شه‌هابه‌دین مه‌حمود، ته‌به‌رانی، سه‌غیر و که‌بیر، (برواننه‌په‌ند یا ئه‌مسالی قورئان له‌باسی حه‌جی عه‌مه‌ده‌ا نوسراوی شه‌پۆل، چاپی ۱۳۶۲ په‌ره‌ی ۱۵۴ تا ۱۱۹) - ۲ - له‌زانایان که کوری خه‌لدون (ابن خلدون) له‌سه‌ر زانایی و خزمه‌تی کوردان شایه‌دی داوه‌و نوسویه‌تی: «... بنچینه‌ی پیگه‌ی زانین و ئه‌ده‌ب چوارکتیبه، دوانیان کورد نوسویه‌تی: ۱ - ئه‌ده‌بولکاتب نوسراوی کوری قوته‌ییبه‌ی دینه‌وه‌ری کوردی لای کرماشان - ۲ - نه‌وادر نوسراوی ئه‌بو عه‌لی ئیسماعیل قالی دیار به‌کری کورد. «په‌ره‌ی ۱۱۷۵ مقدمه‌ی ابن خلدون ج ۲» چاپی چواره‌می سالی ۱۳۶۲ی هه‌تاوی و ریساله‌ی تاریخی عولومی ئیسلامی نوسراوی دوکتور جه‌لال هومایی که نوسه‌ری ئه‌م دیرانه‌ئه‌م ریساله‌ی له‌زانکو‌ی ئازادی ئیسلامی و (دانشکده‌ی قضایی و خدماتی ئیداری) له‌تاران به‌ده‌رس وت وه‌ته‌وه. - یا زانایه‌کی وه‌ک ئه‌بو حه‌نیفه‌دینه‌وه‌ری که عیلمی (ریاضی): ریازی و گیاناسی هی‌ناوه‌ته‌نیو‌فه‌ره‌ه‌نگی ئیسلامی و ئه‌م فه‌ره‌ه‌نگی پی‌غه‌نی کردوه‌و له‌و زانستانه‌دا خاوه‌ن بیرورا بووه‌و

که شفیاتیکیشی له زانینی شیمی داهیه، عه‌بدو سه‌لام ماردینی عیلمی (ریاضی) و گیاناسی هیناوه‌ته نیۆ فه‌ره‌ه‌نگی ئیسلامی و روژ کاریکیش سه‌روکی زانینگه‌ی قاهیره‌ی شاری میسر بووگه - ئیمام ئه‌وره‌حمان خازینی، کوری ره‌سولی زه‌کی سابلایغی ریازی زانانی ناودار، محیدینی خه‌لاتی که له دانانی ره‌سه‌د خانه‌ی مه‌راغا هاری کاری خواجه‌نه‌سیری توسی کردوه - (قاضی القضاة علامه کمال‌الدین) هه‌و لی‌ری که به (قدوة المحققین، سلطان الحکما) ناوداره که له عیلمی ریازیشدا هه‌رشه‌ پۆلی داوه - (ابن‌الحاجب) شاره‌ زوری دانهری (صرف و نحو و اصولی فقه) ئیسلامی، عوسمان ناودار به‌ کوری جنی‌دانهری (فقه‌اللغه)، ئەم زانا کوردانه‌ ته‌نانه‌ت (بین، سیلاب، له‌ت، س‌ریچکا و مه‌فته‌عی واژه‌یان له‌ زبانی عه‌ره‌بیدا دیاری کردوه - که له‌ زمانی کوردیدا ئە گه‌ر دو حرف و یه‌ک بین بن ۱ - چ‌ر، د‌ر، پ‌ر، ب‌ر، چ‌و، مو، شو، تو، دو، تو، دو، ه‌و، ه‌و، مس، ک‌ر، م‌ژ، د‌ژ، دش، مر - ۲ - سی (حرف) بن، سی پیتی وه‌ک داو، راو، چاو، خاو - ۳ - دو بین و چوار (حرف) بن وه‌ک: باوک: (با + وک) - مامر: (ما + مر) - پینج پیتی بن وه‌ک: هاوار: (ها + وار). نه‌خۆش: (نه + خۆش). ش‌ه‌ش پیتی وه‌ک: هه‌نجیر: (هه‌ن + جیر). و ... ۴ - سی بین بن وه‌ک: ئاره‌زو (ئا + ره‌ + زو) - حه‌وت پیتی وه‌ک: شاره‌زور (شا + ره‌ + زور) - هه‌شت پیتی وه‌ک هه‌ورامان (هه‌و + را + مان). بروانه‌ - کتیبی ژیناوه‌ری زانایانی کورد له‌ جیهانی ئیسلامه‌تی دا چاپی ۱۳۶۴ مه‌هاره‌ت، تاران په‌ره‌ی ۶۵۹ تا ۶۵۲ .

و ... یازیاوه‌دین کوری ئه‌سیر ناودار به‌ نوسه‌ر که له ۵۵۸ له‌دا یک بووه و له ۶۲۷ مانگی وه‌فاتی کردوه که نوسراوه‌ که‌ی ئەم زاته‌ سه‌باره‌ت به‌ فیرده‌وسی و شانامه‌، کۆن‌ترین سه‌ر چاوه‌ی جیی بروایه‌ به‌ عه‌ره‌بی و زور زانایانه‌ و ورد شانامه‌ی هه‌لسنه‌ نگاندوه‌ و قسه‌ی ئەم زانایه‌، له‌ نیۆ زانایانی ئیسلامی جیگای بروا و دل نیایه‌ - دیاره‌ دو‌برای زاناو پر زانینی دیکه‌ی به‌ ناوی (عیزه‌دین) خییوی میژوی ئەلکامل و (عه‌للامه‌، مه‌جده‌دین) که‌ کوری خه‌له‌ کانی کورد، له‌ کتیبی وه‌فیه‌یات داستایشی زوری کردوه - یا زه‌ینه‌دین ئامیدی که‌خه‌تی بو‌نابینایان داناوه‌ و شه‌ش سه‌د سال به‌ر له‌لویس برایل - ی فه‌رانسه‌وی ئەو کاره‌ی ئەنجام داوه‌ یا (صدقی) زه‌هاوی ئەو شاعیره‌ فه‌یله‌ سوغه‌، که‌ له‌ سالی ۱۳۱۳ و ریکه‌وتی ۱۹۳۴ ی زانی له‌ گه‌ل (احمد حامد الصراف) دا له‌جه‌ژنی هه‌زاره‌ی فیرده‌وسی به‌شداری کردوه و له‌ سه‌ره‌ه‌وای شانامه‌ی فیرده‌وسی له‌ شه‌عاریکدا له‌ دارولفونونی تاران خویندویه‌ته‌وه‌، ئەمه‌پش دوه‌یت له‌و شیعراوه‌ی زه‌هاوی:

(به‌فردوسی از من سلامی برید پس از عرض حرمت پیامی برید)

(کہ ای شاعیر خفته در زیر خاک   نہان از نظر دور از جان پاک)

کہ موفتی زہاوی باوکیشی تاوہفاتی کرد موفتی شہرع و دینی بہغا و ٹہو دہوہرہ بووہ. یا شیخ شہر قاوی کہ سہروکی زانکوؤ و فیرانکوؤی قاہیرہی میسر بووہ - زانایانی شارہ زورو ہلہبجہی سوتاو ہیروشمای کوردستان و زانایانی دینہوہری لای کرماشان لہحیساب نایہن، ٹہونہ زورن. ٹہوہیہ ٹیمام موحمہد غہزالی فہرمویہتی: (فہرہنگی ٹیسلامہتی لہسہر چوارستون دانراوہ، سی لہوانہ زانایانی شارہ زور، ٹامیدی دیار بہ کرو دینہ و ہرن کہ کوردن - لہ پاشان فہرمویہتی: ٹہ گہر خوا ٹہو زانایانہی بہ ٹیسلام نہدبا فہرہنگی ٹیسلامہتی ٹاوا قہوام و دہوامی نہدہ بوو). (خدماتی موٹہقایلی ٹوستاد شہید موٹہہہری) چاپی یہ کہم و بہر کوئی دیوانی مہلای جزیری چاپی سروش - تاران سالی ۱۳۶۱ بہ قہلہمی شاعیری ناودار ہہزار رہحمہتی. - ۳ - لہفہیلہ سوفان کہسانی و ہ ک شیخ شہہابہدین شیخی ٹیشراق خیوی کتیبی فہلسہفہی ٹیشراق - ۴ - لہ خواناسان و عورہفاکہسانی و ہ ک: عہدوللارودباری، (تاج العارفین) ٹہبولوہفای کورد کہلہ ۱۶ ی رہجہی ۴۱۷ لہ دایک بووہ و لہ ۲۰ ی رہبیعی یہ کہم ۵۰۱ و ہفاتی کردوہ کہ حہ کیم سہنایی لہ پہ سہندی ٹہوزاتہدا و تویہتی: (قرنہا باید کہ تا پشت آدم نطفہی / بوالوفایی گردگردد یا شود و بیس قرن) - کہ چہندین خہلیفہی و ک شیخ بہتو، جاگیرلو، شیخ ماجد کوردی و شیخ مہتہر بارزانی ہہبووہ (زریزہی زیرین چاپی ہہولیر ۱۹۹۹ ز - پہرہی ۱۶۱ تا ۱۵۱ - (قلائد الجواہر و بہجۃ الاسرار و شرح احوال) بابا تاہیر عوریان، بلاوکی ٹاساری نیشتمانی تاران چاپی ۱۳۵۴. حہ کیم سہنایی لہ نیوہ راستی سہدہی ۵۲۵ لہ دایک بووہ و لہ ۵۹۵ ی مانگی و ہفاتی کردوہ - و ہ شہمسی مہغربیش لہ پہسہندی ٹہبولوہفای کوردا فہرمویہتی:

(این کرد پرچہرہ ندانم کہ چہ کردہ است   کز جملہ خوبان جہان گوی ببردہ است)

(موسی کلیم است کہ دارد، بد بیضا   عیسی است کزو زندہ شود ہرک بمرداست)

یا زاتیکئی و ہ ک شیخ شہہابہدین سوہرہ و ہردی لہ نہوہ کانی ٹامویہ کہ لہ سالی ۵۳۹ لہ دایک بووہ و خیوی کتیبی عہوارفولمہ عاریفہ کہ شیخی سہعدی شیرازی لہ ستایشی دا فہرمویہتی:

(مقالات مردان ز مردی شنو   نہ از سعدی از سہروردی شنو)

(مرا شیخ دانای مرشد شہاب   دو اندرز فرمود بر روی آب)

(یکی آنکہ در نفس خودبین مباح   دگر آنکہ در جمع بدبین مباح)

کہ شیعری ٹاخر بہراستی غہوغادہ کا و گشت عیب و ہوی ناکوکی نیوان مرو دہر

ده‌خا و ده‌لی: چاره‌به‌دیپینانی و ه‌حده‌ت و برایه‌تی و به‌رابه‌ری و عه‌دآله‌ته و ... لا‌بردنی خودبینی و به‌دیینی‌یه. یا زاتیکی و ه‌ک حیسامه‌دین چه‌له‌بی که مه‌ولانای رومی له سه‌ره‌تای به‌رگی ۲ - ۳ - ۴ - ۵ و ۶ ی مه‌سنه‌وه‌ی دا‌تاریفی ئه‌وزاته ده‌کا و فه‌رمویه‌تی:

(چون ضیاء‌الحق حسام‌الدین عنان باز‌گردانید ز اوج آسمان)

(چون بمعراج حقایق رفته بود)

(ای ضیاء‌الحق حسام‌الدین تویی که گذشت از مه بنورت مثنوی)

(ای ضیاء‌الحق حسام‌الدین راد اوستادان، صفارا اوستاد)

یا (تاج‌الدین) شنوئی که به (شیخ شیوخ الاسلام، سلطان‌المحققین، ملک‌الحکماء و الواعظین، سلطان‌المتکلمین، تاج‌الملک‌والدین محمود بن خداداد اشنوی)، نیوبراوه و خیوی کتیبی (غایة‌الامکان فی‌درایة‌المکان) ه یا ئه‌بو‌عه‌لی رودباری که به‌جامعی شه‌ریعت، ته‌ریفه‌ت و حه‌قیقه‌ت نیوبراوه. - (کۆزانی فه‌ره‌نگی زمانی کوردی چاپی دوهم ۲/۳/۲۰۰۱ - په‌ره‌ی ۱۰۹ تا ۱۱۶ جه‌لدی سیوهم - چاپی ئه‌ندیشه. تاران). واسیلی نیکتین لای وایه چه‌له‌بی وازه‌یه کی کوردی و به‌واتای پاک، چاک و خودایه - (سُهروردی) له‌زوانی عه‌ره‌بی و فارسیدا به‌کار نابری و له‌کوردی با‌کوری دا‌به‌واتای سور = سرخ = احمر به‌کار ده‌بری - وُرْدی - وه‌رد: به‌رد (و) ده‌بیته (ب) وه (ی) بو‌نیه‌ته. له ته‌فسیر نوساندا - ئه‌بو‌سعود عیمادی که ته‌فسیریکی به‌نیو (ارشاد‌العقل‌السليم‌الی‌مزایا‌الکتاب‌الکریم) نویسه‌وه پروته ژیه‌له‌نو‌کته‌ی ورد و جوان که نوسه‌ری ئه‌م دیرانه بو‌ ته‌رجمه‌ی قورئان به‌کوردی له‌م ته‌فسیره‌که لکی وه‌رکرتووه و عیمادی له ۸۴ سالی داله ۹۸۲ ی مانگی وه‌فاتی کردوه و مادامه‌لعومر موفتی دیاری عوسمانی بووه و سولتان بایه‌زید دوجار جایزه‌ی به‌ته‌فسیره‌که‌ی داوه و زوری ریژله ئه‌بو‌سعود گرتووه. بو‌ زور دور بروین له‌شاری سنه‌که‌سانی وه‌ک ئایه‌توللا مه‌ردوچ هه‌لکه‌وتوه - خیوی فه‌ره‌نگی کوردی، به‌عه‌ره‌بی و فارسی له ۲ جه‌لدا - ئوستاد عه‌بدولحه‌مید به‌دیعو زه‌مان، دور دانه‌ی زه‌مان، یا (حاج شیخ محمد آیه‌النبی) سنه‌یی که له ۱۲۶۲ له‌دایک بووه و له ۲۱ زیحه‌جه‌ی ۱۳۵۱ ی مانگی وه‌فاتی کردوه و کتیبی (گلشن‌معرفت) له ۶ جه‌لدا داناوه و خیوی ئه‌شعاری به‌زره به‌کوردی که فه‌رمویه‌تی:

(یاره‌ب من به‌نده‌ی په‌سه‌ندیده‌ی توّم هه‌رچی هه‌م ئاخ‌ر ئافه‌ریده‌ی توّم و ...)

(ده‌س به‌کارنیه، تا دل به‌کاربی دل بیدارنیه، تا دوس دیار بی)

یا ئه‌بولوه‌فا مو‌عتهمه‌دی کوردستانی خیوی کتیبی (اصول‌فقه و ارث در اسلام) یا

(م‌حی‌الدین) صه‌بری نه‌وه‌ی (شیخ محمد نسیم) - ی نه‌وه‌ری سنه، که له میسر توانویه‌تی

له چاپخانه‌ی (کردستان العلمیه) قاهره که‌هی (فرج‌الله) زه‌کی کورد بووه. به‌یارمه‌تی (شیخ عبدالقادر) کوردی و (شیخ حسن) نه‌عیمی، کتییی کوردی وه‌ک عه‌قیده‌ی مه‌رزیه به‌کوردی و به‌فارسی له‌ ۱۳۵۲ له‌ قاهره له‌ چاپ‌بدا. یا‌زاتی وه‌ک (شیخ محمد) وه‌سبیم ئه‌وه‌ل ته‌خته‌وی مه‌ردو‌خی که له‌ بابته‌ عیلمی هه‌یه‌ته و ئوستورلاب، نوسراوه‌ی هه‌یه‌و مه‌نزومه‌ی به‌گۆرانی، ژیان نامه‌ی پیغه‌مبه‌ر (د - خ) به‌زمانی کوردی داناوه، له‌ پهنده و نه‌سحته، به‌زمانی کوردی، له‌ عیلمی حساب وه‌ قاعیده و زا‌کو‌نی ئه‌وه، به‌ زمانی کوردی، له‌ بابته پیغه‌مبه‌ره‌وه، به‌زمانی کوردی، له‌ بابته نیوی یارانی پیغه‌مبه‌ر له‌ (به‌در) دا به‌شیعری کوردی، له‌ بابته ژماره‌ی سوره‌تی قورئانی مه‌کی و مه‌ده‌نی به‌شیعری کوردی و مه‌نزومه‌یه‌ک له‌بابته ته‌جوید به‌زمانی کوردی. یا‌زاتیکی وه‌ک (شیخ محمد) وه‌سبیمی دوهم مه‌ردو‌خی سنه‌یی که‌ شیخی موهاجری برای شه‌رحیکی له‌سه‌رکتییی (ته‌ذیب الکلام) نوسیوه، ئه‌ویش له‌ سه‌ر شه‌رحی برا‌که‌ی کو‌به و په‌راویزی نوسیوه له‌ قاهره‌ی میسر چاپ بووه و ئه‌مه‌کتییی خویندنی مه‌لا و فه‌قیانه له‌ بابته شیخ عه‌بدولقادر موهاجر که له‌ سالی ۱۲۷۱ی مانگی له‌هه‌رای (کاروانسه‌را) له‌ شاری سنه‌و (دار الاحسان) هه‌جرت ده‌کاو له‌گه‌ل شیخ نه‌سبیمی برای ده‌چنه شاری سلیمانی، حه‌کیم مه‌وله‌وی کورد به‌شعیر فه‌رمویه‌تی: پارچه‌ی ته‌علیفات شیخ موهاجر - گرانه‌ن نییه‌ن موشته‌ری و تاجر. یانی ئه‌و کتیبه‌ عیلمیانه‌ی که‌شیخی موهاجر دایناون، ئه‌ونه پروته‌ژین له‌ نوکته‌ی وردی عیلمی بیجگه له‌ مه‌وله‌وی، زانایی له‌ ده‌وره‌انه‌ماوه، تا‌بتوانی به‌ده‌رس به‌مه‌لا و فه‌قیانی بلی. هه‌رواکتیبه‌ دانراوه‌کانی شیخی موهاجری به‌پارچه‌ی عالی پر‌قیمه‌ت شو‌به‌اندوه که‌نه‌بازرگانی واهه‌یه‌بتوانی بیان فرۆشی یا‌بیان کری - بروانه دیوانی مه‌وله‌وی کورد، په‌ره‌ی ۱۲۰ چاپی وه‌زاره‌تی فه‌ره‌نگ - به‌غا ۱۹۷۳ - ز.

یا (شیخ محمد سعید تختی) سنه‌یی که‌مه‌لا و مو‌ده‌رسی فی‌رگه‌ی مزگه‌وتی (دار الاحسان) سنه‌بووه و چوارکوری زانای وه‌ک: (شیخ عبدالقادر موهاجر - شیخ محمد و سبیم دوهم - شیخ محمد نسیم - شیخ محمد جسیم حجة‌الاسلام) بووه. یا‌زاتیکی وه‌ک (شیخ محمد قسیم) که‌ وه‌ک (شیخ محمد سعید تختی) برای خو‌ی مامۆستای ده‌رس پیژی فی‌رانکو‌ی مزگه‌وتی (دار الاحسان) سنه‌بووه - مه‌ولانا خالد شاره‌زوری نوسخه‌ی جامیعه و نوسخه‌ی نابیغه‌ زانینی حکمه‌ت و ریازی و هه‌یه‌ته‌تی لا‌خویندوه و ئیجازه‌ی وه‌رگرتووه . - (بروانه تاریخ مشاهیر کرد، عرفا، علما، ادبا و شعرا جلد اوّل تألیف بابا مه‌ردوخ رو‌حانی شیوا سروش تهران ۱۳۶۴). (شه‌پۆل). *

میژونوسان ده‌لین: که‌ له‌ور نه‌ته‌وه‌ی گو‌ده‌زی گیون، که‌گیو له‌زه‌مانی که‌یانی به‌سه‌ر

بابول راده گه یشت، کوری گیو، به ناوی ره هام یا (مامه ره هام) به فه رمانی خونکار به همنی که یانی هیژی برده سهر شام و ئۆر شه لیم و میسرو زه وتی کردن، که ئه ونه یه جوسه برپوه که ئاش به خوین یان گه راوه، بوختونه سر، نازناوی ئه و ره هام - ه کورده یه - په ره ی ۲۸ و ۲۹ ی میژی ئه رده لآن، لیکدانه وه و وه رگی رانی موحه قیق و شاعیری ناوداری کورد (عبدالرحمن شرفکندی: هه ژار) چاپی ۱۳۸۱ و ۲۰۰۲ ی تازه نگا.

نه و روز: دهم و کاتی وردبونه وه و پیا چونه وه یه، له رابوردو، هه روا به نامه دانان بو دوا روژ، به هیوام که له سالی تازه دا [۲۷۰۳ - ۲۰۰۳ ز - ۱۳۸۲ و ۱۴۲۴] ئه م شتانه که ده نیوسین له ژیاندا بیگر نه بهر چاو. وه به کاری بێن له ژین و ژیاناندا: -

۱- کات و ساتی بو به دیهینانی خه ونه کاتان، تایهت بکه ن تاگیانتان بگاته ئه ستیره کان.

۲- دهم و چاخی بو کارکردن ته رخان بکه ن، چونکا ده بیته هوئی سهر که وتن و پیگه یشتن و پیشکه وتن.

۳- چه ن ده میک بو بیرکردنه وه دابین چونکا بیرکردنه وه بناوان و سهر چاوه ی وزه وهیژه.

۴- دهم و ساتی بو کایه کردن دابین چونکا ده بیته هوئی هیژو جوان بو ونه وه.

۵- کات و ساتی بو خویندنه وه له بهر چاو بگرن چونکا موتالا کردن سهر چاوه ی عیلم و هونه رو زانینه.

۶- ده می بو پیگه نین بگرن بهر چاو، چونکا که ندو کوسب که م ره نگ ده کا.

۷- دهم و ساتی بو ساغی و سلامه تی و بیهداشت ته رخان بکه ن، چونکا له ش ساغی که نجینه ی ژیانه.

۸- کات و ساتی بو پارانه وه و عیبادهت کردن دابین، چونکا ته پو توژی ئه نبوژنه ی و ماددی له چروچاوتان ده سرپته وه و له خوا نیژیکتان ده کاته وه.

۹- دهم و کاتی بو رابواردن له گه ل دوست و یاران، دیاری بکه ن. چونکه ده بیته هوئی شادی و خوشی.

۱۰- دهم و ساتی بو نیشان دانی خوشه ویستی له بهر چاو، بگرن چونکا هوئی له زهت بردن له ژین و ژیان، پیک دینی. (فیلیپ همبریت) وه رگی ر به زمانی شیرینی کوردی: دوکتور محمه د صالح ئیبراهیمی (شه پۆل).

لیکدانه وه یه ک

ئه زمونی عیرفانی

ئه زمونی عیرفانی، بو هه مو فهره ننگه کانی گوئی زه وی هه یه و شتی گشتی یه، که رژاوه ته قالبی جیا جیا، هه ندی لایان وایه عارف: که سیکه، که که ندو کو سپی و جودی هه یه، بهر ته سکیه کانی زه وی ئابلو قه ی دا وه ده ی گو شی، له م دنیا یه دا خوئی به غه ریب ده زانی ده یه وی ئازادی، ئه م ئه زمونه بو هیندو، بودایی، موسولمان، مه سیحی و خه لکی دیکه یه هه بووه و هه یه.

له عیرفانی ئیسلامیدا خوا بهر زوموته عالی یه، خوای ئیبراهیمی له عالم و بهر له عالم بانتره و له ولاتره، به لام خوای یونان که مه سیحیه تیش له و شوینی وه رگرتووه، دیته عالمی بوون و ئینسان رزگار ده کا، له عیرفانی ئیسلامیدا قسه له گهران و بهر ز بوونه وه، بو لای خوا و تووانه وه و یه کبون له گهل خوا، ده کا، که چی له عیرفانی مه سیحی دا، تووانه وه و یه کبون له گهل خوا له سه ربنه رته عه شتی و ئه وین و محه به ته، وه یه کبونی جه وه هری رونادا.

عیرفانی کوری عه ره بی به رافه کردنی خو به تی و ته ئویل رول و ئه خشی گرینگی بو هه یه، باتنی مرو، نوسراو یا شیعیکه، کوری عه ره بی بو و اتا کردنی ئایه تی قورئان ده س ده داته ته ئویل و ئه هلی ته ئویله. به جوریکیش ئایه تی قورئان ته ئویل ده کا، تاله ته ک وه حده تی و جودی بیرو رای خوئی راست جور بیته وه. ئه و لای وایه، بو ده س پیی کردن و به رده وام بون له سه ر سلوکی ناسینی خوا و نیریک بوونه وه له خواله سه ره تا وه له پله ی ئازالی قه رار بگرین و به گشت ئاره زوه کانه وه و ویسته کانه وه کزی و بی توانایی و به توانایی، که به ئاواته کانمان ناسیاوین و ئه م پله بناسین، که چی ئیمه ئاواتمان پوچاند و ته وه.

کوری عه ره بی لایه نه جیا جیا کانی ژیانی خستوته، بهر سر نجان، له کتیی «فتوحات» فره قسه ی زیندوو پرمیشک و جیی نیازی ئه مروی به ره ی مرو فی تیدایه.

کوری عه ره بی له جیی که باسی بزوتنی ئینسان و سه ر که وتن له که وانه ی بان، وه به باندا هه لگه ران ده کا، له سه ر ناسینی که ره سته و به ده س هیئانی خو رسک و خو کردو هه ره ها که لک و ه رگرتنی به جیی و شیاو له ئه شیا و له ته بیعه ت زور توند پیی داده گری.

دهبی بزاین خوا ئافراندنی تایبته به ههر بوونه وهریکی عه تا کرده، جا ئه گهر مرویبه وی ری بهرز بوونه و هی خوبی به ره و لای خوا ببری دهبی مافی ههر بوونه و هریک له بهر چاوبگری، یانی جیگای ئه و بوونه و هره و جیی ئه و شته بناسی و که لکی به جیی و شیوا بهورد بوونه و له پینگه و جیگه ی وجودیی: (بوونی) ئه و بوونه و هره و شته، وهر بگری.

که ندو کو سپی ژینگه ی ژیان به و جوړه ی ئه مرو لئی ئاگادارین، له م سوئنگه و یه و ئاکامی ئه مه یه که ئیمه چلونا یه تی، به دیهاتی (لایه ی ئوژون) و گرینگی وجودیی ئه و، به شیوا نه سهرنجمان نه داوه و لئی ورد نه بو وینه ته و هه و هوئی نابودی ئه و مان به دهس خو مان ساز داوه و له م نیوه دا مافی ته و او ی ئاژال، مالآت و ولسات، گز و گیا و گول و ته نانه ت مافی خو مان و مافی دوا روژه کانیشمان خستو ته پشتگویی.

□ فه لسه فه دو جهره یانی ئالیسم و ریئالیسم له بنجینه و بنه رته ی بوون و زانستی پیوه نداری به وه سازده داو به دی ده هینی دیاره ئه فلاتون و ئه رستو دو نویته ری ئه و دو جهره یانه ن له میژوی بیرو هزر و ئه ندیشه دا و فیگرگی مه ششائی و ئیشراقی که به ته رتیب به هوئی کوری سینا بو عه لی و شیخ شیهابه دین سوهره و هردی شیخی ئیشراق بنیات نراون، دیاره هیچ یه ک له فه یله سو فانی مه ششائی و ئیشراقی نویته ری مه جزری دو فیگرگی ناوراونه بوون. به لکوله جی جیی جیاواز به کار و کرده ماتای شته که یان هه لباردوه.

دیاره بزوا ی خو لاسه و گو شراوی فه لسه فه له دنیای ئیسلامدا له نیوان سه ده ی نوه م تا سیانزه ی زاینی و ده وره ی دوا ی ئه وه له بیژینگ دراوه و ئیستیسنا ئاتی له ودا. به وجود هاتوو و به جوړه ی ئاشکرا کراوه میژوی سه ره له دانی فه لسه زیاتر له ۲۰۰۰ ساله و له بیرو رای زانایان و دین سه رچاوه ی گرتوو و ئه قل له فیگرگی مه ششائی دا کاریگه رو کارایه، به لام له فیگرگی ئیشراقیدا پاکی دل و دهرون وزانستی شهود گرینگی و بوگه یشتن به م زاینه ش له کئاناری ئه قلدا گرینگی خو ی هه یه. (شیخی ئیشراق به ئه سل بوونی ماهیه ت، قایله، ئه ساله تی ماهیه ت، وجود، حه ره که ی جه و هه ری یا عه ده مه ته عییر به قسه ی مه ششائیان).

فه لسه فه روح و هزری مرو کامل ده کا و مرو به خواناسی نیزیک ده کاته وه...
ئه وه ی دیاره، ئه ندیشه ی ئیسلامی دوا ی ده وره ی مه غول به چوار لک دابه ش بووه، لکی یه که م به هوئی کوری سینا، ئیمام محمه د غه زالی و ئیمام فه خری رازی ده سی پی

کراوه و له زه‌مانی ئیجی توشی گۆریان بووه و تا پرزانا ته‌فتازانی به‌رده‌وام بو و له ریڭگای ئیجی یه‌وه چوووه‌ته‌نیۆ قه‌له‌مره‌وی تورکی عوسمانی، لکی دوهم به‌هۆی کوری سینا، غه‌زالی، و نه‌سیره‌دینی توسی ده‌سی پیتی کراوه و ئه‌مه‌هه‌ر ئه‌و لکه‌یه‌که‌له‌به‌شه‌کانی خوڤه‌له‌اتی دنیای ئیسلام‌دا بلاو بووه‌ته‌وه. لکی سیۆهم له‌کوری سینا، سوهره‌وه‌ردی تا‌شاره‌زوری و قوتبه‌دین شیرازی ئیدامه‌ی په‌یدا کردوه، هاوکات له‌گه‌ل ئه‌وسێ لکه‌دا لکی دیکه‌به‌هۆی کوری روشد، سه‌ری هه‌لداوه، به‌لام نه‌یتوانی بگاته‌دوای ده‌وره‌ی مه‌غول، ئه‌م لکه‌به‌هۆی (ئاوړوئسته‌کان) به‌ویته‌ی جیا‌جیا له‌دنیای خوراوا خوێ نواند، لکی چوارهم که‌به‌هۆی کوری عه‌ره‌بی، سه‌دره‌دین قونه‌وی و قوتبه‌دین شیرازی سه‌ره‌نجی ده‌دراله‌ئه‌ساله‌تی وجود به‌رگیری ده‌کرد.

بیرورای حیکمه‌تی ئیلاهی که‌له‌ریڭگای کوری سینا، توسی، کوری عه‌ره‌بی و قوتبه‌دین شیرازی ئیدامه‌ی په‌یدا کردوه و به‌دریژای سال‌کزیوی ره‌واج ماوه، مرو‌به‌دریژای میژو به‌دوای وه‌رگرتنی وه‌لامی دروست له‌م چوار پرسیار و شته‌گه‌راوه - ۱ گه‌ران به‌ده‌وری وه‌حده‌ت‌دا له‌عه‌ینی که‌سه‌رت، فیروبونی گه‌رانه‌وه و گۆرانی به‌رده‌وام، ئیمکانی خاس و مه‌عاد، که‌له‌حیکمه‌تی هۆزی ماد و ئییران، یۆنان، چین، میسر و ته‌نانه‌ت له‌با بولیش بینراوه. دیاره‌خه‌لکی روژه‌له‌ات پیویسته‌خوێ بناسی تانه‌تاسی، چونکا ئه‌گه‌ر خه‌لکی روژه‌له‌اته‌کان میرات و که‌له‌پوری فه‌لسه‌فه و ناسه‌وه‌ری: (عیرفان) و سوڤیه‌تی خوێ یان نه‌ناسن، قه‌ت خویان نانس و به‌تا سه‌وه‌چاویان به‌موله‌ق ده‌وه‌ستی لام وایه‌ئهبی ئه‌مرو فه‌لسه‌فه له‌سه‌ر بنچینه‌ی زانینی نوێ بنیات بنیته‌وه، ئه‌مرو فه‌لسه‌فه له‌که‌ناری مه‌سه‌له‌گه‌لی وه‌ک: بوون، زانین، واتای موجه‌ره‌د، یاواتا‌گه‌لی هه‌روه‌کو فه‌ره‌ه‌نگ و ئاداب و رسوم، ئاشتی، جیهانی بوون، دادگه‌ری و واتا‌گه‌لی هه‌روه‌کو ماده‌و.. سه‌روکاری هه‌یه. فه‌لسه‌فه، میژوی فه‌لسه‌فه خوێ تاریخی عه‌قلانی و ئاوه‌زی‌یه، فه‌لسه‌فه زیهنو‌ه‌زری مرو‌ده‌سازی، دیاره، زوانیش بو‌سازدانی زیهنو‌میشک به‌کاروکاریه، ئیسلام فه‌لسه‌فه‌ی نیه‌چونکا به‌بروای موسولمانان ئیسلام له‌وه‌حی یه‌وه سه‌رچاوه‌ی گرتووه، که‌وابی ئیسلام فه‌لسه‌فه‌ی نیه، فه‌لسه‌فه؛ هی ئاوه‌زی سه‌ربه‌خوێ مرو‌یه، فه‌لسه‌فه زیاد له‌درو‌شتی ترنیه و فه‌لسه‌فه جوړی ره‌وانناسی تایبه‌ته‌که‌له‌گه‌ل نه‌خوشانی زیندو سه‌روکاریشی نیه، به‌لکو له‌گه‌ل بیره‌وه‌رانی دو‌هزار سال تاریخ و بیرو رای رابوردوان سه‌روکاری هه‌یه، واژه‌وزاروه‌ی (فه‌لسه‌فه‌ی ئیسلامی دروست نیه،

مه گهر بلیین؛ فهلسه فهی موسولمانان، نه ک فهلسه فهی ئیسلامی، تازه ئه میش له فهلسه فهی یونان وه رگیراوه، یه کهم فهیله سوفی موسولمانان (کند) ی یه که له روزگاری مه ئمون خه لیفه ی عه بیاسی ده ژیا مه ئمون (بیت الحکمة ی) بو ته رجه مه ی کتیبه فهلسه فهی یه کانی یونانی بو عه ره یی، دانا بوو بهر له مه ئمون، فهلسه فه له نیو موسولمانان بهر وی نه بووه، - فارابی، کوری سینا و کوری روشد، به شوین وه رگرتن له فهلسه فهی ئه فلاتون، ئه رستو و فلوتین بهر نامه ی خویان دارشتوووه، ئه وانه ش که لایان وایه فهلسه فهی ئیسلامی به کوری روشد ته و او بووه، ئه وانه نازانن که فهلسه فهی ئیسلامی، دوای کوری روشد به هو ی شیخی ئیشراقه وه، له سوهره وه رد، په ره ی گرتوووه و سه رکه و تووه، شیخی ئیشراق بهر هت و ئه ساله تی هه موشتیک ده گیریته وه بو لای (ما هییهت) و ماهییه تیش به نور داده نی و ده لی: ماهییهت نوره، که ئیمه له م باسه دا له سه ر (حکمة الاشراق) رونمان کردو ته وه (شه پۆل).

نوکنه:

لیکوله ران بو که شف و دوزینه وه ی حه قیقهت و ما ک و ئه سراری خیلقهت دو ریگیان گرتوته بهر چاو:

۱- ریگا و ریبازی به لگه و بیر کردنه وه و بیردهر برینه.

۲- ریگای ریازهت و ته جریدی نه فسه: (خو دارین له هه و او هه وه سی نه وس).

پهیره وانی ریبازی یه کهم لایان وایه: نیهایه تی زانین و کارو کرده وه، ته نیا له ریگای به لگه ی ئه قلی به دهس دی و بهس و ئه مانه ش دو پۆلن: مه شائیان و موته که لیمان. حوکه مای مه شائی لایان وایه. له ریگای به لگه و بیر کردنه وه، حه قیقه تی ئه شیا به دهس دی، جائه و به لگه و به لگانه مو تاییقی شه ر ع بی یاخه یر، چونکا باوه ریان وایه هه رچی مو تاییقی ئه قلی بی مو تاییقی شه ر عیشه، - فارابی و کوری سینا لایه نگری ئه م باوه رهن. به لام موته که لیمین له و به شه ی به لگه ی ئه قلی که لک وه ر ده گرن که مو تاییقی شه ر ع بی و سالاری ئه وانه له تا قمی مو عته زیله (واصل بن عطا) یه و له ده سته ی ئه شاعیره یش (ئه بولحه سه ن ئه شعهری) یه و پهیره وانی ریبازی دو هه میش که دوزینه وه ی حه قیقهت ته نیا به ریازهت کی شان و پاک کردنه وه ی دل و دهرون دا ده یتن، دو ده سته ن:

ئیشراقیان و ده سته ی سو فیان.

حوکه‌مای فیرگه‌ی ئیشراق که سانیکن که دوزینه‌وه‌ی نه‌زانراو (مه‌جهول) به زیاره‌ت کیشان داده‌نین و لایان وایه به زیاره‌ت کیشان مه‌جهول ده دوزریته‌وه، جا ریازه‌ته که موتاییقی دین بی‌ یانا، شیخ شه‌ها به‌دین شیخی ئیشراق و په‌یره‌وانی ئه‌وزاته باوه‌ریان به‌م پیرو رایه‌هه‌یه.

بیرو باوه‌ری سوفیانیس ئه‌مه‌یه که سوّفی به‌پاک کردنه‌وه‌ی دل و ده‌رون موتاییقی نایه‌تی قورئان و فه‌رموده، په‌ی به‌ حه‌قیقه‌ت ده‌ بن و سالاری ئه‌م ریبازه‌ش کوری عه‌ره‌بی یه‌و له‌ نیوگوردیش یاسر بدلیسی و مه‌ولانا خالد و غه‌وسی به‌غا و ... یه. (۱)

نیچه له‌ راستیدا له‌ بابته هه‌ر شتی که وه، دو یا چه‌ند بیرورای دژ به‌یه‌کی ده‌ر بریوه، جاهه‌ر له‌ به‌ر ئه‌وه‌یه هه‌ر که‌س بیه‌وی له‌نوسراوه‌ی نیچه، شتی خوئی ده‌خوینیته‌وه. (شه‌پۆل). ۷ ژوئینی ۲۰۰۴ - زو ۱۸/۳/۱۳۸۲ ی هه‌تاوی و ۲۵۰۷ کوردی.

سوه‌ره‌وه‌رد **Sohravard**: دیه‌ستانی که سه‌ر به‌ قیداری شارستانی زه‌نگان و له‌ داوینه‌ی دۆل و شیوه‌لی باشوری چیای قیدار، دایه‌و زیاتر له‌ ۲۵ ئاوی گه‌وره‌و گچکه، سه‌ره‌به‌وه که پتر له‌ ۱۲۰۰۰ دانیشتی هه‌یه، له‌به‌ راشاری بچوک بووه، سوه‌ره‌وه‌ردی مه‌نسوب به‌ سوه‌ره‌وه‌رد - ه، فه‌یله‌سوف و زانایانی ئه‌وی زورن، بوینه‌ شیخی ئیشراق، - ئه‌بو حه‌فص عومه‌ر برازای ئه‌بو نه‌جیب عه‌بدولقاهیر سوه‌ره‌وه‌ردی، خواناس و زانای به‌ناو بانگ (وه‌فات ۶۳۲ ی مانگی)، خوئی ته‌فسیری قورئان به‌ناوی [بغیة البیان، له‌ ته‌فسیری قورئان] - په‌راوه‌ی عه‌واریف مه‌عاریف [رشف النصائح]. [اعلام التقی و اعلام الهدی و ...] شیخی سه‌عدی شیرازی و که‌ماله‌دین ئیسماعیل ئیسه‌فه‌هانی مریدی ئه‌زاته‌بون.

دائرة‌المعارف د. فرید و جدی ج ۵ په‌ره‌ی ۶۲ چاپی ۶ ئیروت ۱۹۸۴ - ز - ئه‌لمونجید له‌ ئه‌علام دا چاپی ۲۰ ی حوزه‌یرانی ۱۹۸۲ بیروت - زانایانی کورد به‌قه‌له‌ی (شه‌پۆل) ج ۶ که‌ ئاماده‌ی چاپه، په‌ره‌ی ۰۲۸ - سوه‌ره‌وه‌ردی شاحسین وه‌لی؛ (پولی) دایکی به‌ نیوی فاته‌مه‌خاتون خوشکه‌زای شیخ سه‌فه‌دین ئه‌رده و یلی کوردی سه‌فه‌وی

۱ - سه‌رچاوه: وتاری ئوستاد محمه‌د سه‌عید ئیبراهیمی - مجموعه‌ مقالات و شه‌عاری کونگره‌ی بوزورگداشتی حه‌ کیم مه‌وله‌وی کورد، په‌ره‌ی ۲۲ له‌ کوپه‌دا - سه‌فر خه‌زمانانی / ۱۳۷۱ ی هه‌تاوی.

بووه، ته‌یموره شه‌له‌که مریدی بووه (جیهان خاتونی) خوشکه‌زای خویئی لیّ ماره‌کردوه - (وه‌فات ۸۸۲ ی مانگی دوای ۱۱۵ سال ژیان - عه‌لامه زه‌ینه‌دین محهمه‌د سوهره‌وه‌ردی کوردی (وه‌فات ۱۲۰ ی مانگی) - تاریخ، مه‌شاهیری کورد بابامه‌ردوخ روّحانی شیوا - سروش چاپی ۱۳۶۴ تاران په‌ره‌ی ۱۲۹ ج ۱ - کشف‌الظنون ثوفسیّتی تاران ۱۳۸۷ ی مانگی - سوهره‌وه‌ردی ئه‌بو نه‌جیب زیائنه‌دین عه‌بدولقاھیر بن عه‌بدوللاّ خواناسی‌گه‌وره و مریدی ئه‌حمده‌د غه‌زالی په‌ره‌ی ۸۳۰ تا ۸۳۲ د. محمد معین فرهنگ فارسی ئه‌علام ج ۵ چاپی ۱۳۶۲/۵ ی هه‌تاوی چاپخانه‌ی سپهری تاران.

سوهره‌وه‌رد: ئه‌للوباب نوسیویه‌تی شاریک‌ه‌له‌ نیژیک زه‌نگان و دانیشتوانی هه‌مو‌کردن - ئه‌بولفیدا‌شازاده‌ی ئه‌یبوی تقویم‌البلدان په‌ره‌ی ۴۸۱ ته‌رجه‌مه‌به‌ فارسی ئایه‌تی عه‌بدولمحهمه‌د تاران ۱۳۴۹ ی هه‌تاوی، کوری‌حه‌و‌قه‌لش له‌سه‌ده‌ی چاردا باسی‌کردوه و نوسیویه‌تی زورینه‌ی خه‌لکی سوهره‌وه‌رد، کوردن و شاریکی‌گه‌وره و قایم و مو‌حکه‌مه و له‌سه‌ر ریگای هه‌مه‌دان و له‌باشوری زه‌نگان دایه - لسترنج جوگرافیای تاریخی سه‌رزهمینه‌کانی خیلافه‌تی روژ‌هه‌لاتی ته‌رجه‌مه‌به‌ فارسی، عیرفان: دوکتور مه‌حمود په‌ره‌ی ۲۴۱ چاپی تاران ۱۳۶۴ ی هه‌تاوی - له [اثنار‌البلاد و اخبار العباد] په‌ره‌ی ۱۶۸ ج ۱ سوهره‌وه‌رد، به‌شاریکی‌کویشتانی نیژیک زه‌نگان‌ناوبراوه‌و ئه‌لمونجید له‌ئه‌لامدا په‌ره‌ی ۱۴ چاپی ۱۲ بیروت خوره‌یرانی ۱۹۸۲ ی زاینی نوسیویه‌تی هه‌مو دانیشتوانی سوهره‌وه‌رد، له‌سه‌ده‌ی ۱۰ ادا‌کورد بون و مه‌غول له‌سه‌ده‌کانی ناقین‌دا به‌هیرش‌کردنه‌سه‌رئه‌وئی، ویرانی‌کردوه - سوهره‌وه‌رد، ئیستایش شاریکی‌کوردنشینه و ئاوه‌دانه و له‌نیوان‌حه‌له‌ب و قیدار، له‌سه‌ر ریگای بیجار - زه‌نگان، دایه - هه‌روا‌شاروچکه‌ی ماه‌نیشان Mah nesan و هه‌روا‌ده‌وروبه‌ری هه‌مو‌کردن، خیلاتی‌کوردی مافی، ره‌شو‌ند، باجه‌لان، کاکاوه‌ند، کرمانی و جه‌لیلوه‌ند، له‌وئی‌ده‌ژین، [کانی‌ته‌لا، سورب، زوخالی‌به‌رد، په‌موئی‌نه‌سوزو‌خویئی‌هه‌یه]، دانه‌ویله، گه‌نم، جو، برنج و تریی‌داره، کارده‌سی‌قالیچه، به‌ره و جاجم. ئه‌م ماه‌نیشانه‌له‌خوراوی زه‌نجان و شیوه‌له‌ی چه‌می قزلوه‌زان دایه - ماه‌نیشانی‌دیکه‌ش هه‌یه‌که‌له‌داوینه‌ی‌که‌ناری قزلوه‌زاندایه و ئاو و هه‌وا‌که‌ی سارده‌موعین ج ۶ په‌ره‌ی ۱۸۹۴.

کوردستان ئه‌م به‌هه‌شته‌ره‌نگینه، به‌دریژی میژو، زانایان، هوژانان، بیره‌وه‌ران، فه‌یله‌سوفان، سه‌رداران، بویران، هه‌ستیاران، نوسهران، قورئان‌زانان، ویزاوه‌ران،

دلسۆزانی کورد و کوردستانیانی گه‌وره، شیاو، له کارزان و به‌مشوری زوری له باوه‌شی پرسۆز و گهرمی خویدا په‌روه‌ده کردوه و به‌جهانیانی ناساندوه که ههر یه که له‌وانه‌له روژگاری خویندا و له دواروژیشدا ههر نور و پرشینگی عیلمیان دنیای داگرتووه. یه‌کی له‌وانایانه شیخ شیهابه‌دین سوهره‌وردی کورده. سوهره‌ورد نیوی شاریکه له نیوان ههمه‌دان، زه‌نجان، سجاس، دینوره‌وشیز سازدرابوو له‌باری جوغرافیاییه‌وه به‌شی به‌رفره‌ی گهروسی که وتبوه به‌ر، سوهره‌ورد که دوا‌ی هیرشی مه‌غول و له‌نیوبردنی سوهره‌ورد له سه‌ده‌ی هه‌وته‌می مانگی ئیدی ئاوه‌دانی جارانی به‌خووه نه‌دیوه، میژو ده‌نوسی له سه‌ره‌تای حوکومه‌تی قاجار به‌ده‌ستوری میرزا شه‌فیع سه‌در ئه‌عه‌می فه‌تحه‌لیشا سوهره‌ورد له گهروس جیا کرایه‌وه و کرابه به‌شی له قیداری زه‌نجان. ئه‌فه‌لمولوک له کتیبی ئه‌فزل ته‌واربخ دا هو‌ی ئه‌وه‌ی وانوسیوه: که له ده‌وره‌ی فه‌تحه‌لیشا و باوبوو حوکومه‌تی ههر ویلایه‌تی له ئیراندا ده‌درا به‌شازاده‌یه‌ک له‌وانا چاخه‌دا ههر یه که له کورانی شای قاجار خودانی حوکومه‌تی یون، ته‌نیا شازاده‌دارا، نه‌بی و یستیان بو‌ئویش فکری بکه‌نه‌وه. میرزا شه‌فیع وای به‌باش زانی له ۵ ویلایه‌ت ۵ بلوک و ناحیه جیا بکریته‌وه و بیکه‌نه‌یانه‌ی حوکومه‌تی و شازاده‌دارای له‌سه‌ر دابنن، جا ههر له‌به‌ر ئه‌وه له شاری قه‌زوین گهروس، ئازهر بایجان و... ۵ بلوکیکیان جیا کرده‌وه و به‌خه‌مه‌سه (۵ بلوک) ناو نریاوه، شازاده‌دارا کریا به‌حاکمی. - کوری هه‌وقه‌ل ده‌نوسی: سوهره‌ورد هه‌روه‌ک شاره‌زور و ههر به‌وان و به‌رینییه‌وه شاری بووه پرییت و به‌ره‌که‌ت و پرله‌میوه و دانه‌ویله و... هه‌روا ئه‌بو دولف یه‌نبوعی ناودار به‌ئین موه‌له‌هل شاعیر، جههانگهر و نوسه‌ری سه‌ده‌ی چواری مانگی له‌بابه‌ت شیزه‌وه ده‌نوسی: شینز شاریکه له نیوان: مه‌راغه، زه‌نجان، سوهره‌ورد و دینه‌وه‌دایه، که به‌نقل له ئیسته‌خری که ده‌لی: له باکوری شاری ههمه‌دان ریگایه‌ک له شاری سوهره‌ورده‌وه، ده‌چووه زه‌نجان، ههر چه‌نده ئه‌و ریگایه‌له ریگاکانی دیکه، سه‌ر راست تر بووه، به‌لام له مه‌ترسی کورده‌کان که سوهره‌وردیان له ده‌سا بو، ئه‌و ریگایه‌ زور ئه‌مین نه‌بوو. شیخ شیهابه‌دین بن‌حه‌به‌ش، بن‌ئه‌میره‌ک ناوردایه‌ شیهابه‌دین سوهره‌وردی کورد: شیخی ئیشراق له سالی ۵۴۹ی مانگی له سوهره‌ورد له‌دایک بوو و بو‌ماوه‌یه‌ک له مه‌راغا له فیرگه‌ی مه‌جده‌دین جیلی زانینه‌کانی خویندوه و له سالی ۵۷۹ی مانگی چۆته‌حه‌لب و خه‌ریکی فیرکردنی زانینه‌کانی فه‌لسه‌فه‌ی ئیشراق و لای مه‌لیک زاهیر کوری سولتان

سه لاهه دین ته یوی زور به ریژ و دارای قه در و حورمهت بووه و فره ریژی بو دانریاوه.
فهلسه فهی ئەم فه یله سوفه کورده، به حیکه مه تی ئیشراق ناسراوه، زانایانی وه ک
شاره زوری، قوتبه دین شیرازی، موللاسه درا و حاجی مه لا هادی سه بزه واری، بیرورای
شیخی ئیشراقیان په سهند کردوه و ده سیان کردوه به رافه و ته فسیر و ته وزیحی ئەوه:
شیخی ئیشراق ناسه وهر و خواناس و عارف بووه و فه رمویه تی: زور بهی بیرورا و
ئه قیده ی من له ریگای عیرفان و ریازه ته وه به دهس هاتون، شیخی ئیشراق ماهیهت به
ئه سل ده زانی و وجود و به شتی ئه قلی و ئیعتباری دائه نی. ئەم چارینه فارسی به هی ئەوه:
هان تا سر رشته ی خرد گم نکنی خود را زبرای نیک و بد گم نکنی
رهرو تویی و راه تویی، منزل تو هشدار که راه خود به خود گم نکنی
دوکتور شه فیعی که دکه نی به شیعر له په سندی شیخی ئیشراقدا فه رمویه تی:
فخر تاریخ و تبار همه ی ماست ز کرد

شیخ اشراق و نظامی دو تن از اکراد

اصل کرمانجی و گوران و زازا خود چیست

حرف شیرین که سخن سر کند از فرهادا

شیخی ئیشراق، زانایی فه قیه، فه یله سوف، شاعیری کورد زمان، بیرورد، قسه زان،
قسه ره وان، زمان ته رو پاراوه، زانا به عیلم و دین و حیکه مهت و فه لسه فه و شافیعی
مه زهه ب و زانا به زانینه کان بووه.

زیندوی کورپی بیدار

زیندوی کورپی بیدار لیکدانه ووهو لیکۆلینه ووه گهلۆبناغه و بنچینه ی بنه رته تی ته حقیق له سه ر ئه ووه له سه ر چریکه و چیرۆکی «سه لمان و ئه بسال» - ئاماژه به ناوی «سه لمان و ئه بسال» که له قاره مانانی بنه رته تی ئه م چریکه ن [زیندوی کورپی بیدار] به که مجار له شوینه واری کورپی سینا یانی له نه مه تی نۆ له په راوه ی «ئیشارات و ته نبیهات» [ریساله کانی شیخ سه رۆک ئه بوعه لی: حوسین بن عه بدوللابن سینا له کتیبی ئه سراری حیکمه تی مه شرقی به دا] باس کراوه ^۱.

هه روا له ریساله ی قه زا و قه ده ردا ها توه و ^۲. هه روا [خاجه نه سیره دین توسی] به نیوی ریساله یی له قه زا و قه ده ردا ناوی بر دوه، ئاماژه کردنی کورپی سینا به دو نیو له و دو کتیبه دا کور ترو موبه متر له و هیه که مرۆ بتوانی بلی: که ئه وانه دو قاره مانانی یه ک چریکه و چیرۆکن، جا لام وایه بۆ یین ئیمام فه خر رازی؛ که به ر له خاجه نه سیره دین توسی، شه رحی له سه ر ئیشاراتی کورپی سینا نوسیوه، واژه ی سه لمان و ئه بسال-ی به مه قوله ی له غه ز داناوه، که کورپی سینا خۆیی بۆ ئاماژه کردن به هه ندی شت دایناوه و له دوایی دا کورپی سینا ته تزیلیک له روی گومانه ووه. سه باره ت به و دو واژه ی سه لمان و ئه بسال- ده رده بری ^۳.

دوای ئیمام فه خر رازی [وه فات ۶۰۶ مانگی] خاجه نه سیره دین توسی [وه فات ۶۷۲ مانگی] له راهه کردنی خۆیدا له سه ر ئیشاراتی کورپی سینا به وردینی خۆیی تی ده گا که ئه م دو واژه ده بی پتوه ندی به داستانی که ووه هه بی و بیرو رای ئیمام فه خری رازی ده داته دواوه «هه ر ئه و کتیبه په ره ی ۵۰ و ۴۹» به دوادا چونی خاجه نه سیره دین توسی بۆ به ده سه هینانی واتای ئه م داستانه، ده گاته نه تیژه و دو داستان به نیوی سه لمان و ئه بسال په یدا ده کا، یه کیکیان داستانی که، که حونه یین بن ئیسحاق، له یونانی یه وه کردویه ته عه ره بی، وه ئه وه ی دیکه یان هی کورپی سینا- یه، که دوای بیست سأل دوای راهه کردنی ئیشارات، په یدای کردوه، خاجه نه سیره دین توسی، هه ر دو داستانه که ی گێراوه ته ووه. [هه ر ئه و کتیبه په ره ی ۵۵ و ۵۴]. وه به دروستی نه تیژه ی وه رگرتووه، که داستانی دوهم هه ر ئه وه یه که [شیخ سه رۆک بوعه لی سینا] له کتیبی ئیشارات و له ریساله ی قه زا و قه ده ردا ئاماژه ی یین کردوه و [ئه بو عوبه یدی جورجانی] فه قتی شیخ له ژماره ی ئاسه واری، پر

^۱ جزمی دو په ره ی ۱۱۰ و هه روا ته رجهمه ی فارسی ئیشارات و ته نبیهات و هه زا ره تی مه عاریف و نه و قاف ۱۳۱۶ په ره ی ۱۷۳.

^۲ ریساله ی قه زا و قه ده ر جزمی ۱۴ په ره ی ۶۰۵.

^۳ «ئیشارات و ته نبیهات» نوسراوی کورپی سینا له گه ل شه رحی خاجه نه سیره دین توسی، دوکتور سلیمان دنیا.

زانا: بوغەلی سینا، لە پیرستی نوسراوەکانی کورپی سینادا هیناوەیەتی [هەر ئەو کتیبە پەرەیی ٥٣] ئەوسا شەرحی رازو رەمزی ئەو دو چیرۆکە ی بەیان کردووە، بەلام چیرۆکی یەكەم لە یونانیەوه تەرجەمە کراوە و خاجە نەسیریش نەقلی کردووە، هەر ئەو ریوایەتە مەنزومەییە، لە ئەو رەنگی دوهمی کتیبی حەوت ئەو رەنگی جامی دا هاتوووە.^٤

شیخ شیهابەدین سورەووردی، [سەرورد: مدینه فی شمال غربی ایران سکنها الاکراد فی القرن ١٠، خربها المغول بحملاتهم الحریبه فی القرون الوسطی - السهروردی «شهاب الدین یحیی بن حبش»، «٥٤٩-٥٨٧ / ١١٥٤-١١٩١م»] - فەلەیسوفی ئیشراقی کە بیرو مەزن، شافیعی مەزەهەب، لە گوندی سوهره وورد: سورەبەردی کوردستانی، بەشی خۆرەهلات لە دایک بوووە لە مەراغا لە ئازربایجان خۆندویەتی و خێوی کتیبی حیکمەتی ئیشراق و هەیاکیلی نوره^٥ - شیخ شیهابەدین سورەووردی دامەزرێنەری حیکمەتی ئیشراق کە خۆی بەتەواوەرەوهی حیکمەتی دەزانێ کە کۆری سینا لە ناخری ژانیدا، خەریکی دامەزراندنی ئەو بوو، بەلام لەبەر بی ناگایی، نەیتوانیوە رافەیی بکا، لە سەرەتاوە، یەکی لە ریسالە رەمزی یەکانی خۆی بەناوی «چریکە ی غوربە ی غەریبە» هەم بە ناوی ریسالە ی سەلامان و ئەبسال و هەم بەناوی ریسالە ی رەمزی [حی بن یەقظان]: زیندوی کورپی بیدار نوسراوی کورپی سینا ناماژە دەکا. جا لە زیمنی ئەو دەدا کە ئەو دووانە بە نیشانە ی مەیلی ئیشراقی بونی کورپی سینا، دادەنێ، چریکە ی غوربە ی غەریبە خۆی بە کلکە ی زیندوی کورپی بیداری کورپی سینا دەزانێ و فەرمویەتی: غوربە ی غەریبە حەقیقەت و جوانییەکی لە خۆ گرتوووە کە کورپی سینا دەسی بەوان نەگەشتوووە. جا بە مجۆرە یە کە سێ چریکە و چیرۆکی رازو رەمزی زیندوی کورپی بیدار و سەلامان و ئەبسال و چریکە ی غوربە ی غەریبە، لە رینگای ناماژە کردنی شیخ شیهابەدین کوردی خەلکی شارۆکە ی سورەوورد، ناودار بە: شیخی ئیشراق، بە جۆری لە جۆرەکان، پیکەو پێوەندی پەیدا دەکەن.

ئەم پێوەندییە ناروانیتە پێوەندی یا شەباھەتی داستانی ئەوانە، هەرچەند کە بنەرەتی واتایی ئەوانە لە رینگای تەئویلی دەقەووە، بەرەو حەقیقەتی عیرفانی و ناسەوهری و فەلسەفی دەکشێ، کە سروشت و ئاسۆی وەک یەکو و هاوێشیان هەیه.

^٤ لە بابەت ئەم دوو چیرۆکە و رەمزی رازی ئەو مەبەستگەلی دیکووە بڕواننە ئەقی پور نامشاریان رەمزو داستانی رەمزی پەرەیی ٣٨٠، ٣٧٦، ٣٧١، ٣٠٨، ٣٠٩، ٣٨٧.

^٥ پەرەیی ١٤ ی ئەلمونجید لە علامدا چاپی ١٢ بیروت ٢٠ ی حوزەبیرانی ١٩٨٢ ی زاینی دەشەپۆلە.

کۆرپی توفەیلی ئەندەلوس «وەفات ۵۸۱ مانگی»، دەگونجی که هەر لەو سالانەیی و شێخی ئیشراق چریکهی غوربەیی غەربیی نوسیوه، ئەویش «پانی کورپی توفەیل» چیرۆکی زیندوی کۆرپی بیداری دانابن، که له ئێران به هۆی زانای ناودار فروزان فەرپ به سەرەتایه کهوه تەرجهمه کراوه و له ۱۳۷۰/۱۲/۸ ی ههتاوی و ریکهوتی ۲۷ فووری ۱۹۹۲ ی زاینی له تاران له چاپ دراوه - ههروهها له روی تەرجهمەیی فارسی دوکتور عەبدولکریم بێ ئازار شیرازی، دوکتور محەمد صالح ئیبراھیمی «شەپۆل». ئەو چیرۆکهی وەرگیراوه تە سەر زمانی شیرینی کوردی و سەرەتایه کیشی بۆ نوسیوه و له لایەن نوسینگەیی بلۆکی فەرھەنگی ئیسلامی له تاران لەسێ هەزار دانەدا، به کوردی به ناوی «زیندوی کورپی بیدار» که وێتە داره و رەنگین لە سالی ۱۳۷۴ ی ههتاوی و ریکهوتی ۱۹۹۶ ی زاینی له تاران، چاپ کراوه و بلۆکراوه تەوه.

جگه له زیندوی کورپی بیدار: «حی بن یقظان» - سەلامان و ئەبسالیس قارەمانان دیکەیی ئەم چیرۆکن، به مجۆره جارێ دیکه قارەمانانی ئەسلی دو داستانێ کورپی سینا له یەک چیرۆکدا کۆدەبنەوه. زەمینەیی چیرۆکی کورپی توفەیل وێتە، نه له داستانێ کورپی سینادا هەیه، نه له تەرجهمەیی یۆنانی حۆنەین بن ئیسحاق، وه نه له غوربەیی غەربیی شێخی ئیشراقدا نمونەیی هەیه، ئەگە ریش هەبێ، له هەوێنی ئیشراق یا له فەلسەفی و ناسەوهری و عیرفانی ئەوانەدا یه. پەیکەرەیی بنەرەتی کتیبی [حی بن یقظان] و [سەلامان و ئەبسالیس] - نامادە کراوی دوکتور سەججادی که نهقلی ئەم سێ داستانەیه. به سەرنجدان به دو داستانێ هاوئێوی سەلامان و ئەبسالیس، که یهکیان هی کورپی سینایه و ئەوی دیکه یان هی [جامی] یه، که بریتیه له تەرجهمەیی [حونەین بن ئیسحاق] که ئەو چریکانه، پتیک دینن.

بۆ زانین و رون کردنەووەیی زیاتر

- ۱- کورتەیی زیندوی کورپی بیدار - ی کورپی سینا، ئەم کورتەیه له کتیبی «زنده بیدار» تەرجهمەیی فروزان فەرپ نهقل کراوه، که خۆیی له کتیبی کورپی سینا و تەمسیلی عیرفانی یه، که هانری که ربۆن ئەوهی چاپ و راست کردۆتەوه و به زمانی فەرانسەووی یه و سەرەتایشی بۆ نوسیوه.
- ۲- قەسیدەیی کۆرپی هێباری یه، که نهزمی چریکهی «حی بن یقظان»: زیندوی کورپی بیدار - له پەرەیی ۱۹ تا ۲۵. ئەم قەسیدە له گۆفاری دانیش سالی ۲ ژمارەیی ۷ به تەحقیق و له بەر هەلگرتنەووەیی زانای ناودار محەمد تەقی دانیش پەژۆدا هاتووه.

- ۳- چریکه‌ی غوریه‌ی غه‌ریبی شیخی ئیشراق ده‌قی عه‌ره‌بی و ته‌رجه‌مه‌ی ئەم چریکه‌ له کۆکراوه‌ی دوه‌می دانراوی شیخی ئیشراق به‌ راست‌کردنه‌وه‌ی هانری که‌ریۆن، هاتووه. له‌ پاشکۆی «زن‌ده‌ بیدار» ته‌رجه‌مه‌ی پرزانا فروزان‌فه‌ر- یش کورته‌یی له‌م داستانه، نه‌قل بووه، که‌ دوکتور سه‌ججادی هه‌ر له‌و شوینه‌دا نه‌قلی کردوه.
- ۴- په‌راوه‌ی «حی‌بن‌ یقظان»: زیندوی کورپی بیداری کورپی توفه‌یل و به‌رکۆلی ئەو، سه‌ره‌تاو ئەسلی داستان له‌ کتیبی «زن‌ده‌ بیدار» به‌ وه‌رگێرانی فروزان‌فه‌ر له‌ زیندوی کورپی بیداری کورپی توفه‌یل، نه‌قل کراوه.
- ۵- چیرۆکی سه‌لامان و ئەبسال، هی، «حونه‌بن‌ ئیسحاق» به‌ عه‌ره‌بی و دو‌ریوایه‌تی خاجه‌ نه‌سیره‌دین توسی که‌ دوکتور سه‌ججادی له‌ کۆبه‌ و په‌راویزی په‌ره‌ی ۱۱۹ی نوسراوه‌ی خۆیدا رو‌نیان کردۆته‌وه، که‌ ئەو ده‌قانه‌ی، له‌ کۆبه‌ی نوسخه‌ی ریساله‌کانی کورپی سینا چاپی یه‌که‌م چاپخانه‌ی هیندی‌ه‌ی بلوسکی میسر، نه‌قل کردون. و به‌شی دوه‌می ده‌قه‌کان گه‌ پێوه‌ندیان به‌ ریوايات و رون‌کردنه‌وه‌کانی خاجه‌ نه‌سیره‌دین توسی‌یه‌وه هه‌یه، ده‌قی عه‌ره‌بی هه‌ر ئەو قسه‌ و ریوايه‌تانه‌یه‌ که‌ خاجه‌ نه‌سیر له‌ راقه‌کردنی ئیشارات‌دا هیناویه‌تی و له‌ سه‌ره‌تای ئەم نوسراوه‌دا، ئاماژه‌مان پێی کردوه‌ و به‌شی یه‌که‌م وینه‌ی په‌ره‌گرتوی داستانی یۆنانی سه‌لامان و ئەبسال- ه، به‌ وه‌رگێراندنی حونه‌بن‌ ئیسحاق که‌ کورته‌ی ئەوه‌ له‌ ریوايه‌تی خاجه‌ نه‌سیردا هاتووه.
- ۶- قسه‌کانی خاجه‌ نه‌سیره‌دین توسی له‌ باب‌ت سه‌لامان و ئەبسال و گێرانه‌وه‌ی دو‌ریوايه‌تی ئەو له‌ داستانه‌که‌دا، که‌ هه‌ر وه‌کو وتمان: خاجه‌ له‌ راقه‌کردنی ئیشاراتی کورپی سینادا هیناویه‌تی دیاره، وه‌رگێردراوه‌که‌ی خاجه‌ نه‌سیر، له‌ روی ته‌رجه‌مه‌ی نه‌مه‌تی نۆی: ۹- ئیشارات له‌ گه‌ل شه‌رحی خاجه‌ نه‌سیر و بیرو بو‌چونی ئیمام فه‌خر رازی که‌ سه‌یید ئەبولقاسم پورحوسینی ئاماده‌ و ته‌رجه‌مه‌ی کردوه، نه‌قل کرایوه.
- ۷- چریکه‌ی سه‌لامان و ئەبسال ته‌فسیر و ته‌ئویلی مه‌حمودبن میرزا عه‌لی که‌ له‌وه‌ ده‌چنی که‌ هه‌ر ئەو نوسخه‌یه‌ هه‌بێن که‌ له‌ پیرستی په‌رلانه‌ی ئیمامی هه‌ینی کرمان، نوسراوی محه‌مه‌ده‌قی دانیش‌په‌ژۆدا، ناسیندراوه، ده‌قه‌که‌ داگری سه‌ره‌تایه‌که‌ له‌ باب‌ت «سدوری عوقول و نفوس و ته‌تکوینی ئەفلاک و مه‌والیدی سه‌لاس، وه‌ ئاماژه‌ به‌ ئەسته‌یره: که‌واکب و بروج و هه‌یکه‌لی ئینسان و ئەندام و قه‌وامی وی و قه‌وامی نه‌فسی نه‌باتی و

گیان و مەشابهەتی ئینسان لەگەڵ جیھان و شارو وینەتی ئەو جۆرە مەبەستانە، جا ئەوسا وەرگەراندنی چریکەیی سەلامان و ئەبسال کە وەرگەرپاوەی هەمان دەقی عەرەبی حونەین بن ئیسحاق-، کە لە یونانیەوه وەری گیرپاوەتە سەر زمانی عەرەبی، جا دوابەدوای راقەو تەئویلی ئەو چریکە، کە وەرگەرپاوەی هەمان شەرح و تەئویلی خاجە نەسیرەدین توسی یە لە راقەکردنی ئیشاراتا، کە دوای تەرجەمەیی دەقی سەلامان و ئەبسالی شیخدا هاتوو کە ئەمەیش هەر وەک وەرگیریش نامازەیی پێی کردو، هەر ئەو سەلامان و ئەبسالی کۆری سینایەو دوابەدوای ئەویش راقەو شەرحی خاجە نەسیرەدین توسی هاتوو.

۸- مەستەوی سەلامان و ئەبسالی [جامی] هەمو ئەورەنگی دووم لە ۷ ئەورەنگی جامی بەسرنجدان بە کتیبی حەوت ئەورەنگی جامی بە راستکردنەوهی مودەریس رەزەوی و ئەورەنگی دووم بە سەرەتاو راستکردنەوهی دوکتور رشید یاسەمی کوردی کرمانشانی لە دەسایەو هەیه. ئەمانەو جگە لە تەرجەمەیی فارسی سەلامان و ئەبسال لەگەڵ راقەو تەئویلی ئەو لە کاری مەحمودبن میرزا عەلی «ژمارە ۷» لەبابەت راقەو شەرحی داستانەکان و بەرانبەرکردنی هەندێ بەش و واتاکردنی داستانەکە، لەگەڵ نمونەگەلێن دیکە هەن و جیتی سرنجدان و لیکدانەوه و لیکۆلپنەوه.

من: «شەپۆل» کە تەمەنی خۆم لە ریگای خزمەتکردن بە زمان و فەرەهنگ و هونەری کوردی، وەک وەرگیرانی قورئان بە زمانی کوردی بۆ ئەوهی کە قورئان بێتە پشتیوانی زمانی کوردی و کەس نەویزێ بێسوتینێ یا لەنیوی بیا، یا قەدەغەیی بکا، بەلکۆ بە تیکۆشانی دڵسۆزانی کورد زمانی، کوردی نوس لە ئاکاما زمانی شیرینی کوردی بێتە زمانی عیلم و تیکنیک و سەنعەت و هونەر و زانین، کە ئەو قورئانە بە زمانی کوردی لە ۱۳۷۶ی هە تاوی و ریکەوتی ۱۹۹۸ی زاینی لە تاران چاپکراو تا ئیستا ۷ جار لە چاپ دراوه و هەرۆهەا خزمەتەکانی دیکەم بە زمانی کوردی، کە خۆم خستۆتە، تەنگانە، بۆ ئەو نەبوو بەکەومە فەرغانە، لەباتی رەنج گەنجم گیر بچ لە دنیا، چونکە بەداخەوه زمانی کوردی لێرە کەریاری نی، بەلکۆ تەنیا پاداش و شاباشی پرنرخ بۆ من ئەوهیه کە گەنجان و لاوانی کورد و کوردستان بە کێژان و کورپانەوه، کە بە دەس عەجەمەوه لە ئاست زمانی کوردی سێو کپ و بێدەنگن، رۆژی لە رۆژانی رووناک و پڕ ئەستێرە و رۆشنایی، بابو کالی نیودارو خزمەتکاری فەرەه-

نگ و زمان و وێژە و وێژدانى، کوردەواری خۆیان بناسن و رو بکەنە خۆناسین و خو بەدەنە خۆیندەواری و گەشاندنەووەی زمان و بیرو باوەری کوردی، چونکا لەم ساتە، وەختانەدا زۆریەى زۆرینەى خۆیندەوارانى کورد، بێر لە زمان و شیعرو هونەری کوردی، ناکەنەووە و عەجەم بە فێرکردنى زمان و شیعری خۆیى، وای فێرکردون و بارى هیناون کە لە کۆرو کۆبونەوانەکاندا بۆ داسلماندى مەبەستەکەیان شیعری فارسی لەسەر قسەکانیان دەخۆیننەووە بەداخەووە بە بیرو باوەری نامۆ خویان گرتووە،خاسمە ئەو کوردە زاناو قەلەم بەدەسانەى ئەم سات و کاتە زۆرینەى ئیستا، زمان و نویسنی عەرەب، تورک و فارسىان غەتى و تەژى لە نویسنی خۆیان کردووە لایان وایە، نابێ بە کوردی بێر بکەنەووە و بنوسن و تیبگەن و پێکەن، ئافەرىن بۆخانای قوبادى کە بە خۆیى و زمانە کوردی بەکەى خۆى دەنازى و بە شیعەر فەرمویەتى: [هەر چە ن مەواچان فارسی شەکەرەن- کوردی جە فارسی بەل شیرین تەرەن]. وەک ئەو، ئەو کوردە تورکی نوس و عەرەبى نوس و فارسی نوسانە ناتوان لەباتى شیعری فارسی، شیعری کوردی، نالی، وەفایى، مەولەوى کورد، مەلا پەرىشان، میر نەوروز، خانای قوبادى، حاجى خەلیفە مەلا محە مەد «بەها» و سیف القضاة، مەلای جزیری، حەکیم ئەحمەد خانى، هیمن و هەزار لەبەرکەن و بەلگەى پێى بەیننەووە، کە چى شاعیر دەلى:

ناخ بۆ دەنگ خۆش لە ژور سەرىنمان _____ به چریکەى کوردی بدا تەلقینمان
بیست سالان کزو بیکەس و بیدەر- گوزەرانی کرد بە خۆینى جگەر
دین و ژیانم لە دەس چو بوو، دەر- کورد بوو، دەنالی لە قەسرى قەجەر- رزگاریان کردم خوداو پیغمبەر.
مەگەر چالی چەنەت زیندانى قەسرە- کە رزگاریونى ئیمەى لى مەحاله
پاک بەحر بینه حیبرو میشە، قەلەم- نادری شەرحى زۆلم و زۆرى عەجەم
پیت دەلى نوکی قەلەم گەر ژینى خۆشت پیت دەوئ- غەبرى من دەس ناکەوئ بۆ رى تەرەقى پشەرەوئ.
قەلەم دەست دەیه و بیه مەکتەبى- وەخت و بى وەخت لە خۆیندن نەبى [ئەم شیعرانە هی هەزاره].
دوکتور محەمەد سالىح ئیبراھیمی «شەپۆل»

شیخی ئیشراق

نه خشی فیڤرگه ی ئیشراق و شیخ شه هابه دین سوره و وردی

له ته سه وفا و تو یانه: چار ریگابوگه یشتن به حه قیقه ت هه یه:

۱ - مه داری ئیفاده و ئیستفاده (فیڤر کردن و فیڤر بوون) له سه ریڤژه و واژه یه و مهرج بوڤریکه وتن له گهل دینیکا له نیوا نییه. ئەمه فه لسه فه ی مه ششائی ناوه. (سه روکی فه لسه فه ی مه ششا له یونانا ئه ره ستو و له ده و ره ی ئیسلامه تیشدا ئیبنی سینایه).

۲ - مه داری ئیفاده و ئیستیفاده له سه ریڤژه و واژه یه، به لام مهرج بوڤریکه وتن له ته ک ئاینیکا له گور دایه، به مه ئه لئین: زانستی که لام.

۳ - مه داری سو دگه یاند و سو دوه رگرتن له سه ریڤژه و واژه، نییه وهوی لیک حالی بونی ماموستا و فه قی ته نیا نوردانه وه و ئیشراقی دل وده رونه و رهنگ دانه وه ی نوری زانینه له نه فسی ناتیقه: (قه سی بیڤژه): ماموستا بوئاودل و هه ناوی فه قی بی ئه وه ی قسه کردن و بیڤژه ده برین له کارایی و روایی، ئه وه ی بی یه وی، له گهل یه ک ئایناریکه وی و به رانه ریڤژه وه، ئه م ریگایه، که رچه و ریگای حیگمه تی ئیشراقی ناوه. سه روکی فه لسه فه ی ئیشراق له یونانا ئه فلاتون و له ده و ره ی ئیسلامه تی دا، شیخ شه هابه دینی سوره و وردی ناودار (به ئیشراق) ه.

۴ - مه داری فیڤر کردن و که لک گه یاند و که لک پیی وه رگرتن له سه ریڤژه و واژه نییه، به لام به رانه بری کردن له گهل یه کینک له ئه دیانا پیویسته، ئه م رچه ش ناوی عیرفان یا ته سه و فه. له م تاریف و پی ناساندنانه، واده ر ئه که وی که حیگمه تی ئیشراق له سه ریاسی ئازاد دامه ز راوه و به رانه بری کردنی له گهل ئاین دانایی، به لام عیرفان له سه ر پاییه به رانه بری کردن له گهل ئاین دا ئه لوی و عیرفان له سه ر پله ی بنه رته و مه بانی و ئوسولی دین دامه ز راوه.

لیڤه وه ده ر ئه که وی که حیگمه تی ئیشراق تاچ راده یه ک له عیرفان و ته سه و ف

نیریکه و خزمایه تیان پیکه وه هه یه، وه کو لفه و دوانه یا هاوال زاوابن وایه، جاهه رله م سوینگه وه یه که سو فیان زور له زار او هی حکمه تی ئیشراق که لک وه رته گرن.

شاره زوری له (نه زهه تولئه رواج) دائه نوی شیخ شه هابه دین سوره وه ردی له گوندی سوره دی (له ۵۴۹ مانگی چاوی به جیهان هه لئناوه وله ۵۸۷ مانگی هه تاوی) به هوپه کی نادیار بارگه ی به ره و لای خوا تیکناوه، سوره دی یه کیکه له دپهستانی به شی قیداری سه ره به زه نگان (۱)

شیخی ئیشراق شه هابه دین ته بوفه تح به حیا کوری حه به ش کوری ته میره ک، سوره وه ردی، که له ده و ره ی شارستانی هت و ژبیری ئیسلامه تی دا سه روکی فیرگه ی ئیشراقه، شیخی ئیشراق له سه ره تاوه له مه راغاخه ریکی خو پئدنی حکمه ت و ئوسولی فیه بووه، لای شیخ مه جده دین جیلی که ماموستای ئیمام فه خری رازیش بووه، خو پئده ویه تی وله پاشان چوه ته ئیسفه هان لای زه هیره دین قاری ده رسی ته واو کردوه وله کاتی فه قی یه تی دا هاو هل فه قیی ئیمام فه خری رازی بووه و خاوه نی په راوه ی ته به قات (الاطباء). ئه نوی: شیخی ئیشراق له گهل زور به ی زانایان و که له پیاوانی ئایینی و عیرفانی: (میسیتیک) له روژگاری خویدا سه ری ناسیاوی داخستوه.

شیخی ئیشراق: له جیهانی عیرفان و ته سه و ف وردبو ته وه، هه روه کو له نوی سراوه، جوان و دلگیره کانی باش به رونا کی ده رته که وی. شیخی ئیشراق قه سیده یه کی حائیه ی

۱ - سُهْرُوْرْد: مدینه فی شمال غربی ایران، سکانها الاکرد فی القرن ۱۰، خربها المغول بحملاتهم الحریبة فی القرون الوسطی. په ره ی ۳۶۹ ئه لمونجید له ئه علاما چاپی بیروت ۲۰ ی حوزه یرانی ۱۹۸۲ ز - واژه ی سُهْر به واتای سوره و واژه ی وُردیانی به رد (ب - بوته: و) سُهْر له زمانی فارسی و عه ره بی دابه کار نابری، کورد، به تاییه ت کوردی کرمانج به کاری ده باو شیوه زاری کوردی کرمانجی یه (شه پوئل).

هه به که ئەمه شیعی یه که مین به تی: (أَبْدَأَ تَحِنُّ إِلَيْكُمُ الْأَرْوَاحُ = وَ وِضَالِكُمْ رَيْحَانُهَا وَ الرَّاحُ).

که له و پهری نهرم و پاراوی و شیرینی و ئیسک سوکی دایه. به راستی ئە گهر زمانی عه ره ب وینه ی ئەم قه سیده ی زورهه بواپی ریبازو رچه ی شیعی عه ره بی له عیرفان و ته سه وفا ئە گوړا و چاره نوسی تری ئە بو.

ئەم قه سیده یه ته غه زولیکی: (میستیک): عیرفانی یه که له و شیخی ئیشراق به زوانی غه زهل و، وه ژد ئاره زوری خوئی بو جیهانی روخ و گیان و اتا کردوه و ده ری بریوه و فه رمویه تی:

(همیشه دل و دهرونی خاوه ن دل بو دیتن و گه یشتن به ئیوه له هاوار و ناله نال دایه، ئە و گو له بین خوشه که گیان ئە لاوینیتته وه و ئە و مه یه بیخه وشه ی، که دل و میسک ئاویازا خاوه ئە داو ئە ی با ته ئە و پهری خیر و خوشی به وه دیتنی تو به و به س: (مه به ست خوا به). دلی ئە وینداری تو له ئاگری دیدارا گری گرتوه وله و گر گره هه ناوی منه ئە گریتته وه، ته نیا به گه یشتن به تو ئە و گر گره ئاگره ئە کو ژیتته وه.

دل م بو ئە وینداران ئە سوتی، چونکا ئە یانه وی به زوره ملی و دیان به خودا گرتن عه شق و ئە وینی دلی هه ل پروزاوی خوینان له بهر چاوه چاوی ئە م و ئە و، بشارنه وه و شوینه گوم کیی پیپکه ن. - به لام شوینه واری عه شق و ئە وینداری له چرو ناوچاوانیان دا دیاره. ئە گهر راز و نهینیه کانیا ن ده رخه ن له لای رواله ت په رستانا خوینی گه ش و ئالیان حه لاله، وه ک ئاوی زولاله، به لام با زله راز ناچریتته وه، جاباقه ل و قشقهره، هه ربقریتته وه. ئە گهر عه شق و ئە وینی خوینان بشارنه وه، فرمیسکی به خورله چاوان تکان، رازی نهینی ئە وان ئاشکرا ئە کا و ره نگ و روخسار و کولمی پر هه لمی زه ردییا ن له سه رده ردی نهینیا ن شایه دی ئە داو په رده له سه ر هه ناسه ی ساردو رو زه ردییا ن لائه داو خویناوی دل گو لی ده ویتته وه سور هه لگه ریتته وه.

مه عشوقه‌ی حه‌قیقی له‌گه‌ل ئه‌وانا له‌جیهانی خوشه‌ویستی و ئه‌وینا، دلی ئه‌وانی لاواندوته‌وه‌و ئه‌ویندارانیش دل و ده‌رون و بون و نه‌بونی خوین ناویانه‌ته، ناو ته‌شتیکی زیرینه‌وه‌و له‌به‌رده‌ستی ئه‌ویان داناوه‌و به‌ویان سپاردوه‌و دلیان له‌ناوزریای نور و تیشکی خوایی دا‌که‌وتوته‌مه‌له‌باسکه. ئه‌گه‌ر له‌ئاسوی عاسمانی ده‌س به‌داوین گه‌یشتن، زه‌رده‌ی ده‌م که‌لی روژه‌ه لات ده‌رکه‌وی، شیاوینیه، ئه‌ویندار به‌راستی سه‌ر زه‌نشت بکری، چونکا ناتوانی خوایی راگری، گری ئاگری دلی دانا مرپته‌وه.

دل و ده‌رون براوانی که‌ ئه‌وین؛ گشت گیان و له‌شی ئه‌وانی ته‌نیوه‌ته‌وه‌و هیزوتوانا و وزه‌ی لی‌چنیون و ناتوان رازی دل بشارنه‌وه‌و له‌حالی خودا له‌سه‌رتاشه‌به‌ردی راز و هه‌راز خوین به‌ر ئه‌ده‌نه‌وه‌و رازته‌درکین و خوئه‌تره‌کین؛ چ‌گوننا‌حیکیان کردوه. ئه‌وانه‌ده‌سیان له‌خوبه‌رداوه‌و ده‌سیان له‌داوینی دو‌س وه‌رداوه‌و سودی خوین له‌و سه‌ودایه‌دا دو‌زی وه‌ته‌وه.

ئهم دل‌براوانه‌به‌رواله‌ت له‌کو‌را له‌گوران، به‌لام ئه‌وه‌گو‌ری له‌شه‌یانه، واله‌گو‌رایه، نه‌کدل و هه‌ناویان، دیاره‌کاتی له‌حالی خوین دا‌چاوی‌یان به‌ژن و بالایی پیری والایی دل‌برای خوین بکه‌وی، بی‌باکانه‌په‌رده‌ی دل‌ده‌رن و در‌درین ته‌خه‌نه‌وه‌و ناوه‌ناوه‌و ده‌س ئه‌که‌ن به‌یا‌هو‌یا‌هو و ئه‌لین: (ئهم نا‌ئه‌و) مه‌عشوقه‌هه‌وساری له‌ده‌س رفاندون، له‌به‌رانه‌را ئهم دل‌براوانه‌په‌رده‌یان له‌سه‌ر و اتا دارینه‌وه‌و رازی مان: (بون‌یان). له‌ئه‌مانه‌دا دو‌زیوه‌ته‌وه. ژیا‌نی ئهم جیهانه‌دوا برانه‌یان، لادوا براوه‌و بایه‌خی لای ئه‌مانه‌بو‌نه‌ماوه، ئه‌وانه‌وان ئیوه‌ش ئه‌گه‌ر ژزه‌تان ماوه، ته‌ک بدن به‌لای خواوه، مه‌گه‌رپینه‌وه‌بو‌دواوه، به‌ریبازو رچه‌ی پیاوانا رویشتن هوی رزگار بونی ته‌واوه، له‌م سوپنگه‌وه‌یه‌ئه‌لین: ئه‌وینی شیخی ئیشراق سه‌ری‌له‌عاسمان داوه‌و زور، به‌رز و پته‌وه، به‌هیچ ره‌شه‌بایه‌ک نا له‌رپته‌وه. گه‌رته‌گری، روژ ئه‌گه‌ر ئاگری هه‌ناسه‌ی هه‌لگه‌رپته‌وه. کو‌ژراوه‌دایکی رو‌له، مه‌مک نامرپته‌وه‌و دل‌ژيله‌مویه، ئاگری گری دلی هه‌رگیز نا‌کو‌ژپته‌وه.

به م قسانه پیوهندی حکمه تی ئیشراق له گهل عیرفانا جوان ده رته کهوی، ئەم حکمه ته له ئاو یستا کتیی زه رتوشت، سه رچاوه ی گرتوه، تاگه یشتوته ئیستاو له سه ر زانیاری سو فیانیش شوینی دانیاره و به بیر ی تیزی سوره و هردی بژیوی پیداره و رهنگی زهردی سوره لهگه راهه.

یه ک بونی فه لسه فه ی ئیشراق و ئاکار و عیرفان له نامانجا:

ئەشی بزاین فه لسه فه ی ئیشراق و زانستی خووته خه لاق و ته سه و ف و عیرفان هه رچه نده به روا له ت لیک جیان، به لام له راستیدا به یه ک ژه ک گو چیان گرتوه و له سه رچاوه یه ک ئاودراون و پارا وکراون، مه به ستی هه مو یان ئینسانه و ئەو پیگه یاندن و باش فی کردن و خاس باره یئانه، ئامانجی زانیانی خو و ئاکاری ئینسانه که سه رمه شق و وینه ی به رزی خو و ئاکاری باش و په سه ندی مرو فانی بیت.

هه روا له فه لسه فه ی مه ششائیشا له باس و خوا سی نه فسا زور به رونا کی ده ری بریوه که ئامانجی دلخواز (ته زکیه ی نه فس) و ته لتیفی روح و گیانه (یُرْکِبُهُمْ وَ یُعَلِّمُهُمُ الْکِتَابَ وَ الْحِکْمَةَ) فه رموده ی خوای بی تابه و دوره په ریژی له لیلای مادی و ئەنبوزه نی و پیوه لکانی گیانه، به جیهانی ئەودیوی نادیار و ناتیکلاوه.

فه لسه فه و حکمه تی ئیشراقیش کون به کون به دوی مرو فی کامیلا (کامل) گه راهه که دل و دهرونی ئەومرو فه، وه کو ئاوینه جوان بنوینی و ژه ننگ و گه رد، له دل و دهرونی نه دابی و ره ش هه لئه گه رابی.

عیرفانیش گه ره ک یه تی ئینسان ده س له م جیهانه ناپایه داره هه لگری و به ره ولای خواهه لگه ریته وه و خو و ئاکاری خوایی بگریته وه. لیره دابه حافزی شیرین زبان فه رمویه تی:

یک قصه بیش نیست غم عشق و این عجب

کز هر زبان که می شنوم نامکرر است

خواناسه مه زنه کان و هه ندی له شاعیره کانمان وه کو مه و لا ناخالید. حه کیم مه وه لوی کورد، مه حوی، وه فایی و حاجی خه لیفه و مه لا محمه د (بهها) ته مین حوزوری شیخ عوبه یدیلای نه هری شاهی شه مزین، که ده سی بالایان له فهره نگی ئیسلامه تی داهه بوه، زور وه ستایانه له م بارو بابه تانه وه، دواون، ناچارین بیژین: (سنور و که و شنیان برپوه و سه ریان له عاسمانی قسه زانی و زمان پاروی ساوی وه).

ئه مه ش نمونه ی شیعی پارسی سوره وه ردی:

من آن بازم که صیادان عالم همه وقتی به من محتاج باشند
 شکار من سیه چشم آهوانند که حکمت چون سرشک از دیده بارانند
 به پیش ما از این الفاظ دورند به نزد ما ازین معنی تراشند
 شیخی ئیشراق له م هو تراوانه دا ئامازه و دیاردی بو چریکه ی: (ئاوه زی سور) ئه کاکه
 ئایا په له وه ران زمانی یه کترین ته زانن، قاره مانی چریکه ش له وه لامائه لی من خوم گیانم
 چوو ته ناوله شی بازی و له ته ک بازه په له وه ره کانی ترا قسه م کرده، تاروژی که و ته
 داوی نه چیره وانان و بردی یانه سه رزه وینی ترو چاویان به ست وله پاشان که م که م چاویان
 کرده وه، له ده رفه تیکا روژیک له شه قه ی بال ئه داو روئه کاته چولگه و ده شتیک و له وی
 مرو فیک به سه رو و سیمایه که وه، که خو ی به یه که مین زار و له ی ئافه رینش ئه ناسینی
 ئه بینی و هو ی ره نگ سوری خو ی ئه در کینی. ئه و مرو فه قسه له کیوی قاف و گه وه هری
 شه و چراو داری توباو شتانی عه جباتی تر ئه کا، ریگای کیوی قاف نیشان ئه داو گه وه هری
 شو چراو داری توبا و اتا: وراوفه ئه کا و چریکه ی (زالی زه ری کورد) و سیمورغ و
 رو سته می کورد^(۱) و (ئسفه ندیار) ئه گیر یته وه وه له وه رامی (باز) ه که دا که چ بکا تا آسان

بود آئین مهابادی و ملک مادا

شیخ اشراق و نظامی دو تن لداکرادا

رستم گرد بُد اما نه که فرخ زادا.

۱ - مایه و دایه ی پروردن ایران مهین

فخر تاریخ و تبار همه ی ماست ز گرد:

خان زند، آنکه چنو مادر ایران کمزاد

بگاتەوہ زیدونیشتمانی یە کہ مین، ئەومرو یە پیی ئەلی:
ئەبی وە کو خدری زیندە بروا سەرچاوەی ئاوی ژیان بدوزیتەوہ و مەلە ی تبابکا تا
لە بریندار بوونی تیروچە قوی بە لآو ویشومە رزگاربی.
ئەم چریکە ئاماژە و دیاردی یە، بوخواناسی و جیھانی مە عنەوی و نادیار و
پەیاکردنی یارو ویاوەری راستینی کارو کردوہ یە.

بەرانبەری ریسالە ی: (فی حالته الطفولیة) سورە وەردی لە کاتی منالیدا بو فیرونی
زانست و ہونەر ئە کہ ویتە دوای منالانی ترو ئە چیتە لای ماموستا و لە بیابانا پیری نورانی
ئەبینی و ماوہ یە ک لای ئەوہ خەریکی فیرونی ئەلف و بیتکە ئەبی.
روژیک لە گەل نەناسیا ویکا ئە چیتە لای پیرو دەس ئە کا بە گەراننە وە ی کەشف و
کہرامات و فیرونی عیرفان، پیرتورہ ئەبی و خوون ئە کا، شیخی ئیشراق ہەرچی بە دوی
پیرا ئە گەری نای دوزیتە وە. تا روژی بە یارمەتی پیری تر لە خانە قایە ک دا ئە و پیرە؛ ئە
دوزیتەوہ و ئە چیتە زیارەتی و داوای لی بردنی لیدە کاو ئەم دەرسە فیرونی ئە کہ نابی
رازی خوایی لای ئەم و ئەو یالای نەناسیا و بدرکیندری.

لە دواییدا قسە لە بابەت چارە ی نەخووشی مە عنە وی ئە کری، پیر ریگای خواناسی بە
پزیشکی نەخووشی لەش ولار نیشان ئە دا، سە بارەت بە آفرینشی جیھان و ئاکار و خوی
مروقانی و خواناسی ری و شوینی دەرویشی بە تاییبەت شایی و ہەلپەرکی و مل بادان و
سەر راژاندن و جەزبە بون و ہای ہوگوتن و ہەل سورو داسوری عیرفانی و دەوریشی،

→ شە فیع کەدکەنی دنیای سوخن ۲۹ - کتیبی کوزانی فەرہنگی زمانی کوردی - چاپی دوہم
۲/۳ / ۲۰۰۱ ز - تاران - پەرہ ی ۱۱۷ - بە قەلەمی (شە پۆل) دوکتور محەمەد صالح ئیبراہیمی -
قسە کانی ئایە توللا، لاهوتی لە کوئگرہ ی یادی نیزامی گەنجەوی چاپی زانکووی تەو ریز.

پرسیارگه لیّ فره کریا و وه لّام دریاوه (هاته وه حه لقه ی دهر هه رمه لهر یاوه). زورّی له رازی خواناسی بوناسیا و کریاوه و باش وهرام دریاوه.

گر عشق نبودی و غم عشق نبودی	چندین سخن نغز که گفتی و شنودی...
ور باد نبودی که سر زلف ربودی	رخساره معشوق به عاشق که نمودی
گر پیشتر از مرگ طبیعی نمردی	بر خور که بهشت جاودانی بردی
ور زانک درین شغل قدم نفشردی	خاکت بر سر که خویشتن آزریدی
هان تا سر رشته خرد گم نکنی	خود را ز برای نیک و بد گم نکنی
رهرو توئی و راه توئی، منزل تو	هشدار که راه خود گم نکنی

مه لای جزیری و شیخی ئیشراق

مه لای جزیری له قه سیده ی ۸۴ داله م بابه ته وه یه که فهر مویه تی: هه ژار ئه لیّ:

مه ب ئیشراقی سوئاله کت ژله بی غونچه گوشا کر

کو ب ئیلها می دسو ئالا مه جه وابه.

یان، گو ب ئیلها می دزانی دسوئالاته جه وابه.

مانای وشه: - ئیشراق: تیشکدان، ئیشراقیون، ئه وکه سانه ی سهر به فه لسه فه ی ئیشراقن که به خویان گوتوه ئیشراقی، فه لسه فه ی ئیشراق لای وایه زانستی راست و دروست و بیّ خوش ته نیا له ریی دهرونی رون و دلّی رونا کت په یدا ئه بیّ و هیچی ترنا، دا هیته ری ئه م فه لسه فه له ئیسلامدا شیخ شه هاب الدین سوهره وه ردی کورده، که سالی ۵۸۷ کوچی مه لاگه ل به گژی دا هاتن و لای سولتان سلاح الدینی ئه یوبی به کافریان له قه له م داو دژو دوژمنانی صه لاحه دین بوّ له که دار کردنی سولتانی کورد، وتویانه: صه لاحه دین فه رمانی

به (مه لیک زاهیر) ی کوری خوئی دا، گرتی و کوشتی.

نوکتە: ئالبیر شاندر له کتیبی سه لاهه دین ئه ییوبی ته رجهمه ی محهمه دی قازی چاپی ۱۳۶۹ بلاوکی زهرین، تاران، ده نوسی: یه کی له کوره کانی سه لاهه دین له باوکی ده خوازی ئیجازه ی پیی بدا تا به ده سی خوئی سه ری چهن کهس له مه سیحیان هه لکه نی. که له و په ری دنیاوه هیرشیان بو سه ر موسولمانان هیئاوه، ئه و لای وابو به و کاره زیاتر شیای موسولمان بون په یدا ده کا، به لام سولتان سه لاهه دین، له وه لاما پیی ده لی: رو له گیان خوا پیی خوش نیه، من به و کاره ناشیاوه رازی بم. من قهت نامه وی زاروکانم خوین رشتنی خه لک بکه نه گالته و گه پجاری خوین و خو به وه بگرن، ئه ویش خویتی ئینسان گه لی که له قه در و قیمة تیان بی ئاگان و ته نانهت له هه ل و مه رجیکدا که هیشتانازانن جیاوازی موسولمان و ناموسولمان له چی دایه. تو جوان بیرله و قسانه بکه وه، خاوه نی ئاوه ها و ته و بیرئ به نرخ که له سه ر ئه م نوکتە دو پاته ی کردوه، وه ختی که له قه در و قیمة تیان بی ئاگان زاتی وا ژیر و بیروردو مرو دوست چلون؟ به خوئی ئیجازه ده دا زاروکانی ده س بو کوشتی خه لک بهن، جا چلون ده گونجی ده ستوری شه هید کردنی زاتی وه ک شیخ شه هابه دین سوهره وه ردی فه یله سوفی ئیشراقی دابی، دیاره که سانی ئه و تو مه ته یان به یان کردوه یا نائاگان یا ویستویانه، ئه و خانه دانه گه وره کورده له که دار بکه ن، دیاره ئه و تو مهت سازده رانه دژی کورد و کوردستان.

ئیشراقییه کان کاریان به قسه کردن نه بوه، رازی دلیان ده خوینده وه و به تماشای بیچم و که سم له یه کتری ئه گه یشتن، ئیلهام: بیرخستنه دله وه.

پوخته ی مانا: ئیمه هه ر له ریی ده رونه وه پرسیاریکمان له و لیوه ی که هه مو خونچه ی پیی ده پشکوتن - کرد، ده شمان زانی هه ر له ریی دلیه وه ده زانی که وه رام بو

پرسیاره که، هەر له نیۆ پرسپاره که دایه، ئەو دەزانی من چیم دەوی و دەشزانی که من دەزانم ئەو ئاواتم بو پیک ناهینیان به خستنه دلم، گوتی: تو دەزانی وەرەم هەر له پرسپاری خۆت دایه.

گۆلی باخان له شهرمی کولمه سوره له روی ئەو پهلکی گۆل ئەستوره زوره. گۆتم: مردم نه گه یمه ماچی فه رموی هه ژار بم بوره دوره ئەو سنوره نه قل له دیوانی مه لای جزیری به شرح و راوه تی لیکو که رووه رگیرو شاعیری ناوداری کورد، هه ژار، په ره ۴۳۱، ۴۳۲ چاپی سالی ۱۳۶۱ ی هه تاوی. - ئەم دو شیعره ش ئاماژه یه بو خواناسی و مه عنهوی

ازرق پوشان که بس فراوان باشند صوفی صفتان میان ایشان باشند
کایشان همه تن باشند از جان خالی و آنان چکنی تن که همه جان باشند

سه رچاوهی حیکمه تی ئیشراق:

سوره وه ردی، سو دی زوری له نوسراوه کانی حه لاج و (میشکاة الانوار) ی غه زالی وه رگرتوه وه هروا له فه لسه فه ی مه ششائی ئیسلامه تی به تایبه ت له فه لسه فه ی ئیبنوسینا (که هه ندی له وانه شی داوه ته داوه) وه له فه رگی فیثاغورس، ئەفلاتون، هیرمیس، وه رگرتوه - زانایانی جیهانی ئیسلامه تی و تو یانه: ئیدریس پیغه مبه ر، یا نوخ (به عبیری ئەنوخی) که هه مان (هیرمیس) ه، هه روا شیخی ئیشراق له حیکمه تی ماد و کورد و ئیرانی که لکی وه رگرتوه.

شیخی ئیشراق له کتیبی (کلمة التصوف) دا فه رمویه تی: (له ناو کورد و ئیرانیدا تا قمی هه بون که به راستی ریگانیشانده رو حه کیمانی زاف زانابون که له مه جوس: (موغه ماد) نه ئەچون و دولینگانه یان به و ریگایانه دا هه ل نه ئەهینا یه وه و ئیمه حیکمه تی نورییه ی شهریفه ی ئەوانه مان که چیژه و زه وقی ئەفلاتون و ه ی زانایانی تر به ر له وان له په راوه ی

(حکمة الاشراق) دا وەر گرتوو و دوباره زیندوم کردونه ته وه، دیاره له کو کردنه وه و ساز دانی ئەم مەبەستانه دا هیچ زانایه ک، وه پیش من نه که وتوه. شیخی ئیشراق له (حکمة الاشراق) دا نوسیو به تی... قاعیده و ده ستوره کانی فهلسه فهی ئیشراق له سەر نورو تاریکایی دانراون، که ریازی حیمه ته کانی، کورد و گهلی ئیران بو، وه کو جاماسب، فەرشاد شور (فەرشو شتهر - بوزورگ میهر) و حه کیمانی تر بهر له مانه بون.

به لام ئەشی بزاین جیهانی شیخی ئیشراق، وه کو جیهانی ئینو عه ره بی جیهانیکی ئیسلامه تی و خواناسانه و عاریفانه بو و ته وای دل و دهر و ن و سەر تا پای گیان و له شی هه ر تیشک و نوری زاتی خوی بی چون و تاقانه ی لیباریوه، وجودی ته ژ ی بو له تیژی و تیشک و گرو نوری خوی بی لفو بیچون.

سوره و هردی له و تاری شه شم دا له باسی ته بیعیاتی په راوه ی (مطارحاة) دا، له بابته گشت حکمه تی ئاینی کونه وه، بی په رده قسه ی خوی ده بریوه، ئاخیرین که سانی له تاقمی یونانییه کان که باش له و مەبەستانه ئاگا دارن ئەفلاتونه و ناودارانی تریش که له و مەبەستانه کولیونه ته وه و ناویان له میژودا ماوه ته وه (هیرمس) ه - ئاگا ئدمون: شیت) ه - وه له ناو په هله و ییه کانیشدا (گولشاه) که یومهرث - (گایومیرت) ه^(۱) - وه هه ر وه ها له پیره وانی ته ویش ته فەریدون و که ی خه سه و) ن.

میژوی فهلسه فه: له روانگای سوره و هردی یه وه میژوی فهلسه فه:

شیخی ئیشراق که له میژوی فهلسه فه، ته دو ی لای وایه حکمه ت یا حکمه تی ئیلاهی له لایه ن خواوه دراوه به ئیدریس پیغه مبه ر یا هیرمیس، دیاره له سه ته کانی (ناوین): ناوه

۱ - له بیره وه ری ته یموره شه له، له زمانی سوری رابه ری موغان نه قل کراوه (کیومرث) هه له یه و

گایومیرت - ه - گایو: گه ییو، کامل و ته و او، یانی مه ردی گه ییو و کامل. (شه پوئل)

راستا له خوږ هه لاته وه له هه ندى فيرگه كاني خوږ ئاوادا، ئيدريس پيغه مبهريان به دامه زرينه رى فهلسه فه و زانبارى داناوه.

حيكمهت دواى ته وه بووه ته دو شاخه، يه ك له وانه هاته كوردستان و ئيران ته وى تریشان چووه ميسر، له ويشه وه چووه يونان و له دوايشا چووه ناو ژيارى جيهانى ئيسلامه تى يه وه.

شيخی ئیشراق گرینگترین پیشینانی خوڤ به خواناسان و صوفی یه كان داناوه، نه ك فه لاسفه.

له به شى ۵۵ ئیلاهیاتی کتیبی ته لویحات دا، خه ونیک ئه گیریته وه كه له وا توشى نوسه رى په راوه ی (ئه سولوژیا: ئه ثولو جیای) ئه ره ستو ئه بی: (دیاره ئه م ئه وه ی به هی ئه ره ستو زانیوه، ئه نا له راستیا، هی فلو تینه) وه لیبی ئه پرسى: كه ئایا مه شائیانیکى وه كو فارابى و ئینوسینا به فه یله سوفى به راستى له ئیسلاما، دا ئه نرین یا، نا، ئه ره ستوش له وه لامیدا و تویه تى: (یه ك له هه زاریش وانیه) به لكو حوکه مای به راستى (بستامى و توسته رى) خوا ناس بون.

سوره وه ردی فه رمویه تى: ئه م حیکمه ته گشته جیهانى یه، به هوڤى با هوڤى ئه م زانایانه وه گوڤزراونه ته وه ئه م لاو لای جیهان. (هیرمیس - آگاثدمون: شیث) - ئه سقلیبوس - فیثاغورس - ئه نباذ قلس - ئه فلاتون (ونوی ئه فلاتونیان) ذوالنون ميسرى - ئه بو سه هلی توسته رى شاکاهینانى ماد و کورد و ئیرانى - كه یمورس (گایومیرت) فه ریدون - كه یخه سه ره و - ئه بو یه زید بستامى مه نسورى هه لاج.

شیخی ئیشراق سه بارهت به بروای عیرفانى خوڤی فه رمویه تى: زوربه ی بیرو رای من له روڤى ریازهت و رینوینى زه وق و چیره وه به دهس هاتوه، نه ك له روڤى هزره ئه ندیشه وه. سا چونکا له ریگای عه یان و دیتنه وه، به دهس هاتوه، نه ك له روڤى بورهان و به لگه وه، به هیچ چیه خته و دردوڤنگى یه ك، له ناو دل و دهرونم ده ر ناچى.

ریگای من ریگای همو ریروانی ریگای حقه و به یارمه تی چیژه، گری کویره ی مه بهستی زانستی دژوار و سه ختم کردو ته وه، شیخی ئیشراق فه رمویه تی: پیشه وای زانست و حکمهت: (ئه فلاتون) یش بهم ریگایه دا رویشته وه، که من گرتومه ته بهر.

شیخی ئیشراق لای وایه: (ماهییهت) ئه سلّه و (وجود) ئیعتیباری و ئه قلی یه وه همو جیهان له ماهییهت ساز دراوه و به چار بهش ناو براوه، چونکا یا نور و رونا کایی یه، یا تاریکایی یه، وه ههر یه که لهم دوانه یا جه وه ره، یا عه ره زه، نوری جه وه هری داگری نفوسه یا (به قسه ی خوئی نورگه لی ئه سفه هبودی) و له روانگای ئه قل و ئاوه زگه له وه پله گه لپکیان ههس، که بهر زترین یان (نورالانوار) ه - که به ناوی نوری موقه دهس، نوری داگر، نوری ئه علا، نوری ئه عزم و نوری تریش ناو ئه برین. مه نشئه و مه بده ئی همو ئه م نورانه: (نورالانواری کامل) ه و له و لای ئه و نوره وه شتی ترنیه، که وابو له راستی دا ههر ئه و رونا کایی یه بی پایانه یه که له آویستادا ئاماژه ی بوکراوه و به (آهورا مهزدا) ناوی براوه. به واتایی تر: (نورالانوار، علّه العلل) و مه بده ئی همو وه به دیهینه ری جیهانه و همو شتیک له پرشینگ دانه وه و ئیشراقی ئه ون و نیازیشان ههر به وه. له (نورالانوار) ته نیا یه ک نوری موجه رهد و ره بهن سهر راست له و به دی هاتوه.

سوره وه ردی ئه م نوره: (به که مینه ی) به نوری ئه قره ب و نوری گه وره: (به همهن) ناو برده، له نوری ئه قره ب یه ک فه له ک که (فلک الافلاک) ه و له نوری موجه رهدی دوه م به دی هاتوه و له م نوره ش نور و فه له کی تر به دی هاتوه، جاههر بهم جوژه تا نوری نوهمم فه له کی نویمم فه له کی نویمم که ئاخیرین فه له که، ئه م ئاخ و زه وینه ی گرتوته باوه ش. نوری ئه م فه له کهش له ناو دل و دهرون و میشکی مروفدا تیشک و شهوقی داوه ته وه و ئیدراکی مه عقولاتی بو ئینسان ئاسان کردوه. ئه م تیشک و نوره که، له گه ل سهر چاوه و سهره تای گشت ئه مانه یه که نورالانواره، ههر ئه وه یه که فارابی و بوعلی سینا

به (عوقولی عه شه ره) ناویان بردوه و هه مویان له فه یزی خوایی به وه زانیوه و ئاخیرینی ته وانه یان به ئه قلی فه ععال ناو بردوه.

به بروای شیخی ئیشراق، نوری عه ره زی بریه تی یه: له رونا کایی مه حسوس وه کو نوری (روژ): خوژ، ته ستیره، ئاگر، - تاریکایی جه وه ه ریش بریه تی یه: له (ئه جسم) و اتا: شتگه لی که بشی ئاماژه یان بو بکری و جیگای عه ره زین. شیخ ئه مانه ی به (به رزه خ نیو ناوه یا ناو بردوه)، تاریکایی عه ره زیش شتگه لیکن که بتوان بچنه سه ر (ئه جسم) وه کو ره نگ و بین و تام و تورشی و شیرینی و سویری یا سوکی، قورسی، و سه نگینی و هی تر، که شیخ به بیژهی: (هه یهت) قسه ی لی کردون.

نوخته: له ساله کانی ۳۳ و ۱۳۳۴ هه تاوی که له فیرگه ی گوندی تورجان ئه م خویند له پال کوله که ی مزگه وته که، لای هه زره تی حاجی بابا شیخی سه یادهت (سه روک و هه زیرانی کو ماری کوردستان، مه هاباد) دانیشنبوم قسه ی خواناسانی بو ئه گیرامه وه و باسی عیرفانی ئه کرد، منیش عه رزم کرد ئه ری قوربان! تو لات وایه، وجود ئه سه له یا ماهیهت ئه ویش فه رموی: وجود ئه سه له، منیش وتم: قوربان تو ئیستا له عیرفان ئه دوای، دیاره، له سه ر ئه و رچه ی، شیخی ئیشراقیشی و زیباری ئه وت لا په سه نده و ئه ویش فه رمویه تی: (ماهیهت) ئه سه له و رایشی گه یاندوه که بروای من له ریگای ریازهت و عیرفان و عه یان و دیتنه وه، به دهس هاتوه، نه ک هه زرو ئه ندیشه وه، که وایی به هه یچ ته شکیکی موشه کینکینک له دلّم ده رناچی، تازه ئیمام فه خری رازی خوی لی بی رازی به و هه موه زانایی و بیرتیژی یه وه، کاتی چاوی به ته لویحاتی شیخی ئیشراق، که وتوه گریاوه که بوچ به ریگای شیخی ئیشراقا، نه رویشته وه، ئه ی تو چلون؟ بروات به ئه ساله تی وجود) ه - به داخه وه بانگی شیوانیان داو ده رفهت بو شی کردنه وه ی باسه که نه ما.

مه عادوگه یشتن به خوا: شیخی ئیشراق هه مو شادی و خوشی و به خته وه ریک، له م جیهانه دا به ده نگ دانه وه یه ک، له شادی ئیشراق کردن و عیرفان، دا ئه نی هه روه ها

بەرەى مروّف یا نهفسى مروّف بهسىّ تاقم دائهنىّ.

۱ - تاقمیك بهخته وهره، چونكا له ژيانى ئەم جیهانه داگه یشتون ته پلهى پاکی و بیخه وشی.

۲ - تاقمیك بهخته وهرنن، كه دهرونی ئەوان لهم جیهانه دا به ئاكارى نهزانی و شهرو شور و تاریك و رهش هه لگه راوه.

۳ - قاقمیك ئەوانه ن كه له ژيانى ئەم جیهانه به ویلايهت و ئیشراق و روناك بونه وه گه یشتون، ئەمانه خواناسان و حوكه ما، یا موته ئەلهپهنن.

شیخی ئیشراق لیڤه دا، بهرەى مروّف په نده ئه داو ئاموژگاری ئە كا و فه رمویه تی: مروّف ئەبى ریزی ژيانى ئەم جیهانه ی له بهر چاو بی و بو پاکی و بیخه وشی خوئی بكوشی، تا وه كو په ری پاك بی و به خواو (نورالانوار) بگا و سود وهر بگری.

چریكه ی ته مسیلی: ئەم چریكانه پرو ته ژین له ره مزى سوفیانه، كه ئەز موده ی روحي تایه تیك له وانده دا به زمانیکی زور، ره مزى قسه كراوه، ئەم چریكانه له زور باره وه له چریكه، ره مزى به كانی سه ته كانی ناوه راستی ئوروپا، وه كو (پارسیفال)، ئەچی. بوینه: (ئاوازی په ری جویره ئیل كه له گه ل چریكه كانی تری شیخی ئیشراق له زور شتا، هاو به شه، ئەمه خوئی دو به شه له به شی یه كه م دا فه قی یا قاره مانى چریكه: (ته مسیلی) یه كه، له حه كیم و زانا یه ك قسه ئە كا كه: (پهغه مبه ری دهرونی ئەو) وه كورپنوینی ئەو، بوگه یشتن به راستیه كان، له و زانا یه ته پرسى: مالی له كوئی یه؟ ئەو یش له وه لامیدا ئەلی: (كه س نه زان ئاوا) كه له راستیدا سه ر زه وینی خه یالی یه وه لهم جیهانه دا، و جودی نییه یانی: له جیهانی سی ره خى: (سى بوعدی) بانتره، جادوای ئەوه ی فه قیكه زانی ماموستا له كوئی وه هاتوه، سه باره ت به هه مو سوینگه كانی زانست و حیکمهت پرسیاری لیڤه كا وله به شی دوه می: (ئاوازی په ری جویره ئیل) دا فه قیكه به ماموستا ده لی: (ئیسمی ئەعظم) م فیركه، ئەو یش له سه ره تاوه زانستی (جه فری) فیڤه ئە كا، كه زانستی دهرونی، به واتای نهینی پیت و بیژه یه، له ریگای ره مزو ته مسیلی عه ده دی ئەوانه وه یه.

له پاشان فهرمویه تی: خوا بیژه و کلیمه ی وه کو پهری خولقاند، پیتی ئه علای خولقاند که زور له پهری بانتره، ههر وه کو نورو تیشکی خور، له تیشکی ئه ستیره زیاتره و زورتره، مروفیش پیتیکه له خواو ئاوازی پهری جویره ئیل. جیهانی تاریکایی و نیسی یا (مه غریب: روژ: خوراوا) سیبهرو نیسی و تاریکایی بالی چه پی جویره ئیله، ههر وه کو جیهانی نورو روناکایی مه له کوتی یا: (روژ یا خور هه لات) دهنگ دانه وه پیکه له بالی ئه، بهم جوړه هه مو بونه وه ریک لهم جیهانه دا له ئاوازی پهری جویره ئیل به دی هاتوه، له سونگه ی کلیمه و ئاوازی پهری ئه م پهری یه یه، وه نیژیک بون له خودایه، که به ره ی مروف په یا بووه و ههر له سونگه ی که لیمه شه وه، واتا: به ناوی خوایه که مروف پی ئه گا و ئه چیته وه سهر بنه ره تی داریزراوی خوئی و ئه چیته وه لای خوای خوئی.

زوربه ی روداوه کانی چریکه ی ته مسیلی شیخی ئیشراق به تایبته له چریکه ی: (غوربه ی غریبه) دا، که له و دا، دا که وتنی مروف بو ناو جیهانی ماده: - (ئه نبوزه نی) به ره مزى غوربه ت و دوره وه خستن بو ره خسی مه غریب: (روژاوا) به یان کراوه، له م چریکه دا، ئه م دا که وتنه و که وتنه خواره وه یه، به وینه ی که وتنه خواره وه ی مروف بو ناو چالاوئیک له شاری (قیره وان) دا ته عبیر کراوه - قیره وان شاریکه له تونس، که ناوه نندی کاروانی بازرگانی بووه و ناوه بو ولاتی که کیوی سهوزی ئه تله سی: (ئه خضهر) له باکوری دایه، سهری نوخته ی خور اوای جیهانی ئیسلامه تی بووه.

جینگای ئه سلی ئه، که له ویوه رویشته وه، ئاره زوی وابوه، که دوباره بگه ریته وه ئه وی که: (یه مهن) ه، که لای راسته وه یه و ره مزى خور هه لات: (یه مهن) به واتای (لای راستیشه). **یه مهن له زمانی عه ره بدها:** به واتای: ده سی راستیشه و به واتای خور هه لاتی نورگه لیشه، چونکا ئه گه ر که سی رو به باکور: شمال راوه ستی خور هه لات ئه که ویته لای راسته ی، نوسه رانی ئیسلامه تی ئه وه یان له گه ل لای راسته ی شیوه لیک که حه زره تی موسا پیغه مبه ر له ویدا بانگ کردنی خوای بیستوه و ههر وه ها له گه ل حیکمه تی حه زره تی سلیمان

پیغمبەر: حیکمهتی ساز دراو له سهر بنه‌ره‌تی وه‌حی و ئیشراق به‌یه‌ک واتای زانیوه. (یه‌مه‌ن) به‌لای خاچدارانه‌وه به‌واتای: گۆلی سور، یارۆز: نکروسیان هاو): یارانی گۆلی سور و خاچه، له‌سه‌ته‌ی ۱۶ ی زاینی داکه (ئورو پایان) په‌یره‌وی چۆری برایه‌تی باتنی دینی و فه‌لسه‌فی بون، مامۆستا‌کان ئه‌وانه‌یان بو به‌ده‌س هینانی مه‌عریفه‌ت ئه‌نارده، یه‌مه‌ن: (یه‌مه‌ن: کۆله‌که‌ زیرینه، هه‌سونه‌ زهرین، کۆلکه‌ زیرینه، رنگین که‌مان، فه‌وس و فه‌زه‌ح - ه.

نوره‌که‌ش واتا: (نه‌فس) به‌ر له‌جیا بونه‌وه، له‌وشوینه‌وه‌که‌وتۆنه‌ناو جیهانی: (ئه‌نبۆزه‌نی) هه‌ر وه‌کو‌گه‌وه‌هه‌ری مه‌له‌کو‌تی و په‌ری یه‌ک، که‌له‌ویدا لانی هه‌بو‌ی. له‌سه‌ره‌تای ئه‌م چریکه‌یه‌دا نوسراوه: بو‌عه‌لی سینا ئه‌و زانا بلیمه‌ته‌کوردی گه‌بشتۆته‌سه‌ر چاوه‌ی حیکمه‌تی ئیشراق، به‌لام به‌ته‌واوه‌تی بو‌ی دهر نه‌که‌وتوه‌و باش بو‌ی که‌شف نه‌بو‌وه.

نو‌کته: سه‌رنج راکیشه‌ ئیمام فه‌خری رازی که‌یه‌کیک له‌گه‌وره‌ترین موخالیفانی فه‌لسه‌فه‌یه‌و له‌گه‌ل شیخی ئیشراقیشا هاوال فه‌قی بو‌وه‌کاتی چهن سال دوا‌ی ئه‌وه‌و دوا‌ی مه‌رگی شیخی ئیشراق نو‌سخه‌یه‌ک له‌کتیپی (تلویحات) ی شیخی ئیشراقی بو‌دینن ئه‌ی گری‌و ماچی ئه‌کا و بو‌یاد و بیره‌وه‌ری ئه‌و دو‌سه، هاوال فه‌قی یه‌ی خو‌ی که‌ئاوا رچه‌یه‌کی به‌دزی ئه‌و دو‌سه، زانا بلیمه‌ته‌گرتبوه‌به‌ر، گریاوه‌و فرمیسیکی به‌خور له‌چاو هاتۆته‌خوار، شیخی ئیشراق حیکمه‌تی ئیشراقی زیندو‌کردۆته‌وه‌و به‌که‌مالی گه‌یاندوه، ئیشراق یا حیکمه‌تی ئیشراق فه‌لسه‌فه‌ییکه‌له‌فه‌لسه‌فه‌ی ئه‌فلاتون و حیکمه‌تی نه‌و ئه‌فلاتونی: (حه‌وزه‌ی عیلمی ئه‌سکه‌نده‌ریه‌) سه‌ر چاوه‌ی گرتوه، زیندو‌کاره‌وه‌و بره‌و ده‌ری ئه‌م حیکمه‌ته‌یه، له‌ئیسلا‌ما، شیخی ئیشراقه، ئه‌م فه‌یله‌سوفه‌ بیجگه‌له‌وه‌ی که‌له‌فه‌لسه‌فه‌ی ئه‌فلاتون و نه‌و ئه‌فلاتونی که‌لکی وه‌رگرتوه‌و له‌حیکمه‌تی باو له‌کوردستان و ئیران به‌تایبه‌ت له‌فه‌لسه‌فه‌ی موته‌ماییل به‌عیرفان که‌له‌رچه‌ی زه‌رده‌شتا هه‌بو‌ه، شیخی

ئیشراق ئه وه ی به (هه وینی خه سه روانی ناو بر دوه و سوره وه ردی سودی لیوه گرگرتوه) که وایی فهلسه فهی شیخی ئیشراق جورئ گولوه وه چینه له هی ئه فلانویان و ئاینی زه رتوشت پیغه مبه ری کورد، هه ر چه ند ئه و خوئی فه رمویه تی: سه ر له نوئی حاله تی وه حده تم به (الحکمة اللدنیة و الحکمة العتیقة) داوه، بنه رته تی ئه م ری بازو رچه یه، گه یشتن به حه قیقت و راستیه له ری گای که شف و شه ود و ئیشراقه وه. ئه م فهلسه فه به (فهلسه فه و حکمه تی ئیشراق) به ناوبانگه.

حیکمه تی ئیشراق: هه ندی که س به ردیان بو سوره وه ردی فری داوه که له ئاینی بیخه وشی ئیسلام وه رگه راوه و به ره و ئاینی زه رتوشت ئاوری داوه و سه ر له نوئی وه ردی داوه، به لام له راستیدا وانه بوه وشتی وانه قه و ماوه، هه ر وه کو له به را رون کراوه، سوره وه ردی ته مسیل گه ل و ره مزی زه رده شتی بو به یانی بیرو رای خوئی زور له به ر چاو زه ق داناوه.

هه ر وه کو (جابری کوری حه یان) یش به ر له و ره مزه کانی (هیرمیس) ی به کار هیئاوه، دیاره ئه مه نیشانه ی ئه وه نه بوه که به دژی ئاینی پیروزی ئیسلام دواوه و خوئی لیگوراوه، ئه مه گونجاوی و خونجاوی ئیسلامه، که بوته هوئی ئه مه که ئه و بروایانه له ناو خوئاگوم بکا، له و ناوه و باری دهرونی ئیسلامه تی ئه م شیاوی یه ی پیدراوه، تا له حکمه تی ئاینی به رو، ته ک نه دا به و لاوه، چونکا هه موی له قورئانا هیئاوه و شیخی ئیشراقیش به راسته و پاسته کردن، له وی دهر هیئاوه، خه لکی به په یه وه، به دوی خوئی داوه، به قسه ی (ماسینیون) روحانی یه ت، له ئیسلاما، وه کو نورو تیشکیک له گه لانی کوردو ئیرانی داوه و جیهانی دیاری له پشتی مه نشوری دره خسانی چریکه ی کوئی خوئی، وه به ر تی روانی و نوری چاو داوه. (۱)

گرینگترین رافه‌ی حکمه‌تی ئیشراق: ئەوانه‌ی واکتیبی (حیکمه‌تی ئیشراق) یان رافه کردوه.

۱ - شاره‌زوری شه‌مه‌دین) نوسه‌ری (نزهه‌ الارواح و روضة‌ الافراح)ه، ئەم په‌راوه ژیناوه‌ری (ژیان نامه‌ی) شیخی ئیشراق و میژوی فه‌لسه‌فه‌یه‌ و کتیبیکی زور گرینگ و جینگای بروایه، که له‌ سالی ۱۳۱۷ی هه‌تاوی له‌ لایهن (ضیاء‌الدین) ده‌ری یه‌وه، کراوه‌ته پارسی و له‌ تاران له‌ چاپ دراوه.

ئەم شاره‌زوری یه، فه‌قی و یارمه‌تی ده‌رو هاوکاری شیخی ئیشراق بووه.

۲ - قطب‌الدین شیرازی - ئەم زاناو حه‌ کیمانه‌ش (صدرالدین شیرازی و هادی سه‌به‌واری و شیخ ئەحمه‌د ئیحسائی، دانه‌ری مه‌سه‌له‌کی شیخییه‌ و زانایانی تریش به‌دوی رچه‌ و ریبازو بروای شیخی ئیشراق که‌وتون و که‌وتونه‌ته‌ به‌ر شوین دانانی فی‌رگه‌ی ئیشراق، رافه‌ی قوتبه‌دین شیرازی به‌ ناوی شه‌رحی باو، که‌وته‌ ناو، بو به‌ده‌رس و باو، چاپی سه‌نگی کوئه‌ی (حکمه‌ الاشراق) ئەم کتیبه‌ به‌ نرخه‌ له‌ خولی قاجاری یه‌کانا، له‌ فی‌رگه‌کانا به‌ ده‌رس ئەوترایه‌وه.

شه‌رحی قوتبه‌دین شیرازی و کوئه‌ی مه‌لاصه‌دراکه‌سی سه‌ته‌ دره‌نگ‌تر نوسراوه‌ته‌وه، به‌ که‌ناره‌ی (حکمه‌ الاشراق)ه‌ وه‌یه.

نوخته: نیزیک کردنه‌وه‌ی بیرو رای ئیبینی سینا به‌ سوره‌وه‌ردی له‌ لایهن قوتبه‌دین شیرازی یه‌وه‌ ورده، دامه‌زراو له‌ لایهن مه‌لاصه‌دراشه‌وه‌ بته‌وکرا. ئەشی بیژین قسه‌ کردن له‌ نور و نمودگه‌لی نور لای ئیشراقیان پله‌یی گرینگی هه‌بوه، بویی له‌ سه‌ته‌ی ناوه‌راستا، عه‌للآمه‌ که‌ماله‌دین کورد، ئەبو فه‌تح (موسا) کوری ئەبولفه‌زل، یونس کوری محه‌مه‌د کوری مه‌نعه‌ کوری مالیک کوری محه‌مه‌د له‌ رافه‌و شه‌رحی‌کاکه‌ له‌ سه‌ر کتیبی (المناظر) کوری (هه‌یثم) نوسیویه‌تی و مه‌به‌ستی (کولکه‌ زیرینه‌ی) شی کردوئه‌وه، ئەم که‌ماله‌دینه‌ کورده، فه‌قی قوتبه‌دین شیرازی بوه.

۳ - شاره زوری (ئیبینی که مونه) رافه ی له سهر ئەم دوشه رحه: (الصحائف، تهلویحات) کتیبی شیخی ئیشراق نویوه.

شاره زوری ئیبینی که مونه: - (عزالدوله) سه عد کوری مه تصور کوری سه عد کوری حه سه ن کوری هه یبه تولا کوری (که مونه) ی شاره زوری کورده، ئەم زانا فه یله سوفه، ناو داری ئاخری سه ته ی حه وته مه. هه ندی لایان وایه له ۶۸۳ یا له ۶۹۰ ی مانگیدا بارگه ی به ره و لای خوا تیکناوه.

ئەم زانایه خاوه نی شو به ی به ناو بانگه له (ته وحیدا) خوا به یه ک زانین، که (صه دره دین شیرازی) له شهرحی (هیدایه) و (لاهیجی) له گه وه هری مورد، ئەمه یان هیناوه و ره دیان له سهر داناوه.

نوسراوه کانی ئیبینی که مونه ی کوردی شاره زوری ئەمانه ن:

۱ - رافه و شهرح له سهر ئەم دو په راوه یه (شهرخ الصحائف) و (تهلویحات).

۲ - ته نقیح البحات فی البحث عن الملل الثلاث.

۳ - رافه و شهرح له سهر شهرحی ئیشاراتی ئیبینی سینا.

۴ - عه لآمه حیللی له سه ته ی هه شته ما تهلویحاتی سوره و وردی رافه کردوه.

۵ - جلاله دین له سه ته ی نوهه ما، رافه ی له سهر (هه یاکل النور) نویوه.

۶ - (عبدالرزاق) لاهیجی له سه ته ی یانزه دا، په راوه ی (هه یاکل النور) شیخی ئیشراقی

رافه و اتا کردوه

ئەشی بزاین زانای فه یله سوفی سه ته ی حه وته م (خواجه نه صیره دینی توسی) شوینه واری شیخی ئیشراق، زور شوینی تیکردوه، با وه کو له سهر ئیشاراتی ئیبینی سینا رافه یه کی پر و اتایانه ی نویوه و فیرگه ی مه ششائی دژ به فیرگه ی ئیشراقی زیندو کردو ته وه، به لام له هه ندی مه به ستا، وه کو مه به ستی عیلم و زانستی خوا به سهر جیهانا، که و تو ته بهر شوینی فیرگه ی ئیشراقه وه، له م مه به ستهدا، به ئاشکرا بیرو رای بو عه لی سینای

داوه ته دواوه و چوټه سهر ریبارو رچهی سوره وهردی و ئه مهی به دلّه ونوساوه، شوینه واری شیخی ئیشراق له شَبَهه قارهی هیندیشا، جیگای سرنج بو دهر س و تنه وه بو وه.

له ئیران و کوردستانیش دا، سهره رای ئه وهی له فیرگه و حوجرهی فهقیان دا به دهرس و تراوه ته وه، له زانستگه ی ئیلاهییات و مه عاریفی ئیسلامه تی زانکو ی تارانیش دا، کورسی یه ک، تایبه تی بو دهرس و تنه وهی (حیکمه تی ئیشراق) دامه زراوه. له جیهانی عهره بیشا ئه م زانایانه که و تونه ته بهر شوئی حیکمه تی ئیشراقه وه.

۱ - سوره وهردی نوسراوی سامی الکیالی.

۲ - سوره وهردی نوسراوی ئه حمده ئه مین قاهره ۱۹۵۵ ی زاینی.

۳ - چهن به شی له باره ی سوره وهردی یه وه، له (فهلسه فهی ئیسلامی): قاهره ۱۹۴۷

(ز) نوسراوی ئیبراهیم مه دکور.

۴ - هه ندی له بابته سوره وهردی له (شخصیات قلقة فی الاسلام) - قاهره ۱۹۴۶

(ز) نوسراوی عبدالرحمن به ده وی.

۵ - (اصول الفلسفة الاشراقیه) نوسراوی ئه بوره یان (قاهره ۱۹۵۲ ز) - له ئیرانا:

دوکتور مه هدی به یانی مو حسین صه با، عه لی ئه کبه ر دانا سرشت له کتیبی (ئه فکاری سوره وهردی و مه لا صه درا چاپی سالی ۱۳۱۶ له تاران)، و تاره کانی دوکتور سه ید حه سه نی نه صر وه رگه راوه ی سوره وهردی به زمانی ئینگلیسی.

تازه هه ندی له شوینه واری سوره وهردی کورد، له خولی موغولانی هیندیشا

وه رگه راوه ته، سهر زمانی (سنسکریت) له به ریشا شوینه واری سوره وهردی کرابونه زوانی عیبری. به م جو ره بیرو رای سوره وهردی گه یشته دو جیهانی لیک جیاوازی هیندی و یه هودی. ههر وه ها شوینه واری سوره وهردی له لایهن (تازه ر که یوان) مویدی زه رتوشتی و په یروانی ئه و، لی کولرا وه ته وه، له م سوینگانه وه، حیکمه تی جاویدانه ی

شیخی ئیشراق لە سنوری جیهانی ئیسلامەتی تێپەری کردووە بە میراتی فەرھەنگی جیهانی ترەوہ لکاوہ.

واتای ئیشراق: جرجانی لە پەراوہی: (تەعریفات) دا ئیشراقیانی بە حوکەمای فەقی و پەیرەوی رچەہی ئەفلاتون داناوہ. بەلام (عبدالرزاق کاشانی) لە رافەو شەرھیکدا کہ لە سەر (فصوص الحکم) ئیبنو عەربی نوسیوہ ئەلی: ئیشراقیان پەیرەوی (شیت)ن.

ئیبنو وەحشییہ، کہ یە کہ مین کہ سە لە جیهانی ئیسلامەتی دا، کہ زاراوہی ئیشراقی بە کار بردوہ، ئیشراقیان بە چینی کہ هینانی میسری داناوہ کہ زارولہی خوشکی هیرمیس بون. (بروانە پەراوہی شەوق المستہام فی معرفتہ رموز الاقلام ابن وحشیہ) پەرہی ۱۰۰ چاپی لندن ۱۸۰۶. - دوکتور (عبدالحلیم منتصر) لە ژیر نیوی (ابن وحشیہ فی الفلاحہ) (و هو اقدم الكتب فی العربیة دەنوسی: [و انه نقل اکثر کتبه من اللغۃ النبطیة ولم ینشر من تألیفہ فی اللغۃ العربیة سوی شوق المستہام فی معرفتہ رموز الاقلام و قد ذکر فی آخر کتابہ هذا انه ترجم من اللغۃ الكردیة کتاباً فی علل المیاہ و کیفیة استخراجها و استنباطها من الارض المجهولة الاصل - کتیبی کوزانی فەرھەنگی زمانی کوردی پەرہی ۱۱۴ چاپی دوہم ۲/۳/۲۰۰۱ زو قاموسی کوردی ئەورەحمان زبیحی پەرہی ۳۸ چاپی ۱۹۷۷ زو مجلە العربی کویت ژمارەہی ۲۰۰].

نوسراوہ کانی سورەوہردی: ۱- تەلویحات ۲- موقاوہ مات ۳- مطارحات

سورەوہردی لەوسی پەراوہیەدا، لە گۆرینی کہ بە سەر فەلسەفەہی ئەرەستوی دا هیناوە قسە ئەکا.

ئەبی بزانی شاکاری سورەوہردی (حکمة الاشراق)ە - کہ تاییەتی، بەیان کردنی بیرو بروای ئیشراقی یە.

۲- (هەیاکل النور - الالواح العمادیة)، کہ ئەمەہی بە عیمادە دین پیشکەش کردوہ کہ هەر دو بە عەرەبی و پارسین و لەم دوانەدا کاکلەہی: (تەلویحات و موقاوہ مات و

مه تاریحات) ی به زمانی ساده تر، کورت تر راگه یاندوه.

۳ - پرته و نامه: (فی اعتقاد الحكماء) - اللمحات - به زدانشناخت و بوستان القلوب.
 ئه لئین: ئه م دو پهراوه هی (عین القضاة هه مه دانئ) یا هی (سه ی شهریفی جورجانی) یه،
 به لام راست ئه مه یه، نوسراوه ی سوره وه ردی بن.

نوکنه: به سه هاتی سوره وه ردی، وه کو چاره نوسی (حه لاج) و (عین القضاة) وایه.
 (عین القضاة) خاوه نی (زبده الحقائق و تمهیدات) ه - عین القضاة عارف) بووه،
 نه ک فه یله سوف، ئه لئین شیخی ئیشراق زورئ له خواناسان و عاریفانی دیوه و چووه ته
 زیاره تیان، چوته ئاناتولی و شام و دیمه شق و حه له ب، له وی: (حه له ب) چاوی به مه لیک
 زاهیر کوری صه لاهه دین که وتوووه، مه لیک زاهیر که زانایان و خواناسان و فه یله سوفانی
 زور خوش و یستوه، ئوگری حه کیمی گه نج ولاو: شیخی ئیشراق ئه بی و تکای لی ئه کا،
 که له ده رباری ئه وا له حه له ب بمیئته وه.

سوره وه ردی که شامی زور پئخوش ئه بی، له وی به تکای مه لیک زاهیر ئه میئته وه،
 به لام بی باکی و زانایی و بی په رده قسه کردنی شیخی ئیشراق که ماموستا یه کی بی لف له
 فه لسه فه و ته صه وفا بووه، ئه بیته هوئی به خیلی و توشی که ندو کو سپی ئه که ن و له ۵۸۷ دا
 ئه که ویته زیندان و له ۳۸ سالی دا دو چاری چاره نوسی نادیار ئه بی، وه کو حه لاج و عین
 القضاة به سه ردی.

۴ - ئه قلی سور ئاوازی په ری جوهره ئیل غوربه ی غه ربیه. (لوغه تی موران) حاله تی
 منالی، روژی له گه ل حه شیمه تی صوفیان، مبعراج، دهنگی سیمورغ که سوره وه ردی له م
 چریکانه دا، له گه رانی نه فس له ناو پله و پایه ی وجود. (بون). (بونه وه ری) داو گه یشتن به
 رزگاری و ئیشراق قسه ی کردوه.

۵ - رافه ی قورئان، حه دیس، وه رگه راندنی (حه دیث): فه رموده.

(رسالة الطیر) و رافه کردن له حه قیقه تی ئه وین عیشقا که له روی ریساله ی عه شقی

ئیبوسینا دای ناوه، ئەلین: شیخی ئیشراق رافەیی لە سەر (فصوص فارابی) ش نوسیوو
۶ - (الواردات و التقديسات)، دوعا و پارانه‌وه‌یه، به زوانی عەرەبی، ئەلین، شیخی
ئیشراق بهو تەمەنە که مەوه، زیاتر له ۵۰ کتیی نوسیوه.

چینی زانایان: حیکمەتی ئیشراق له سەر کەشف و شهود و بەلگە و بورهان دانراوه،
یە ک له‌وانه له صفای دل و دەرون و ئەوی تریشیان له پەرۆردە کردنی هیژی ئەقل و
ئاوێز به دەس دی، دیاره ئە گەر یە کێک له‌و دوانه یا هەر دوکیان پێگەن چینی زانایان
ئەبنه چوار پوئل.

۱ - ئەوانه‌ی وا له فەلسەفە‌ی ئیستدلالی و ئیشراق و عیرفانا پێگە‌یشتون.

۲ - ئەوانه‌ی وا تازه هەستی تونیه‌تی یان کردوه و بو دوزینه‌وه‌ی ئاو ئە گەرین.

۳ - ئەوانه‌ی واله فەلسەفە‌ی ئیستدلالی دا، گە‌یشتونه‌ته پله‌ی کەمال، بەلام له عیرفانا

پێگانه‌ن، - سوره‌وه‌ردی: (فارابی) و (بوعه‌لی سینا) له‌م تاقمه‌دا ئەنی.

۴ - ئەوانه‌ی واله فەلسەفە‌ی ئیستدلالی و ئیشراق و عیرفانا پێگە‌یشتون،

سوره‌وه‌ردی: ئەمانه به‌حه‌ کیمی موته‌ئەلیه‌ ناو ئەبا، فیثاغورس و ئەفلاتون‌وه، له‌ جیهانی
ئیسلامه‌تی داخوویی: (شیخی ئیشراق) له‌م تاقمه‌ ئەژمیری، (ئەتوانین مە‌لا صەدرای
شیرازی): - (صدرالمتلهین) و تاقمی ترله‌ حوکه‌مای ئیران به‌ موته‌ئەلیه‌ین ناو به‌رین، له
بان ئەم چوار چین‌وه (قوتب) و زنجیره‌ی عاسمانی هەن که نفوسی به‌ره‌ی مروّف
له‌وانه‌وه، ئیشراق وەر ئە گرن و له‌ گە‌ل قوتبا ئەبنه‌ یە ک.

زاراوه‌ی ئیشراق: هەم به‌ واتای جیهانی نورو روژ، خوړ هەلا‌ته، وه‌ هەم به‌ واتای نورو

نورانی بونه. - حیکمەتی ئیشراق و بنه‌ره‌تی ئەوه:

په‌راوه‌ی (حیکمة‌ الاشراق) له‌ سالی ۵۳۲ی مانگیدا دانراوه‌ و یە ک به‌ر کول و دو

به‌شه، له‌ سه‌ره‌تاوه، قسه‌ له‌ مه‌نتیق ئە کا و له‌ ره‌وشی ئەره‌ستویی ره‌خنه‌ ئە گری و قسه‌ کانی
وی، به‌ کایه‌ کردن به‌ بیژه‌ دا ئەنی و عه‌ره‌ز له‌ نووه‌ دینیه‌ سه‌ر چوار نیسه‌ت، که‌یف،

که م، حه ره که ت و به یه ک بون، له گهلّ حه ق و پله ی وه جد و شادی و سرور دواپی دی. وه له باری و یژاوه ریشه وه، یه کیکه له په راوه دیاره کانی جوړی خوئی. **رخنه له فه لسه فه ی مه ششاه:** ئەم ره خنه گرتانه ی شیخی ئیشراقه، له بهر ئەوه بووه تا جیگا بوّدا سه لماندنی بیرو رای ئیشراقی خوئی خوش بکا، سوره وه ردی: (ماهییه تی به ئەسل زانیوه و وجودی به وه چه داناوه) ئەم بیره، وه بهر دلّی میرداماد که وتوه، به لام مه لا صدره ئەمه ی په سه ند نه کرده، هه مو حکمه تی ئیشراقی، له سه ر (ئه صل بونی وجود) رافه کرده و ئیلاهیاتی: (ئه صاله تی وجودی) کردو ته جی نیشینی (ئه صاله تی ماهییه تی) که ئەمه بهر ئاوه ژوی بیرو رای سوره وه ردی یه.

نوخته: هه ندی له ئوستادانی فیرگه ی ئیشراق و حه کیمی ئیرانی، وه کو عه صّار ئەلّین: نور له نوسراوه کانی سوره وه ردی دا هه مان وجوده، هه روا، له قسه کانی مه لا صدرادا، که وایی دژایه تیک له نیوانا نییه. شیخی ئیشراق بروا به (صوره ت و مادّه) ئەکا، که بروای فه لسه فه ی ته بیعی مه ششایانه، به بروای سوره وه ردی و ئیشراقیانی تر، جیهان بریه تی یه له: **پله ی نور و تاریکایی.** دیاره تاریکایی به نه بونی نور، و اتا: کرده و ئەلّی: (سوره تی) ئەفلاتونیش هه ر ئەو په ری یه یه، که ناوی: (ره قیب) ه و هه ر شتیک رائه گری و راگری ئەکا، وه نوریکه، که چو ته ناو کلیشه ی هه ر جیسمیکه وه و به هیژی ئەوه جیسمه که، شیایوی هه بون و وجود په یا ئەکا.

شیخی ئیشراق قسه ی فه نا نه بونی نه فس - ی به لای مه ششایانه وه به سست زانیوه، فه لاسیفه ی پهیره وی - ئەره ستو زیاتر له بیری ئەوه دا بون، نه فس بناسینن، به لام سوره وه ردی له بیری ئەوه دا بوه، مه بده ئی مه له کوتی نه فس بدوژیته وه و دای سه لمپتی که ئیستا له م حاله ی خویدا بی به خت و گرفتاره، ئەی ویست چاره یه ک په یا بکات تا نه فسی له زیندانی زه وینی یا (ته بعیدگای غه ربی) خوئی را کاو بچیته وه، مه نزلّی ئەصلی خوئی چونکا به خته وه ری و هیمنی ته نیا له وی گیردی.

دیتن: پهیره وانی ئه رستو، هه مو له سه ر ئه م بروایه بون که له دیتنا نورو تیشکی که له جیسمه وه ئه دره وشینه وه، ئه دا له گلینه ی چاو و له ویشه وه ئه گاته حیسی هاو بهش و ئاخریه که ی ئه گاته نه فس که به م جوړه شتکه، وه جیسمه که، ئه بینی به لام ریازی زانانی له کارزان، بروای دژی ئه مه یان هه بو و ئه یان گوت: نور و تیشکی له چاوه وه ئه روا که سه ره که ی له گلینه ی چاو دایه و قاعیده که شی له سه ر شتیکه، که ئه بی ببیند ری.

سوره وه ردی ئه م دو بروایه ره د ئه کاته وه و ئه لی: عه مه لی فیزیکی دیتن به ئیشراقه، که هه مو ناسین و زانینیک سود له وه، وه ر ئه گری.

هه ر که سیک ئه توانی شتیک بینی که رونا که، له ئاوه ها هه ل و مه رجیکا نه فسی مرو فی ته ماشا گه ر، ئه و شته ده ور ئه دا که به نور، رونا ک ئه بیته وه، هه ر ئه م رونا ک بونه وه و ئیشراقه یه، که ناوی (دیتن) ه.

به م جوړه ته نانه ت دیتنی فیزیکیش له ره نگی ئیشراقی ناسین و مه عریفه تا، هاو به شه. شیخی ئیشراق له (کثر) فه صل و به شه کانی تری (حیکمه الاشراف) دا له واتای نورو پله و پایه ی نورو ته مسیلاتی نوری، وه په ری ناسی، فیزیک و زانستی نه فس «عِلْمُ النَّفْسِ» و ئاخیره ت و یه کیه تی رو حا، رو حانی قسه ئه کا.

نور الانوار: سوره وه ردی ئه لی: هه مو شتیک تاریکه، ئه بی به نور، رنا ک بکریته وه و بنا سری. دیا ره نور خو بی تاریفی ناوی و به هیچ شتی نا سری چونکا نور خو بی ناسینه ره، نوری مه حز، که سوره وه ردی به (نور الانوار) ناوی ئه با حه قیقه تی ئیلا هی، که رونا کی ئه و له بهر وزه و به هیژ بون و توندی نورانی بون، کویر کونه نده یه، نوری ئه علا سه ر چاوه ی هه ر بونه وه ریکه، چونکا جیهان له پله و پایه ی واقیعیه تی خویدا شتیک بیجگه له پله و پایه ی جیا جیای نور و تاریکایی نیه.

به ریکای خوا دا: قسه کانی سوره وه ردی له م بابه ته وه به م جوړه ن:

زاتی یه که م و اتا: نوری مو تله ق، که خودایه، هه میسه نور ئه فشانی ئه کاو له (ئیشراق)

دایه، لیره وه زاهیر ئه بی و هه مو شتیك به دی دینی و به نوری خوئی ژیان ته به خشی، ههر شتیك له م جیهانه دا له نوری خوا جیائه بیته وه ههر جوانی و خوشیکی و پیگه یشتیك مه وه به تیکه له ره حمه تی خوا وه و رزگاری بریه تی یه: له گه یشتنی ته واو به م نورو رو ناکایی یه. - که وا بو پله ی: (وجودی) هه مو (مه وجودیک) به سته به دهره جه ی نیزیکی ئه وان، به نوری ته علاو دهره جه ی ئیشراق و رون بونه وه ی ئه وان یه، ئه گونجی که سی به هه مو شتیك بروانی که نوره یا تاریکایی یه، جا ئه گهر نور بی ئایا ئه م نورانی بونه، له خوئی تی که نوری موجه رده ی پی ئه لین. یا له سهر چاوه یه که وه، نورانی بو وه، که نوری عهره زی ناوه، تاریکایش هه روا یه، ئه گهر له خودی گه وه ره، غه سه ق یا غاسیقی ناوه، به لام ئه گهر به شتی تر تاریک بو بی: (هه ئیه تی) ناوه.

سوره وه رده ی له دابه ش کردنیکی دیکه دا ئه لی: یه ک مه وجود یا له وجود ئاگا داره یا نا ئاگایه، ئه گهر ئاگا داره، ئه م ئاگا دار یه، یا له خوئی وه یه تی، وه کو نوری ته علاو پهری و نه فسی به شه ری و: (رب النوع) گهل به م جوړه ن: یا بو ئاگا دار ی نیاز یان به شتی تر هه یه، وه ک ئه سته ره و ئاگر، هه روا ئه گهر مه وجودی له خوئی غافل بیته یا له خوئی وه یه تی و ئه مه عهینی تاریکیه، وه کو هه مو ئه جسمی ته بیعی یا تاریکیه که ی له شتی تره وه یه، وه کو ره نگ و بو، به م جوړه پله و پایه ی مه وجودات لیک جیان، به لگه بو ئه م جیاوازی یه، نوریکه، که له ههر یه که یان دایه، ئه م نوره هه مان ناسین و ئاگا دار بونه، به م جوړه، جیهان، له نوری ته علا راوه ستاوه و سه قام گیر ئه بی، بی ئه وه ی یه ک پیوه ندی (مادی: ئه نبوژه نی) وه (گه وه ری) له نیوان ئه و دوانه دا هه بی، بیجگه له مانه ش (نورالانوار) له ههر یه که، له مانه دا جی نشین یا (ته مسیل) و ره مزیکی راسته و خوئی له خویدا هه یه، وه کو روژ له عاسمان، ئاگر، له نیو عه ناصر.

نوری ئه سفه هبودی له نه فسی ئاده می دا، به م جوړه له ههر شوینیکا، نیشانه یه ک له (نورالانوار) که «خودایه» ئه بیندری و له هه مو جیگایه ک و له ناو هه مو شتیکا خوا هه یه و

حازر و نازره.

سوره وهردی بو ناوی (رهب النوعگهل) له ناوه کانی ئەمشا په سه ندانه ی زهرده شتی زور که لکی وه رگرتوه، بو وینه بو (رهب النوع) ی ئاو (خورداد = زهردان) بو مه عده ن و گه نجینه و زه وین (شه هریوه ر = سوران) بو گول و گیا (مورداد = گران) بو ئاگر (ئوردی به هپشت = گولان) ی دا ناوه و به م جوړه موسولی ئەفلاتونی له گهل هیزی (آهورا مه زدا) له رچه ی زه رتوشتی دا لیک داوه و شیخی ئیشراق په ری مه زدایی یا به خته وه ری و هیزی عاسمانی به ناوی (خور = خوړه) که له ئاو بستا دابه (خوړه ته) له پار سیشدا به (فه ره) ناوی نیاوه (خوړه تاو).

سوره وهردی فه رمویه تی: بو مروف له ناوه ندی هه ر نه فسیکی دا، یه ک نوری ئەسفه هبودی هه یه، که تیکوشانی ئەو رابه ری ئەکات، هه مو به ری مروف به تیکرایی له ژیر رابه ری جویره ئیلا که (زهب النوع) ی به ری مروفی ناوه و سوره وهردی ئەمه و (روح القدس) و روحی محمه دی و راگه بینه ری (وحی) به یه ک ئەزانی و جویره ئیل به ئیلهام هپنه ری هه ر ناسین و مه عریفه تیک دائه نی.

شیخی ئیشراق له لاپه ره ی ۱۱ و ۱۲ کتیبی صه فیری سیمورغدا (نوسخه ی خه تی ژماره ۱۷۵۸ کتیبخانه ی میلی تاران) فه رمویه تی: ئەو که سانه ی وا ده سیان به عیلمی شو هودی گه یشتوه، پینج تا قمن: ۱ - ئەوانه ی وا ئەلین: لا إله إلا الله.

۲ - ئەوانه ی وا ئەبیرن: وَ لَا هُوَ إِلَّا هُوَ، ئەوه، لهو، به ده ر، شتی و که سی تر نیه.

۳ - ئەوانه ی وا ئەلین: لَا أَنْتَ إِلَّا أَنْتَ (تویی له تو به ده ر، شتی و که سی تر نیه).

۴ - ئەوانه ی وا ئەلین: لَا أَنَا إِلَّا أَنَا: (که سی له من به ده ر، نیه).

۵ - ئەوانه ی وا به یه کیه تی و ئیتحادی کامل گه یشتون ئەلین: (وَ كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا

وَجْهَهُ: (بیجگه له زاتی په روه ردگار هه مو شتیک تیا ئه چی).

شیخی ئیشراق به پانزه نور قایله که به (أبوابِ عرفاتِ نور) ناو براوه. (حِكْمَةٌ

الإشراق، پهری ۲۵۲ و ۲۵۴) نوری ۳ نوریکه، وه کوئاوی گهرم به سهرا برژی. نوری ۶ نوریکه سوتینه ره، له وزه وه یه، له ربگای بیستنه وه به دهس دی: نوری ۸ نوریکه به گه شه و خوشی هیئنه ره و مروّف وانه زانی به تاله موی سهری یه وه شوّر بوه ته وه، زوریش نه مینینه وه.

نوری ۱۱ نوریکه له سوینگی نه فس و گیانه وه، به ناو روّحی نه فسانیدا نه ده لیتنه خواری و هه مو دل و دهرون روناک نه کاته وه، مروّف واهست نه کات که له شی به وینه ی پرشینگیک خوئی له باوه شی نورانی خوئی گرتوه و له ناو تریژ و گر شه گرشی نه و، تا واره ته وه. نوری ۱۳ نوریکه دیت و دل و دهرونی مروّف دهرفینی و نه ی باته بیرى خوئی. - نوری ۱۴ نوریکه مروّف ههست به قورسی و سهنگینی نه کا. نوری ۱۵ نوریکه به وزه ی خوئی له شی مروّف نه لرزینی و هه مو جومگه کانی له شی لیک جیا نه بیتنه وه و نه زیریئی. (حکمد الإشراق پهره ی ۲۵۲ و ۵۴)

□ سوره وه ردی یه کیکه له دیهستانی به شی قیداری سهرا به شاری زه نجان و له به شی ناوه ندی: (به خش) له شی و داوینه ی باشوری کیوی قیدار دایه و ۲۵ گوندی له بهر ده سایه و ۱۴۰۰۰ کهس هه یه و ئیستا ناوه ندی شارو لکه ی: (کرسف) ه - که له بهرا شاریکی چکوله بووه.

شیخ شه هابه دین سوره وه ردی کورد خه لکی سوره وه ردی نیوان زه نگان و بیجاره و له سه ته ی شه شه م له سالی ۵۸۷ کوچی دا، له ۳۸ سالیدا، تیاچوه، نه م فه یله سوفه هوژانه ناوداره کورده به شیخی ئیشراق وه به شیخی کوژراویش به ناو بانگه.

نه مهش چهن هونراوه ی کوردی نه وزاته:

میرزا ئامان ویت مه دهرو خه م	نه جام ممانو نه جه مشید نه جم
نه هامدهم نه قوم نه هونرهس نه کهس	کهس وه دهردمان نبو، فریاد رهس
دلسوزان دل تهنگ بی ده ستلات بو	رومان جه سه فه ر راگه ی نه هات بو

«ئیشراق» ئومیدەت وە ساقی خۆر بوۆ تا دوعات جە روی قیامت سۆزبوۆ به نەقل له جونگی که سه ته یه ک بهر له مه به دهس نو سراوه ته وه.

سوره وەردی: کورد شیخ شەهابەدین حە کیم - ی شەهید ئە بولفەتح (یەحیا) کوری حە بەش کوری ئە میره ک، خوشکەزای شەهابەدین ئە بو حە فس عومەرە. ئە م زاتە عیلمی حیکمەت و ئوسولی فیهی له مەراغە لای شیخ مەجدەدین جیلی مامۆستای ئیمام فەخرەدین رازی خویندووه. سوره وەردی: له زانستی حیکمەت و فەلسەفە و فیه و ئوسول و عیلمە کانی تری باوی خولی خویدا کەس نە ی توانیوه شان له شانی بدا. له نوسین و قسە دابیزان و زمان پارا ویشدا زۆر ناودار بووه. (قسە بیچیزه، دای بیژە، بی هاویشە). ئە م کتیبانە نو سراوی ئە ون: (تە نقیحات)، له، ئوسولی فیه دای، (تە لویحات)، (هە یاکیلی نوریه)، (حیکمە تو ئیشراق)، ریسالە ی، (غوربە تولغە ریبە)، (مە تاریحات)، (رە مزولوه حی)، (مە بدە و مە عاد) بە زوانی پارسی. (بستانولتقولوب)، (تە وار یقولئە نواری). (نە فە حات)، (باریقاتی ئیلاهییه)، (نە غە ماتی سە ماوی یه)، (لە و امیعولئە نواری)، (کیتابی بە سەر)، ریسالە ی، (عە شق)، (میعراج)، (شەرحی ئیشارات). (بنواریه گو فاری گرشە ی کوردستان ژماره ۲ و ۳ سالی دوهم چاپی تاران نە وروژ: خاکە لیو و بانە مەر: (گولان) ی ۱۳۶۰ هە تاوی و ۱۹۸۱ زو ۲۵۹۳ کوردی. - که ژماره ی یه که می له ۱/۳/۱۹۸۱ ز - بلاو بوته وه - به بەرپرسی و سەر نوسەری و خاوهن ئیمتیازی (شە پۆل).

ئە م قسیه هی ئە وزاتە یه: (لوکان فی الوجود شمسان لانظمست الارکان فابی النظام ان یكون غیر ماکان.

سوره وەردی، له سالی (۵۴۹ی) مانگی له دایک بووه وه له (۵۸۷ی) شرت وگوم کراوه.

ئە مەش نمونە ی شیعی عە ربی ئە م زاتە:

أَبْدَأَ تَحْنُ إِلَيْكُمُ الْارْوَاحُ وَ وصالکم ریحانها و الأراح

قلوب اهل و دادکم تشتاکم
وارحمتا للعاشقین تکلفوا
بالسر، ان باحوا تباح دماوءهم
و اذا هم کتموا تحدث عنهم
ثمهش وینہی شیعر فارسی:

هان تا سر رشته خرد گم نکنی
رہرو توئی و راه توئی منزل تو
سوهره و ہردی واژیہ کی مورہ کہ بہ لہ:

۱ - (سوہر) کہ بہ زاروہی کورمانجی بہ واتای (سور)ہ.

۲ - و ہرد: بہ واتای (بہرد)ہ - کہ لہ ریشہی (بہرد)، وہ، گیراوہو (ب) کراوہ تہ (و) واتا:
(بہردی سور) - نیوی گوندیکہ لہ بیجار، کہ بہردہ سورہی ہہ یہ و کہ و توتہ باشوری ئاوا
(سولتانی) یہ، شاری (بیجار) و لہ ۲ فرسہخی (قیدار) دایہ. وہرگرتن و وہرگیراندنی
وتاری نہ سر. - نہ قل لہ کتیبی ژیناوہری زانایانی کورد... یاگہ نجینہی فہرہ ننگ و زانست
بہ قہ لہ می (شہ پوئل) چاپی ۱۳۶۴ ی ہہ تاوی چاپخانہی مہارہت، تاران.

موناسه بهی فلسه فی نیوان شیخی ئیشراق و نیچه

شیخی ئیشراق و نیچه:

دیاره حه قیقه تی ئیده، بهر له بهرحهق بونی تاکه، چون هزر و بیرکردنه وهی فلسه فی له سهر بونی ئیده له سهر تاک دار یژراوه.

بو فله سوف له پلهی یه که مدائوه مه تره حه که حه قیقه ت چی یه؟ جائه و سابه دوای ئم پر سیاره وه، دهر واکه ههر تاکئی تاچ راده یه ک حه قیقه ت دهر دهری؟ ههر جور بی نایی ئم نوکته ئاشکرایه مان، له بیر بیچی، که سانی وه ک سوه ره وه ردی فله سوفی ئیشراق. بهر له ههر شتی مه حه کیکیان بو ناسینی حه قیقه ت هه بووه، وه ئیمه مان له باتی ئه وهی له و مه حه که بکولینه وه زور جاریش ئایه ره ی خو مان بو دوزینه وهی حه قیقه ت به راست و دروست ده زانین و شیخی ئیشراق به نو بنگه ی حه قیقه ت داده نین - ئالیره دایه که فله سوف تا پلهی ئیدئولوگی دیته خواری، که چی قهراره به را پهرینگی گرینگی میژیوی و مه عرفه ت ناسی له بهر زایی سده کانه وه ئه وه بی، که ئیستائیمه ده مانه وی، که چی نه شیخی ئیشراقمان ناسیوه وه نه له ره ش نوسی که ندو کوسبی خو مان سهر که وتوین.

به فهرموده ی سوه ره وه ردی ناسان، شیخی ئیشراق به شوین حکمه ت و فله سه فه وه بووه و له هیچ کات و ساتیکدا مه قهوری فله سوف یا فله سه فه یه کی تایه ت نه ده بو، جاههر له بهر ئه وه له مه نزومه ی فلسه فی شیخی ئیشراق (: سوه ره وه ردی) بیرو رای ئه فلان، ئه ره ستو، هر مس الهمسه، فره زانایانی ماد و ئیرانی که ونارا، زانینه کانی قورئان و بیروه زری گنوستیکی، ههر یه که له وان جینگایه کی تایه تیان بو شیخی ئیشراق هه بووه، وانا بووه که ههر له سهره تاوه له سهر شهود و ئیشراق سور بی و دوپات له سهر ئه وان بکاته وه، شیخی ئیشراق له سهره تاوه به بیرکردنه وهی ورد و قوول، له فلسه فه ی ئه ره ستو و مه ششائیان، ئه قلی فلسه فه ی ئه زمون کردو وه و له سهر ئم بنه ره ته، نوسراوه. سهره تایه کانی فلسه فی شیخی ئیشراق ره نگ و بو ی مه ششایی

هه بووه، نهوزاته بهخوازیارانی زانین و ماریفته دهلی: تازهمانی که نهقلی نهستهوی میوهی نهداوه و له زیهن دا نامادهیی پهیدا نه کردوه، بهره و شهود و ئیشراق رویشتن، کاری بی که لکه، بی شک نه نوکته، له مرودا ناتوانی هیچ کهسی بهم نه تیجه بگهینی له هه یا بانگ جهنگ، له نیوان نهقلی تاریخی نه زمونی و تهعهقولی دینی، نه بی یه کیکیان بهسهر نهوی دیکه دا ته رجیح بدری، نه گهر بیجگه له مه بی، نه حه قیقه تی روزگاری شیخی ئیشراقمان دروست ده ری کردوه و نه حه قیقه تی روزگاری خو مان.

ئیسنا نه گهر گره کمانه، بیژین میراتی پیشینانی کهسانی وه ک سوهره وه ردیمان هه یه، با ورد بینه وه، تا ئایه ره کانی حه قیقه ته به دهس هینانمان، له ولای که سایه نه کاته وه بخوازین و بوئی بگه ریین.

نهوهی له سه ره تا وه شتی هاو بهش له نیوان شیخی ئیشراق و نیچه، نشان ده دا، ژیانی تراژیکی نهو دوانه یه (عه جیب نهوه یه که هه ردوکیان باوه ریان وابو که ژیانی فه یله سوف، جووری بیر کردنه وهی نهو نشان ده دا) له مقابیلدا فره فره تر، ته فاوه تی نهو دوانه، ده که ویته بهرچاو، سه ره رای نهوه، موقایه سهی دو فه یله سوف کاریکه تهژی له مه ترسی یه، جا له باری زه مانی و مه کانی له یه ک نیژیک بوین یا خهیر، مه ترسیه که له وه دایه، ده گونجی له ده رکی ماکی شته که، مرو له ریگای راست بترازی، ته نانه ته گهر له باریکیشه وه، فه لسه فه، به فه لسه فه ناسی بزانی و ورد بونه وه و تیفکرین له وته و نوسراوه کانی خاوه ن فیکران، به مهرجی چونه نیو نهو دابننن، هیمان بو ناسینی واقعی باری هه ره یه ک له فه یله سوفانی جیا جیا، له باتی سه رنجدان به ته شابوهی سه تخی، نه بی بو دوزینه وه و ئاشکرا کردنی ته فاوه ته کان و تایه تمه ندی یه کانی هه ریه که له وان سه رنج بدهین ولیان بکوئینه وه، له لایه کی دیکه یشه وه، پیک گرتنی فه یله سوفان، ده توانی به کاکل و پرسود بی، چونکا هه رجوری به کارو کرده وه کهسی به پهیره وی به راستی فه لسه فه دیته ژمار که نه ته نیا به دل و دهرون له گهل فه یله سوفانی ناودار له وتووژدا بی، به لکو ده بی فره به وردی و به قوولی نهوانه له گهل یه کتردا بینته و تووژکردن و له

نیریکی بیرورای بو چون و دیدی ته وان که لکی به رفره، و هر بگرین. بیرورای فه یله سوفانی گه وره و ناودار، بی ته وهی بکه ونه، بهر مروری زه مان هه رده لی هه ر ئیستا له فه ره هنگی ئیمه دا بو هه میشه حازرن.

۱ - فه لسه فه یه ک، که له دهر د و ره نجه وه سه ری هه لدا بی له ئال و گور یانیکدا که مودیرنیزا سیون به دیهیناوه، فه لسه فه روژ بو روژ نه خش و رولی خوئی گوری، به جووری واکه له پله ی خووری خوایی تا پله ی فه لسه فه ی کاربوردی که و ته خواری و عیلم و زانینی ته علا بو ههاوشانی زانینه کانی دیکه و له نه تیجه دا به رزه فری مرو فیش بووه ناو نجا یه تی: (ناونجیگه ری)، دوای هیگل به گشتی فه لسه فه له نه زم سازی و بیرده رپر به مه و قیعبه ت راگه یاندن و لیکولینه وه، ریبازی خوئی گوری و به و جووره نه زمی دهرونی و تیروانینی وه حده ت خوازی مروی مودیرن - که له به را دینیشی له نه نجام دانی ته مکارانه، لا دابو - توشی سه ر لیشیواوی بو ه له روانگای فه یله سوفانی مه ترح له م و تاره دا، ده توانی ئاوه ها بدیها توگه لی به مه علولی راز دورخستنه وه دانبری، ته قلانیه تی ته ره ستویی، ویلکردنی (زیکر) و رزگار بونی فه لسه فه یه له ئیشراق که به شورشی دل و دهرونی دابری، به و هه موه جیا وازی بیری برایانه که له واتای هه ویه فه لسه فه وه هه یه، به لام به گشتی له م خاله دا هاوبه شن که ته وه به به ده سهات و داهاتی ژیری و ته قلی مرو ف دانراوه و به یار مه تی ته قل، ناسینی حه قیقه تی ته شیایان به ئاماده داناه که ئاماده ی ناسینن. به لام سوهره وه ردی شیخی ئیشراق بهر له ته قل ته وه، به به ره می ئیلهام و که شفی باتنی فه یله سوف داده نی. که سانی که به نیوی خاوه ن هه ویره ی حیکمه ت ده یان ناسی زور به یان به خاوه ن که شف و شهود و ئوگدرارنیک که خویان به سیری باتن و راز و ره مزی دل و دهرونه وه، گرتوه، دینینه ژمار، شیخی ئیشراق له م باوه رهی خویدا تا ته وشوینه چوته به ره وه، که دوای ته قسیم به ندی حه کیمانه به پینج ته به قه، به ئاشکرا ده لی: که عارفی نافه یله سوف، له فه یله سوفی ناعارف فازیلتر و حیکمه تی زه وقی له حیکمه تی به حس و لیکولینه وه بانتره، به لام نه ته نیا له سازدانی فیکری خوئی به گشتی به لکو ته نانه ت

له زورئ له بیرو باوهری خویشیدا قهرزرداری ئەفلاتونە. شیخی ئیشراق له سەر ئەم بنەرەتانه، که باوهری وایه له نیوان فەلسەفە و هونەری رەسەندا خزمایەتی هەیه، یانی هەردوکیان له جووری کەشف یا دوزینهوه، سەر هەلەدەن. جا هەر لەبە رەئەمه له سەرەتای حکیمەتی ئیشراقی خویدا دەنوسی: ئیوه دوستان، هەمیشە لەمستان و یستوو ه کتیبی دابنیم و ئەوانە وایه خەلۆت و سەیر و سلوک و ریازەت و لەوکاتە ی که دنیا م له خۆم دارنیه و بە زهوق، بە دەسم هیناوه، بە یانی بکەم و نیشانی بدهم، تا هەرکەسی بخوازی و تیبکوشی و ریازەت بکیشی حەقیقەت و راستی بو دەرکەوی، چونکا هەر تیبکوشەری، زهوقی تاییهت بە خوی هەیه، هەر ریازەتکیشی بە ئەندازە ی بیرو تیبکرینی خوی، جا کەم یافره، تی دهگا، یاوهر ده گری، بهواتای تر شیخی ئیشراق لای وایه مرو له سەرەتاوه، بروائینه خوی و خوی بیئینه یادوخوی بناسی و خوی بە زیکر و تیفکرین برازینینهوه، تا بتوانی برواته نیو وادی فیکرکردنهوه، کاری فەلسەفە خوی جووری خوی یاد کردن و فکر و هزره، ئەوهی له زیکر و فکر دورە، سەبارەت بە فەلسەفە، مه هجوره، شیخی ئیشراق له پەراوهی بستانولقولوبی خویدا به ئاشکرا نوسیویهتی و دهلی: «فکر دوی زیکر بی و زیکر شوینی فرە گه وری بو هەیه و خاوهنی زیکر له هەرکات و ساتیکدا دل په سەندن. له وکاتە ی وا جوهره ئیل وه حی و سروشی بو ره سولی خوا هینا، زوربه ی خه لکی مه ککه باوهریان نه ده کردو ده یان وت: جوهره ئیل چون دی و قورئان چون دی؟ خوا ئەم ئایه ته ی نارد: (فستلوا اهل الذکر ان کتتم لا تعلمون...)

شیخی ئیشراق فەیلە سوفانی دوی ئەفلاتون چ له حەوزە ی یونان و چ له حەوزە ی ئیسلامی به گشتی به ناوی حە کیمانی به حس کردن دەناسی که ته نیا پشت به به لگه ده به ستن و بهس و به قه له و کردنی میشک و بیریان، دل و دەر و نیان گزولاواز و ده کهن و ده یان که نه دال گوشت، شیخی ئیشراق زورکەس له وانه، به فەیلە سوفنه ما، به که سانی دینینه ژمار که به درو خویان به خاوهنی حکیمەت و فەلسەفە، دادین که په ییدا بونی ئەوانه بوته هو ی نابودی حکیمەت. جا به م پی و دانە. به بیرو بروای شیخی ئیشراق دور

که و تنه له سوژی ئیشراقی دل و دهر و عه شق و ئه وینی سوئینه ر، هوئی بنه رته تی خرابی
فلسه فه ی دوای ئه فلاتونه. حه کیمی ئیشراق، ده پرسئی: یه که م چ که سی سلماندویه تی و
زه مانه تی کردوه که بیرو باوه ری ئه رسته بی خه وش و دور وسته؟ دوهم دور و ستیش بی،
چ که سی سلماندویه تی، ئه و بیرو باوه رانه، بو مروف به سه؟ سیوهم مه گه ر ده کری بیرو
بروای مرو له که ش و هه وایه کی، بی برانه وه بی سنور ئاژوتن به ره وشتی یه ک بوعدی
ئه رسته، له په رژیندا قه تسیی بکه ی؟ فه ردیش نیچه یش له نیوان فلسه فه، هونه ر، شهود
و ئیشراق نیژیکی یه کی ته وای ده دی و هه سته پیی کردوه، تائه و جیگایه ی که
وتویه تی: بیروای بنه رته تی فه یله سوفان، شتی بیجگه له فه رزی سه لمیندراوی زانیه، و به
بیرو ناگه هانی و ئیلهام یا به مه یلی باتنی نه زانیوه (شه پوئل).

سولتان صه لاهه دین قاره مانی کورد و ئیسلام

سولتان صه لاهه دین ئه ییوی یوسف بن نه جمه دین ئه یوب بن شادی له ژیانیدا گشت ئاره زوگه لی دنیایی له خوئی دار نیوو بیری له خزمهت کردن به مرو فانی و قورئان و ئیسلام و ئازاد بونی خه لک، ده کرده وه و ئه مهش خوئی کوردانه یه، صه لاهه دین هیرشی خاجدارانی تیک شکاند و دوری خستنه وه، ئه و دهس دریژی بو سهر خاکی ئه وان نه کردبو، صه لاهه دین مروی جوامیر، قاره مان، بویر ئازا، نه به ز، ماندو نه ناس، دلنه رم، دلگوشا، دل و دهرن لاون، به گوزه شت، به لین نه شکین، ژیر، بیروردو هیژا، لیبور، دلاوا، کوشا، کارا، و به کاربوو، (ئالبیر شاندور) ده نوسی: یه کی له کوره کانی صه لاهه دین له باوکی ده خوازی ئیجازه ی پییدا تا به ده سی خوئی سهری چهن کهس له مه سیحیان که هیرشیان بو موسولمانان هیئاوه، هه لکه نی، لای وابو، به و کاره زیاتر شیایو موسولمان بون، په پیدا ده کا، به لام سولتان صه لاهه دین، له وه لاما پیی ده لی: روله گیان! خوا پیی خوش نیه، من به و کاره ناشیاوه رازی بم. من قهت نامه وی زارو کانم خوین رشتنی خه لک بکه نه گالته و گه بچاری خوین و خو به وه بگرن، ئه ویش خویتی ئینسان گه لی که له قه در و قیمة تیان بی ئاگان و ته نانهت له هه ل و مهر جیکدا که هیشتانازانن جیاوازی موسولمان و ناموسولمان له چی دایه. تو جوان بیرله و قسانه بکه وه، خواوه نی ئاوه ها و ته و بیرویی به نرخ که له سهر ئه م نوکته دو پاته ی کرده وه، وه ختی که له قه در و قیمة تیان بی ئاگان، زاتی واژیرو بیرورد و مرو دوست چلون؟ به خوئی ئیجازه ده دا که زارو کانی دهس بو کوشتنی خه لک بهن، جا چلون ده گونجی ده ستوری شه هید کردنی زاتی وه ک شیخ شه هابه دین سوهره وه ردی فه یله سوفي ئیشراقی دابی، دیاره که سانی ئه و تومه ته یان به یان کرده یا نا ئاگان یا ویستویانه، ئه و خانه دانه گوره کورده له که دار بکه ن و دیاره ئه و تومهت سازده رانه دژی کورد و کوردستان.

ئالبیر شاندور: هوئی شهر و هیرشی مه سیحیان، په یمان شکینی تورکانی ده رباری

هارونه رهشید دینیتیه حیساب که دهبو به پئی پهیمانی ئیمپه راتوری شارلمان و هارونه رشید، ژیان و ئەمینیه تی کوۆرو کوۆمه له ی مه سیحی سوریه ی فهرهنگی نشین بیاریژ ری، به لام تورکان ئەوانیان تازار ده دا - په ره ی ۱۶ کتیبی (صهلاحهدين ئەییوبی) چاپی ۱۳۶۹ تاران بلاوکی زهرین - (محمد قاضی) -

هۆی سه ره له دانی سولتانی كورد صهلاحهدين ئەییوبی، جیابونه وه ی ئیسلام به دو ناوه ند به غا و میسر، که له به غا هارونه رهشیدی عه بیاسی خیلافه تی ده کردو له میسیرش منصور بن عزیز، خه لیفه ی میسر ده ستوری ده دا، سه ری ئەستیره ناسان بېرن و خه لک بیّ ده لیل بکوژن و ده ستوری ده دا ئەو به مه زه هری خوا بزنان که له جلکی به شهردایه و ئەو مرویه خوین ریژه به نیوی (حاکم بامرالله) که ته مه نی ۱۱ سال بوو، ده ستوری سه یر و عه جیبی ده دا و مرویی که م میشک و دل تاریک بوو، که چی خه لکی زور برویان به وه کرد بوو، ئەم ئەفسانه له ئیران، هیندوستان و سوریه بلاو بووه، هیشتا له سوریه (دروزی) یه کان باوه ریان وایه (حاکم بامرالله) حاکم خه لیفه ی فاطمی له ده وه ری خیلافه تی خوئی مه زه هری خوای موسولمانان بووه و حاکم، مه سیحیانی زور تازار ده دا، ئەوه بووه هۆی هیرشی مه سیحیانی غه ره ب بو سه ر و لاتی ئیسلامی و په یمانی که حاکم به شارلمانی دابو، شکاند بووی، تورکانی سه لجوقی هیرشیان ده کرده سه ر رومی شه رقی، جاهه ر له بهر ئەوه (ئوربونی) دوهم (۱۱ Urbain) فه رانسه وی فتوای جهنگی داو ئەو جهنگه بو موسولمان جهنگی دینی نه بوو، به راوه ژوی ره فتاری ئەحمه قانه ی renaudde chatillon ریئودو شاتیون، که بی هۆ، کاروانی بازرگانانی موسولمانی تالان کردو نابودی کردن، جادوایی، صهلاحه دینی و ادار، بوو، به رگیری هیرشی خاجداران بکا و له هه ل و مه رجیکی وادا، ده بو صهلاحه دینی ئەییوبی سولتانی كورد، بیته مه یدان، صهلاحه دین ئەونه مرویی چاک و دادگه ر و دل و درون لاوین بووه که (میکائیل: میشل) به ژاکوبین و خاجداران ده لی: چاو له میرانی و مروفانی سولتانی كورد بکه ن، بزنان به زولم و زور

سه رناكه ون.

له راست هيرشى خاجداران له سه رتاوه خه لكى ديمه شق، حه له ب، ديار به كر و موسل راپه رين و له ۱۱۱۰ ز - له خه ليفه ي به غايان ويست له وه زياتر بى ده ننگ نه بى و جائه وه بو، ئورفا (ئه ده سا) له ۲۵ ديسامبرى ۱۱۴۴ به ده سى حاكمى موسل پيته ختى كوردستان له خاجداران سه ندرا - نوره دين مه حمود زه نكي له ئه تابه كانى شام و موسل له ۵۴۱ تا ۵۶۹ ي مانكي حوكومه تى ده كرد و كورد بوو (شاندور كۆبه ي پهره ي ۵۱ محمد قاضى) - حوكومه تىكى دامه زرانده بوو كه موقه ده ر بو، صه لاحه دين، بنايى پته و له سه رى دامه زرينى، سولتاني كورد له ۱۱۳۸ ي زايى له گوندى بتوين، سه ربه ته كريت له داىك بووه و كه م كه م پيگه ي و چوو به ر خويندن له به عله به ك و روحي پاكي بو خواناسى و دورله ئارزوى دنيا، كشانده و به ئوگر بوون به خودا هزر: بيروژير - ي خويى پاراوكرده و له كات و ساتى هيزو ده سه لايشدا، هه ميشه ده كوشا له خودا بتاويته وه، باشترين شيعرى عه ره بى له بهر بوو كه ده يانوت: «خوت له ئارزه وي دنيا پاك راگره، تا بتوانى جه وه هرى زاتى ده رخشانى خوت له زاتى خودا ببيني» و «له دل و ده روني خوت بروانه مه عريفه تى پيغه مبه رى بى كتيب و بى ماموستا و بى خويندن، لاي مروى سه ر زه وي، توفيربه» ئه و جوړه بيرو هزرانه چراى رى نيشان ده رى ئه وزاته پاكه، مرو، دوسته بوو. (ئالبير شاندر، پهره ي ۵۵) صه لاحه دين له ۱۷ ساليده له گه ل (نه جمه دين ئه يوب بن شادى باوكيدا كه ببوو حاكمى ديمه شق، چوو ئه وي، ده ربارى نوره دين و له وي خويندنى ته واو كرد و له ۵۵۸ ي مانكي و ۱۱۶۳ ز - كي شه كي ش له سه ر وه زاره ت له ميسر روى دابو. ئه بوشامه Abu shama ده نوسى: (نوره دين شيركووى نارد تاميسرى بو بگرى وله هيرشى خاجداران راي گرى و ئه ويش صه لاحه دين - ي برازاي خويى له گه ل خويده برد تاله هيرشى خاجداران بو سه رميسر به رگيرى بكهن، كه له و ناوه دا خاجداران تا پينجار هيرشيان كرده سه ر ميسرو شيركو له گه ل صه لاحه دينى برازاي زور شيرانه و

میرانه بهری هیرشی خاجدارانیان گرت و تیکی شکاند - ئەبوشامه دانهری کتیبی ره‌وزه‌ته‌ین (فی‌اخبار‌الدولتین:‌الصلاحیه‌و‌النوریه‌-‌ئه‌علامی‌زه‌ره‌کلی‌ج‌۳‌په‌ره‌ی‌ ۲۹۹‌بیروت‌۱۹۸۴‌-‌ز‌-‌).‌

پیویسته بلیین سه‌ره‌نجام‌دوای‌ده‌رکردنی‌خاجداران‌له‌میسر،‌شیرکو‌له‌۸‌ژانویه‌ی‌ ۱۱۶۹‌ز‌-‌زوربه‌سه‌ره‌به‌رزی‌چووه‌قاهیره‌و‌خه‌لیفه‌ی‌فاتی‌له‌ترسان‌سه‌ری‌بو‌شیرکو‌و‌ صه‌لاحه‌دین‌دانه‌واند،‌(ابن‌واصل‌۷/۱-۱۰،‌ابن‌خلکان‌۱۴۱/۷-۱۴۳).‌به‌لام‌ شاویر،‌Shawar‌وه‌زیر‌ئه‌عه‌مه‌می‌خه‌لیفه‌حه‌سودی‌به‌صه‌لاحه‌دین‌ده‌بردو‌ددانه‌چیره‌ی‌ لی‌ده‌کرد‌و‌نه‌خشه‌ی‌کی‌شاکه‌له‌میوانیکدا‌شه‌هیدی‌بکا،‌به‌لام‌صه‌لاحه‌دین‌له‌ری‌گای‌ کوری‌شاویر،‌به‌وه‌ی‌زانی‌و‌صه‌لاحه‌دین‌له‌ده‌رفه‌تیکدا‌شاویری‌قول‌به‌ست‌کرد‌و‌ خه‌لکی‌قاهیره‌له‌و‌کاره‌جوامیرانه‌ی‌صه‌لاحه‌دین‌زودشاد‌بوون‌و‌شاویریان‌تیا‌برد‌و‌ شیرکو‌له‌۱۱۶۹‌ز‌-‌له‌لایه‌ن‌خه‌لیفه‌ی‌فاتی‌یه‌وه‌کرا‌به‌جیی‌نشینی‌شاویری‌خائین،‌به‌لام‌ به‌داخه‌وه،‌شیرکو‌دوای‌۲‌مانگ‌وه‌فاتی،‌کردو‌صه‌لاحه‌دین‌له‌لایه‌ن‌(عازید‌فاتی،‌ بووه‌صه‌درئه‌عه‌مه،‌نه‌ک‌له‌به‌ر‌خوش‌ویستن،‌به‌لکو‌تا‌ئه‌میرانی‌سوریه،‌حه‌سادت‌ به‌یوسف‌صه‌لاحه‌دین‌-‌ی‌۳۲‌ساله‌به‌ن‌و‌له‌م‌ری‌گاو‌ه‌دوژمنی‌و‌دوبه‌ره‌کایه‌تی‌بخاته‌ نیوانیان‌و‌سه‌ره‌نجام‌بتوانی‌له‌میسر‌ده‌ریان‌په‌رینی،‌به‌لام‌نوره‌دین‌که‌ئه‌یوب‌بن‌شادی‌و‌ شیرکو‌و‌صه‌لاحه‌دینی‌که‌و‌تبونه‌به‌ردلی‌و‌ریژی‌تایبه‌تی‌بو‌داده‌نان،‌بی‌سی‌و‌دو‌کردن،‌ صه‌لاحه‌دینی‌به‌سه‌ر‌فه‌رمانده‌یی‌سپاهیان‌ی‌سوری‌به‌ره‌سمی‌ناسی‌و‌پله‌ی‌وه‌زیر‌ ئه‌عه‌مه‌میشی‌پیروزیایی‌پی‌وت.‌(ابن‌اثیر‌الکامل‌۱۱/۳۲۴-۳۲۶/۳۳۵-۳۲۴،‌ التاريخ‌۱۱۹-۱۲۱-۱۳۲-۱۳۷-۱۴۲،‌ابن‌خلکان‌۲/۴۸۰،‌ابن‌ظافر‌۱۱۴- ۱۱۶،‌ابن‌واصل‌۱/۱۳۷-۱۴۳،‌۱۴۸-۱۵۲،‌۱۵۵-۱۷۴‌ئه‌بوشامه‌۱/۱۵۲- ۱۶۴،‌۱۷۱-ابن‌عبری‌۲۱۳)،‌له‌م‌تاریخه‌وه‌تامردنی‌عازید‌له‌۵۶۷‌ی‌مانگی‌و‌ ۱۱۷۲‌ز‌-‌صه‌لاحه‌دین‌هم‌وه‌زیری‌عازید‌و‌هم‌نویسنه‌ری‌نوره‌دین‌زه‌نگی‌بوو،‌

صهلاحدین ده‌ستوری دا (خود به) به‌نیوی خه‌لیفه‌ی به‌غا بخویندری، (ابن واصل ۲۲/۱، ابن‌اثیر الکامل ۳۶۸/۱۱ - ۳۷۰، مقریزی اتقاظ ... ۳۰۸/۳ - ۳۳۱ - ابن‌شداد نوادر ۴۴ - ۴۵). صهلاحدین به‌رهمی په‌یره‌وی نوره‌دین زه‌نگی پاشای شام و حله‌ب و موسل بو، به‌لام سه‌ربه‌خویانه‌کاری ده‌کرد و ولاتی میسری ئیداره ده‌کرد، نوره‌دین له ۵۶۹ ی مانگی و ۱۱۷۴ ز - مرد، صهلاحدین تورانشای برای خوئی ناره‌یه‌مه‌ن و پاشایی نه‌ییویانی له‌یه‌مه‌ن دامه‌زراند و له ۱۱۷۴ ز - تا ۶۲۶ ی مانگی و ۱۲۲۹ ی ز - پاشایی نه‌ییویان له‌یه‌مه‌ن به‌رده‌وام بو. (محمدبن حاتم ۱۵۱ - ۱۶۰، ۱۴۷، ابن‌شداد، سه‌رچاوه‌ی به‌رو، ۴۶ ته‌بوشامه ۲۱۹/۱).

نوکنه: - فلیب ئوگوست Philippe Augugte پاشای فه‌رانسه له ۱۱۸۰ تا ۱۲۲۳ له جه‌نگی سیوه‌می سه‌لیبی له‌گه‌ل ریشارد شیردل پاشای ئینگلیس به‌شداری کرد و له‌راست صهلاحدین خویان نه‌گرت و شکان.

ئاژاوه‌نانه‌وه:

به‌مردنی نوره‌دین هه‌ندی له‌دوژمنانی رق له‌دل، ده‌یان ویست ئاژاوه‌بنینه‌وه و صهلاحدین ره‌شه‌کوژ بکه‌ن، به‌لام کاتی دیان سوارانی کوردی صهلاحدین به‌ریکی و ییکی به‌شارادین و ده‌رون و ئاگایان له‌هه‌موشته، له‌جیی خویان فسیان خوارد، کاری بنه‌رتی سولتانی کورد، به‌رگیری کردن، له‌هیرشی خاجداران بو و هه‌مو قودسی لیئ‌ساندن، هه‌رچه‌ند دژودوژمنان، ئیسماعیل یانه‌کانیان و ادار کرد تا به‌لکو صهلاحدین به‌ره‌شه‌کوژی له‌نیو‌به‌رن و دوجار هیرشیان کرده‌سه‌ر صهلاحدین، جاریکیان له: ژانویه‌ی ۱۱۷۵ و ئه‌وی دیکه‌یشیان له ۲۵ ی مانگی مه ۱۱۷۶ ز - نه‌خشه‌یان کیشا و هیچیان پی نه‌کرا و خواپاراستی، (ابن‌اثیر سه‌رچاوه‌ی به‌رو ۴۳۴/۱۱، ۵۳۶، ۵۳۸، ۵۲۶، ۸۵/۱۲، بنداری ۱۸۰/۱ - ۱۸۱، محمد کورد علی ۹۹ - ۱۰۵، ابن‌تغری

بردی ۳۱/۶ به) صهلاحهدين فيرگه و نه خوشخانه و فيرانكوگه ليكي زوري له سهرتاسهري شام و ميسر، سازداو مه و قوفاتي زوريشيان بو ته رخا كرد بوون، (ابن شداد الاعلاق ۲۲۸/۲۳۷، ۲۳۹، ۲۴۱، ۳۰، ۳۱، ۳۲، ۳۸، عاشور ۱۱۹ - ۱۲۵ - و زانايان گه و ره له (زانستی) پزیشکی، تهفسیر نوسان، شاعیران و ... سهریان هه لدا و قاهیره بووه شاری عیلم و حیکمهت و عیرفان و زانا پهروه و ههروا بووه، شاری زانست و زانست خواز، صهلاحهدين موشاويرانی زور باهوش و له کارزان و ژيروکارا و به کاری بو به ريوه بردنی راسته و ياسته کردنی: چاک کردن: (ئيصلاحتی) ئيداری و مالی و دارایی و کيشوهري و سپایی له دهوري خوئی ئالاندو ته نانهت روژنامهی ره سمیان دانا که نه خشی گرینگی له بابته هه والی ئيصلاحت و ئاگادار کردنی خه لک و فير کردن دا، هه بووه و ميسر له بن په رچه می حوکومه تی روناک و زانایی و له کار زانی و هونه ر پهروهري سولتانی کورد، له هه ر بارو بابته تیکه وه پینگی و پیشکته وت. خانه دانی ئه ییوبی هه رچه نده به رده و ام خه ریکی به رگیری و به ره وانی کردنی هیرشکارانی خاجداران بوون، به لام زوريشان بایه خ به خزمهت کردن به زانین و په رده دان به فه رهنگ و هونه و هونه رو زانین و عیلمی روژباو، ده دا، بو فزه زانا و زانایان و ويژه وانان. فره ریزيان داده نا، که سانی وه ک قازی ئه و لره حیم بیسانی، ناودار به قازی فازیل، وه زیری سولتان صهلاحهدين بوو، (شکیل ۳۲۳ - ۳۴۲)، عیماده دين ئيسفه هانی که دیوانی ره سائیلی سولتانی کوردی به دهس بوو (ابن تغری بردی ۶/۷۳ - ۷۴) وه زیائه دين کوری ئه سیر کوردی جهزه ری که وه زیری مه لیک ئه فزه لی ئه ییوبی بوو، سه ره رای ئه وانه ش له بنه ما له ی ئه ییوبیان که سانی وه ک (ئه بو فیدا ئه ییوبی) هه لکه و تووه، که نوسه ر و زانا بووه و کتیبی وه ک (المختصر فی اخبار البشر و تقویم البلدان) ی داناوه و ئه نجومه نی عیلمی و زانستی یان بووه (سه رچاوه ی به رو، ۶/۲۲۸ - ۳۲۹، ۳۲۶، کوری خه له کان ۳/۲۵۱، ۴۱۹، ۴۲۰، سبکی، ۴/۳۲۹ عاشور ۱۱۷ - ۱۱۹). - ئالبیر شاندر ل

(په‌ره‌ی ۱۲۷) ده‌نوسی:

كوری یازده ساله‌ی نوره‌دین زه‌نگی كه له جیی باوكی له سوریه حوكومه‌تی گرته ده‌س، ئاژاوه‌گه‌ لئ ساز بووترسان سوریه بكه‌ویته ده‌س خاجداران، چون دوا‌ی مردنی نوره‌دین كوران و میرات‌گرانی نوره‌دین بووه شهربان (ابن‌اثیر‌التاریخ ۱۷۵، الكامل ۴۰۸/۸۱، ابوفیدا ۷۷/۵ - ۷۸ - استیونس 213) صهلاحه‌دین له سه‌ره‌تاوه‌ خودبه‌ی به‌نیوی ئیسماعیل كوری نوره‌دین، ده‌خویندو نان و نمه‌کی باوكی ده‌گرته به‌رچاو (بنداری ۱/۱۶۸ - ۱۶۹) به‌لام خه‌لكی سوریه به‌تایه‌ت، دلسوزان و عه‌قل به‌كار شكوانی سوریه، له سولتان صهلاحه‌دینیان ویست بی‌تاسوریه‌ش بگرتیه ده‌س و چهن جار ئه‌م داخازی‌یه، دوپات كراوه، تا صه‌لادین به‌حه‌وسه‌د سواری كورده وه، له روژی سی‌شه‌مه ۲۷ مانگی نوامبری ۱۱۷۴ چوو ده‌یمه‌شق و سوریه و خه‌لكی زور به‌شادی و خو‌شی، وه‌ك قارمانی پیشوازی یان له سولتانی كورد كرد، چون خو‌یی كورد بووله سوریه هه‌ستی به‌غوربه‌ت نه‌ده‌كردو دیتی كه خودا شه‌شمیری برای ئیسلامی ناوه‌ته نیو كه فی‌پر کیفایه‌تی، جا پیاوانه زور به‌دل‌گه‌رمی، گشت‌شام، جزیره، موسل و هه‌له‌بی گرته ده‌س، جا چون موسل به‌ئاشتی كه‌وته ده‌سی (خودبه‌یان) به‌نیوی صهلاحه‌دین ده‌خویند، تیکوشا هه‌مو حوكومه‌ته‌كانی ولاتی سوریه و گشت هوزه‌كانی ئه‌وی ئاشت بکاته‌وه و یه‌کیان بخاو موته‌حیدیان بکا تا له روژی مه‌بادا و هیرشی خاجداران به‌یه‌كبون به‌ری هیرشی بیگانه بگرن. (ابن‌شداد سه‌رچاوه‌ی به‌رو، ابن‌اثیر سه‌رچاوه‌ی به‌رو ۴۱۵/۱۱ - ۴۱۶ - ئه‌بوفیدا، ۷۶/۵) نوكته‌ئه‌وه كه (ئالییر شاندور له په‌ره‌ی ۱۳۰) ده‌نوسی:

صهلاحه‌دین له سوریه هه‌ستی به‌غوربه‌ت نه‌ده‌كرد، خو‌یی نیشانه‌ی ئه‌وه‌یه كه زور به‌ی هه‌لكی ولاتی سوریه و شاری دیمه‌شق كوردبون له‌و سه‌رده‌مه‌داكه سولتانی كورد خو‌یی له نیوهاوره‌گه‌ زوها و زبانی كوردی خویدا دیوه‌ته‌وه، جادوا‌ی ماوه‌یه‌ك صهلاحه‌دین به‌ره‌و باكوری سوریه، به‌ره‌و هه‌لب: (كو‌ن و كه‌ونارترین شاری دنیا) وه به‌ره‌و قه‌لا‌ی

(هیتی) یه کان روّی (Hitites) هوژی کوّن و کهو نارا، که له ئاسیای سه‌غیر و سوریه‌دا، ده‌ژیان و دارای ته‌مه‌دون و ژیارّی دره‌خشان بوون (و هه‌روه ک دوکتور سه‌جادیه له‌ژیر سهر دیری پیوه‌ندی کورد و هیتیبه کان، نوسیویه تی هیتیبه کان کوردبون، ئاویته ژماره‌ی ۱۳ پاییزی ۱۳۷۲ پهره‌ی ۵۲ و ۵۳). و ده‌وله تی هیتی باو باپیرانی کوردوماد، خیوی شارستانی بون - ته‌رجه‌مه‌ی کتیبی (ئولیورگری، چاپی ۱۹۹۰ ز) له - سه‌ده‌یی به‌ر له زاین به ده‌سی خه‌لکی فروگیا و ئاشور، هیتی تیا چووه. فه‌ره‌نگی موعین - (پهره‌ی ۱۳۱ - کوّبه: صه‌لاحدین ئه‌ییوبی ئالبیر شاندور)، سهره‌نجام صه‌لاحدین چووه‌شاری هه‌مات، شاری جوان و دلگیر و کوّنه سال، که له که‌تیه‌ی ئاسوری و له ته‌ورات‌دا (هه‌مات) ناو براوه و له «شاری هه‌مات بوّ ماوه‌ی شه‌ش روژ چیژنی عید - ی پاکیان سازده کرد، ژنان خویمان ده‌رازنده‌وه و جلکی جوانیان له‌به‌ر ده کرد و هیلکه‌یان ره‌نگ ده کرد و نان لوقمه‌قازی و شیرینی‌یان سازده‌دا، خه‌لکی ده ورو به‌ر، ده چونه‌شاری هه‌مات و له به‌ستینی چه‌می oronte ئورونت، دا‌ده‌مه‌زران و ژنان به پله‌زیتان و گوّرانی وتن، به لوّتکه ده‌هاتنه نیویان، جا ژنان و پیاوان به وینه‌ی ره‌ش به‌له ک شایی و چوپیان سازده کرد و هه‌لده پهرین و ئه‌م‌شایی و خوشیه، شه‌ش روژی ده‌کیشا، ئه‌م هه‌له‌په‌رکی و سازدانی چوپی یه، به‌ویته‌ی گه‌نم و جوّی له جه‌ژن و خوش راباردنی ئایینی (ئادی نوّس Adonis) ده‌چی، ئادی نوّس خودای فینیقیان که مروّفی جه‌وان وزور جوانچاکی خه‌لکی ئه‌و و لاّته بوو، به‌رازی به شفره برینداری کرد و ئافریدوت ئه‌وی کرده گوّله شه‌قایق (کوّبه، پهره‌ی ۱۳۳ ئالبیر ...) هه‌روه‌ها له کاتیکدا گوّی روژ ده چووه بورجی هه‌مهل (خاکه‌لیوه - نوّسان) ده‌یان کرده چیژن و شایی و خوشی، ئه‌مه‌له راستید له چیژنی نه‌وروزی کورده‌واری ده‌چی و خویره‌تی.

صه‌لاحدین وینه‌ی خوئی له سهر سکه به پیچ وکلاوی کوردی لی داوه و چوار مشقی له‌سهر ته‌ختی دانیشتووه، سکه‌ی صه‌لاحدین له میسرو نیوان دوروان (بین‌النهرین)

بره وی هه بووه و له ۳۹ سالییدا بووه ته سولتانی میسر، نوبی، یه مهن و سوریه و موسل، سنجار (شهنگار)، ههولیر، ماردین، دیار به کر: (کوردستان) و ... میژو دهلی: جوامیرانه، به دادگه ری و مروفانی حوکمی ده کرد.

له عهسقه لان توشی جهنگ بوو، زیانی زوری پیی گه بی و ژماری زور له ئەمیران و نیزیکانی، که سانی وه ک فهقی عیسای له دهس چوو کوزران یا به نه خوشی وه با مردن. چریکه ی لنگه کهوش (تالیبر په ره ی ۱۹۴) - تالیبر ده نوسی له و سهرده مه ی دا که سپای صهلاحدین دهوری موسلی دابوو، که سانی وه ک حسامه دین لوتلوی کوردی له گه له بوو، کابرایه ک له سه ر دیواره وه، به جوین دان لنگه کهوشی ته گریته یه کی، که له دیواره که، نیزیک بووه و ته زقه زا لنگه کهوش له زگی (شیخی هوژی ته سه دی) ده دری که زور تازارو شه روان بون و شیخ لنگه کهوش به ده سه وه ده گری و به صهلاحدینی نشان ده داو عه رزی ده کا «بروانه ته و نا که سانه، به چ چه کی ته وهیندار ده یانه وی له ئابلو قه دانی قه لا دورمان بخه نه وه، وادیاره من به خویری ده زانن، من ناتوانم ته م خویری ته و دم خوار کردنه وه، قه بول بکه م، تو من به ره، بو شه ری دوژمنانی که شیای شهروانی و تازی من بن، به لام ئیستا ئیجازه م بده بروم و رویی، صهلاحدینی به جیی هیشت و چوو نه یو چادر و جیغی خوئی و داستانه که ی بو دار و دهسته که ی خوئی ده گیریته وه و لنگه کهوش دهس به دهس ده گریین و دوا ی قسه و باسی زور که زوریان پیی عارده بی که ته وه به له که بو خویان ده زانن، به لکو به عیب و عاری بو باو با پیرانشیان ده زانن و ده لین: ته مه بی ئابروی دیئی بو ئیمه و بو خانه دانمان، فری دانی ته و لنگه کهوشه به جوینی خراب و سوکایه تی پیی کردن ده زانن و ته نانه ت ته ونه یان لا عار بووه، نه یان هیشتوو شاعیران و نه قل بیژانی ده شته کی عه ره ب به وه بزنان و بیکه نه بنیشته خوشه ی بن ددانیان و شاخ و بهرگی پیی بدن وله دنیا بلا و بیته وه و ته ونه ی دیکه ئابرویان پروا و روژی له روزان نه وه و نه وه زای که سی که ته وهینی پیی کراوه، بلین له کاتی جهنگ و

ئابلوقه دانی موسل له گهل صهلاحهدين به لنگه كهوش له زگی باوه گه و ره ی ئه و هوژه، عه ره به یان داوه. له سوئنگه ی ئه م لنگه كهوشه، ئه و هوژه عه ره به ئازاو نه به زانه ده سیان له شه رویارمه تی دانی صهلاحهدين بوگرتنی موسل بهردا و بلاوه یان لی کرد و صهلاحه دینیش به ناچار كشا داوه و ده وری موسلیان چول کرد، - ئه ی كاش لنگه كهوشی وایش له سگی نه گریسی صهدام حسین ئه فله قی ده درا تا نه توانی له وه زیاتر كوردستان ویران بكا و شاری زاین و هونه ر و هرا نی هه له بجه به گازی شیمیایی و گازی خهردل و گازی سیانید. بسوتینی و بیکاته هیروشیمای كوردستان. خوزیا گوژی گوم ده کرد و خه لکی كوردستان له شه ری ئه و صه دامه شه روره، نه جاتی ده بوو، به هیوای خواتوله مان له خوین ریژان و كورد كوژان بستینی. - زوربه خووشی یه وه، له و سه ر ده مه ی وا خه ریکی پیت چنی و هه له گیری ئه م نوسراوه بوم، له روژی ٩ مانگی ئاوریلی ٢٠٠٣ زاینی دوای له نیو بردنی صهدام و ریژیمه كه ی به چاوی خوّم له میدیا كانی كوردی و عه ره بی دا دیم، له شه قامی شاری به غا، عه ره بی رق له دل به لنگه كهوش له وینه و دم و له و سی صهدام یان ده داو موجه سه مه كه ی صهدام كه له مهیدانی فیرده و سی به غا، به هه للاو هوریای خه لک و یارمه تی ئه رته شی هاوپه یمانان: ئه مریکا و ئینگلیس به پته راکیشرا خواری و لاقیان له قوونی یه وه ده رهیناو ملیان پساندو شكاند، خه لکی به نالچه ی كهوش له دم و فلچی یان ده دا و جوین بارانیان ده کرد، (شه پوئل).

کرد ئه وه ی دوروازه ی خه له ب

خودای دل لاوین سپاست ده كه م كه به چاوی خوّم روخانی صهدامم دی ئوخه ی كه ئه و زالمه، مارزه نه ما و كورد رزگاری بو. - به لی صهلاحهدين له موسله وه روی کرده شاری خه له ب و خه لکی خه له ب و ئاپوره ی خه لک ده روازه یان بو کرده وه و صهلاحهدين قاره مانانه، چووه نیوشارو قازی دیمه شق كه نیوی محیدین بوو له قه سیده یه كدا وتی: «ئه ی سولتان! شیری برای تو، ده روازه ی خه له بی له مانگی سه فهر بو»

کردیته وه، به بیرورای من، دواژی پیروژ و درخشان تری له مانگی ره جهب، بوزت بوّه خوا و پیروزی و سهر که وتی گه ره تر و گرینگتر، چاوه روانته، دیاره، گرتنی شار و قه لای (بیت المقدس) به دهس دینی - وه روژی له شاعیرانی دیکه یش له و بابه ته وه به شان و شکوی صه لاهه دین یان هه ل و تووه و له دوا روژیشدا ئه و پیش بینیانه، به دی هات و سولتانی کورد، قودسی گرت.

کراک: له و سهرده مهی که صه لاهه دین له دهوری موسل بووه، خاجداران دهرهفت ده بن و قه لای (حه سهس جهلده ک) له دهس دار و دهستهی صه لاهه دین دهر دینن، صه لاهه دین وهختی له وه ئاگادارده بی، له گه رانه وه له هه لب، له ۲۴ ئوت ۱۱۸۳ ده چپته دیمه شق و له ویوه به ئوردون دا ده رواو له نیزیکی (عین جالود) توشی ژماری له مه سیحیان ده بی، که رابه ره که یان (ئونفروای چواره م) کوری (ئاتیه نیت) که به مه له که ی ماوه رای [ئوردون و کراک] ناودار بو، شهر روی دا و له و شهره دا (به هائه دین) موشی تایهت و کاره سات نوسی صه لاهه دین سولتانی کورد، شه هید کرا (به هائه دین کورد بووه و له ۱۱۴۵ له موسل له دایک بووه و له وی خویند و یه تی و له پاشان له به غا خویندنی ته واو کردوه و له ۱۱۷۳ وه، چوته وه موسل و خریکی دهرس و تن بووه و له پاشان بوته هاریکاری سولتانی کورد، له جهنگ و شهروانی دا. - صه لاهه دین به له شکر زور له دیمشق، میسر و هه لب وه. به سوارانی شهروانی کوردی ئامید (Amide) ، ماردین، سنجار (شه نگار) و هه لب هاته سهر کراک و له ۱۰ ی مانگی ژوئییهی ۱۱۸۴ شاری کراکی گرت و به دادی (رونو دوشاتیون) گه یی و به دهسی، خویی دوله تی ده کا (په ره ی ۲۶۲ ئالبیر شاندر). چونکا و تبوی: ده مه وی جه نازه ی (موباره کی) پیغه مبه ری (ئیسلام) دهر یتیم و بیخه مه سه ندوقی لای خوم تا موسولمانان بو زیاره تی ئه و بیته ئیره و باج و خه راج به من بدهن. (۱۹۷ تا ۲۱۱ ئالبیر شاندر). - صه لاهه دین هه لبی دادهس مه لیک زاهیری کوری (۲۱۹ ئالبیر) و به ۶۰ هه زار سواری شهروان بو گرتنی ته به ری یه،

حیتهین و سهر چاوهی ئاوی سهفوره و قهلاکانی، وه گشت ئهوانه و ههروا ئه و شارانه و عه کا، صهیدا، (قبة النصر)، یافا، صور، غزهی گرت. بههائهدين دنوسی «خوا دلی کافرانی له مهترسی تهژی کردبوو، خویان پیی رانه ده گیرا» (ئالبیر شاندر) دنوسی: بههائهدين راست نوس بووه.

عیمادهدين له و بابتهوه، ده نوسی: «مهسیحیانی پهیرهوی ئایینی ۳ خودایی»، گرفتاری ئاگری عهرزو ئاسمان بیون. صهلاحهدين عه کای دادهس مهلیک ئهفزهلی کوری خوئی و صهلاحهدين خوئی به له شکرهوه روی کرده: ههریمی فهلهستین، لیدا: Lydda، رهمله، یافنه (بیت اللحم)، هبرون hebron (که مهرقه دی حهزره تی ئیبراهیم خهلیل لهوی به)، حهلب، عهسقلان و گشت شار و قهلاکانی دیکه ی ئه و ناوه ناوهی گرت (په ره ی ۲۴۳ و ۲۴۸ و ۲۵۶ و ۲۶۱ - ئالبیر شاندر) پیوسته بلین صهلاحهدين له وجهنگانه دا سهر و کاری له گهله کسانێ وه ک (کنراد دومونفرا) بووه که بی بهلینی وه ک خوئی نهبووه، که چی (ئالبیر) دنوسی: صهلاحهدين له سهر قهول و به لینی خوئی سور و به وه فا و به لینی نهشکین بوو (په ره ی ۲۷۸ - ئالبیر). - نوکته: (ئالبیر شاندر) دنوسی: چون ریشارد شیردل پاشای ئینگلیس ده یزانی به شهر ده ره قه تی صهلاحهدين نایی به ناچار بو ناشتی کردن نارديه لای سولتان صهلاحهدين و رای گه یاند: ئاماده م شازاده خانم (جو ئانا leanne) ی خوشکم که بیوه ژنه، له مهلیک عادل ی برای توئی ماره بکه م و مهلیک عادل له ولاتی ئور شه لیم سه لته نه ت بکا و بو ماره یی خوشکیشم، ئه و به شه له به ستینی فهلهستین که تازه گرتوتانه، له گهله عه کا، رهمله، ئه رسوف، یافا و ویرانه کانی عهسقلان، به ئیمه ی بده نه وه، به م جو ره خوشکی پاشای ئینگلیس و مهلیک عادل، برای سولتانی کورد، سولتانی میسر، سوریه و نیودو روان (بین النهرین) و نه جد، به لوتف و مروفانی صهلاحهدين و ریشارد شیردل ده بنه مه له که و پاشای ئور شه لیم، به لام حه یف و مخابن له و سهرده م و کاته شدا ههر وه ک ئه م روژگاره پیکه وه سازان و ناشتی، کاری سهخت و دژوار بووه.

گرتنى قه لای ئورشه لیم

سولتانی كورد: صهلاحهدين ئه ییوی له ٢٠ سپتامبری ١١٨٧ ی زاینی و ٥٨٣ ی مانگی زور بویرانه شار و قه لای ئورشه لیم - ی گرت، باوه كو خاجداران له سالی ٤٩٢ ی مانگی زیاتر له ههزار موسولمانیان، له مزگه وتی ئه قسا سه بری، به لام صهلاحهدين كه پادشای ئورشه لیم: (گی دو لوزنیان) و ٢٠ ئه میری به یه خسیر له ده سابو، ته نیا (رونو دوشاتیون) ی كوشت كه ته وهینی به پیغه مبه ر کرد بوو و تبوی کاتی دیله موسولمانه كان (كه خوشکی صه لادینش یه خسیر بوو)، به رده دم كه محمه د، بی. (ئالبیر ١٩٧ تا ٢١١) صهلاحهدين صه لیبی به غه نیمه ت گیواو - ی داده س (تهقی یه دین ئاموزای) خوی که به حورمه ته وه بی پاریری (ئالبیر ٢٦١) و له و سه رده مه دا (١١٨٧) كه صهلاحهدين بورجی داود و ئورشه لیمی گرت (ناصره دین) خه لیفه ی عه بیاسی، وه ك پیریژن ده سه و ئه ژنو بی ده سه لاتانه كزوکری کردبو.

صه لادین دوی گرتنی ئوشه لیم ده ستوری دا ئه و مزگه وته ی که به ده سی حه زره تی عومه ر خه لیفه ی دوهم سازدرا بو، ده روژوری به گولا و بشون. موجیره دین ده نوسی له سالی ١٠٦٧ که خاجداران هاتبونه سوریه، واشکان و تیشکانی وایان به سه راهات، تائه و سه رده مه به سه ریان نه هاتبو، هه ندی له خاجداران به ره و مه غریب زه مین به را کردن رویشتن و بو ئازاوه نانه وه یش، نیگاری حه زره تی عیسا مه سیح و پیغه مبه ری ئیسلامی یان کیشابو و که پیغه مبه داریکی به ده سه وه بو و عیسا ی هه ل ده بری، تا دوباره شه ر به دژی صهلاحهدين ساز بدن (په ره ی ٣٠٠ ئالبیر شان دو ر).

میمبه ری یادگاری

صهلاحهدين ئه و میمبه ره ی که نوره دین (شه هید) که له کاتی خویدا له شاری حه له ب ده ستوری) دا بو، له داری ئابنوس و موره صعع به عاج سازی بدن به و هیوایه، روژی

ئور شه لیم بگری و له مزگه وتی نه قسا دای بنی - سولتان صهلاحه دین ده ستوری دا نه و میمبهره جوانه یان هیئاو (په ره ی ۳۰۷ و ۳۰۸ ئالبیر شان دور). بو یادگاری خوئی له (مسجد الاقصی) سازی دا و ههر مال و سامانیک که به صهلاحه دین یان دا هیچی بو خوئی نه ویست و پاکی له نیوان (فه قیهان)، نه میران، سه ربازان و هه ژاران، دابه خش کردو له مه سیحیان خوش بوو به خشینی و ده ستوری دا نه خوشی خاجداران له بیمارستانه کان، تیمار بکرین و هه زار و پینه د که سی له خاجدار له مالیات دان ته رخان و مه عاف کردو (کلیسای گومه زی حه زره تی عیسای) به مه سیحیانی نه هلی سوریه و یونانیان سپارد، تا بی پاریزن و که س ده س بو مال و دارایی گومه زی پیروز نه با. (ئالبیر په ره ی ۳۰۲ و ۳۰۳) ده نویسی: پیاوه تی و مروفانی سولتانی کورد، له ژمار نایی و زور مروفانی کرد، ته نانه ت چیغ و چادر و نان و خوارده مه نی و گشت پیدا ویستی ژیانی به و خاجدارانه دا که ده گه رانه وه بولآتی خویان، تالیوار، ده ریای ئیسکه ندری یه، به ریی کردن، که به گه می ده گه رانه وه، وه به ده ستوری صهلاحه دین زانای ناودار فه قی عیسا به کارو باری چوار که س له که شیشانی کلیسا، که ده یان ویست له ئور شه لیم بمینه وه باش و پیاوانه راگه یی و نه وانی له مالیات ته رخان کردو مه و قوفاتیکی بو نه و مزگه وته، (مسجد الاقصی) دانا و هوئی ژیانی مه لا و فه قیانیسی له بهر چاوگرت. - (ئالبیر شان دور په ره ی ۴۵۳ و ۳۵۴۹ ده نویسی: فیلیپ ئوگوست پاشای فه رانسه وی و ریشارد شیردل پاشای ئینگلیسی که له ۱۱۹۱ هیرشان هیئا بوو، ده یان ویست (عه کا) بگرن، هه ردو پاشا توشی نه خوشی تا و توئی و له رز بوون، صهلاحه دین گه وره یی و پیاوه تی و مروفانی سه یری نواند که هه رگیز له ئاوه ها هه ل و مه رجیکا چاوه روانی نه ده کرا، چون نه وانه به هیرش کردنه سه ر موسولمانان و ئابلوقه دانی عه کا موسولمانیان توشی که ندو کوسب کردبو و هه مو که فیان هه لده خراند و خویمان ده خوارده وه، کاتی سولتانی کورد، هه والی زانی دوژمنانی یانی دوژمنانی ئیسلام (و هیرشکار، ئاوا نه خوش که وتون و

تایانه، دهستوری دا جوجه که باب و نو شابهی فیتکیان بو بیهن و هه مو روژی ئه و کاره یان ده کرد تا چابو و نه وه.

کوران و میراتگرانی صهلاحهدين

دوای وه فوات کردنی صهلاحهدين (۵۸۹ ی مانگی و ۱۱۹۳ - ز) ئه وه سه ر زهوی یانهی له بن فه رمانی ئه وزاته دابوون له نیوان کوران و میرات گران و سه یفه دین عادل - ی برای بهش بهش کرا، مهلیک ئه فزه له کوری گه و ره ی له شام بووه جی نشینی صهلاحهدين، مهلیک عه زیز بووه حا کمی میسر، زاهیرشا له حه له ب، مهلیک عادل له جزیره ی کوردستان بووه حا کم (ابن اثیر سه رچاوه ی به رو، ۹۷/۱۲، ابن تغری بردی ۱۰۳/۶، ابن واصل ۴-۳/۳، ئه بو فیدا، ۱۱۴۵) به لام دوای ماوه یه ک بووه شه ر و دیمه شق یان له دهس مهلیک ئه فزه له، ده ره یئا و به مردنی عه زیزیش له میسر دا ئاژاوه ساز بوو (ابن اثیر سه رچاوه ی به رو، ۱۲۱/۱۲، ۱۴۰، حه مه وی ۷-۱۱، ئه بو فیدا، ۱۲۰/۵، ۱۲۴، ابن فرات ۴(۲)۱۴۴). سه یفه دین عادل که خرا بووه که ناری سه رزه وی یه کانی بن دهس صهلاحهدين و له جزیره حا کم بوو، میرانه له کات و ساتی باشا ده ره تانی به دهس هیئا و له و ئاژاوه که لکی و ه رگرت و دیمه شق و میسری خسته بن فه رمانی خوئی و یه کیه تیکی له و سه ر زه وی یانه، به دی هیئا (ابن واصل ۳-۱۰۸-۱۰۹، ۱۱۶-۱۲۰، ۱۲۳-۱۲۹، ابن فرات ۴(۲) / ۱۷۲-۱۷۵، ۱۹۳-۱۹۸، ۲۰۱-۲۰۶، مقریزی، السلوک ۱(۱) / ۱۵۰-۱۵۲، ۱۵۴-۱۶۲) عادل شا به ئاشتی و سازان رای بوارد، نه خاجداران و نه خوئی کاریان به قره قرو جهنگ نه بوو (ابن واصل، ۱۶۱/۳-۱۶۲، رانسیمان ۳/۱۲۵-۱۲۷) مهلیک عادل له کاتی ژیانیدا، مسری دابه مهلیک کامل - ی کوری و دیمه شقی دا به موعه زم و جزیره یشی دا به ئه شه ره ف و خویشی چاوه دیری ده کردن (ابن تغری بردی ۶/۱۶۳). دوای مردنی مهلیک عادل (۶۶۵ ی مانگی و ۱۲۱۸ - ز) خاجداران هیرشیان کرده سه ر میسر و دوای بهر په رچ

دانه وهی هیرش کاران، له نیوان میرانگرانی خانه دانی ئه ییوبی ئاگری جهنگ گری گرت (ابن واصل ۲۳۸/۳، ۱۵/۴ - ۲۰، ۳۲ - ۳۳ - ئه بوفیدا، ۱۸/۶، ۲۶، ابن تعزی ۲۳۸/۶ - ۲۴۴، رانسیمان ۱۸۲/۳ - ۲۰۴) میژو دهنوسی: میراتگران بۆله نیو بردنی یه کتر، ته نانهت له هیژی بیگانهی وه ک خاره زمشاهیان، یارماتیان وه ده گرت که خاره ز مشاهیان دوژمنی پرمه ترسی بوون، بو ئه ییوبیان، تاوای لیها (بیت المقدس) بی خوین ریژی درا دس خاجداران و له م لاشه وه خاره زمشاهیان و سه لجوقیانی ئاسیای بچوک به شی له سه رزه وی ئه ییوبیان داگیر کرد (ابن واصل ۱۲۷/۴، ۱۳۷ - ۱۴۲، جمه! ابن تغری بردی ۲۷۲/۶، رانسیمان ۲۲/۳۰ - ۲۲۵، بارکیژ، ۱۱۱ - ۱۱۹). مه لیک کامل له هه موان زیاتر پایه دار بوو، بو وینه دوای مردنی مه لیک موعه زه م (۶۲۴ ی مانگی، ابن واصل ۲۰۸/۴) ناصر داوود - ی کوری له راست مه لیک کامل خوینی نه گرت و دیمه شقی دا ده سی (ابن واصل ۲۲۴/۴ - ۲۵۲، ۲۵۶، ابن تغری بردی ۲۳۳/۶). مه لیک ئه شره ف که دیمه شقی پیدرابوو له ۶۳۵ ده یویست هیرش بکاته سه رمیسر و مه لیک کامل له کارلایا، به لام مه رگ مه ودای پیی نه داو مه لیک صالح ئیسماعیل - ی برای ویستی نیه تی مه لیک ئه شره ف به ئه نجام بگه یینی، به لام له راست مه لیک کامل خوینی پیی رانه گیراو حوکومه تی دیمه شقی له ده س ده ره یینا، به لام کاملیش هه ر له و ساله دا مرد و به ره ی دوهمی ئه ییوبیان دوایی هات. (ابن واصل ۱۳۶/۵، ابن تغری بردی ۲۳۳/۶ - ۲۳۴، ۲۹۹، ۳۰۳). جادوای مه لیک کامل، عادل کوره میرمنداله که ی له جیی باوکی دانیش، به لام مام و براهی (صالح ئه ییوب و صالح ئیسماعیل) به جوته له کارلایان برد و صالح ئه ییوب له میسر و ئیسماعیلیش له دیمه شق بوونه حاکم (ابن واصل ۱۷۴/۵ - ۱۷۵، ۲۰۲ - ۲۰۵، ۲۱۱ - مقریزی سه رچاوه ی به رو، ۲۶۷(۲) - ۲۹۴ - ۲۹۷، ابن تغری بردی ۳۰۳/۶ - ۳۱۲)

که ندو کۆسب

جا دوای ئەمه شام توشى كه ندو كو سب هات، هه ره به ك له ئە يوبيان له گه ل خاجداران و خاره زمشاهيان به دژى يه كتر سازان، تاواى ليهات جارى ديكه (بيت المقدس) كه له به را به دهسى ناصر داوود له بن دهسى خاجداران رزگار ببو، له دو اييدا كه وته بن دهس خاره زمشاهيان (ابن واصل ٥/٢١٩-٢٢١، ٢٢٨-٢٥٣، ج ١، عاشور، ٩٦-١٠٤، مقرىزى السلوك ١ (٢) ٣٠٣-٣٠٥، ٣١٤، ٣١٥، ٣١٧، رانسيمان، ٣/١٦٨-٢٧١) صالح بن ئە يوب كورى مه ليك كامل ديمه شق و (بيت المقدس) ي خسته بن دهس خوئى و وولاتى نارام كرده وه وه وه له تى يه كپارچه ي له ميسرو شام دامه زراندا (ابن واصل ٥/٣٤٨-٣٥١، ابن تغرى بردى ٦/٣٢٣-٣٢٤) به لام گرتنى (بيت المقدس) له دو ايى دا، بووه هوئى هيرشى خاجداران، بو سهر ميسر (سهرچاوه ي به رو، ٦/٣٢٩-٣٣١، رانسيمان ٣/٢٥٣ بيه) صالح بن ئە يوب له م جهنگه دا كه به جهنگى حه وته م ناوداره، له ٦٢٧ مانگى و ١٢٤٩-ز - وه فاتى كرد، شجرة الدر: (داره مروارى) ژنى، مه رگى مي رده كه ي ئاشكرا نه كرد، تا تورانشاى له قه لائى حه سه نكيفه وه، هينايه ميسرو له سهر ته ختى دانا، تورانشاى لاو: (جهوان) هيرشى خاجدارانى تيك شكان، به لام تورانشا له ٦٦٨ ي مانگى كوژا و به شه هيد كرانى تورانشا حوكومه تى ئە يوبيان رو به نه مان روئى، بو ناسياوى زورترى (داره مروارى: شجرة الدر) بروانه پهره ي ١١٨ تا ١٢٢ كتيبى كوژانى فه ره هنگى زمانى كوردى چاپى دوهم ٣/٢/٢٠٠١-ز - به قه له مى (شه پوئل) - دياره قه ره قرو جهنگ له نيوان خانه داني ئە يوبى شكو و جه لالى ئە وانى، دوای وه فاتى سولتام صه لاحه دين له نيو برد. (ابن تغرى بردى ٦/٣٦١-٣٦٤، ٣٧٢) به تايهت كه ئە يوبيان له گه ل دوژمنانى وه ك خاجداران و خاره زمشاهيان يه كيان ده گرت بو له نيو بردنى سهر داران و پاشايانى ديكه ي بنه ماله ي ئە يوبيان.

دامه زراندى پاشايى كوردى ئە يوبى

پییوسته بزاین به هاتنه سه‌رکاری صهلاحدین ئه‌ییوبی بنه‌ره‌تی پاشایی ئه‌ییوبیان له میسر دوای مردنی عازید ئاخیرین خه‌لیفه‌ی فامی له ۵۶۷ مانگی و ۱۱۷۲ - ز - ده‌سی پیکرد و به مردنی تورانشای بن ئه‌ییوب ئاخیرین پاشای زنجیره‌ی ئه‌ییوبی له میسر له ۶۴۸ مانگی و ۱۲۵۰ - ز - که سه‌ره‌تای حوکومه‌تی مه‌مالیک ده‌هاته ژمار، دوایی پی‌هات.

هه‌ندی لایان وایه، ئه‌ییوبیان له کوردانی ره‌وادی کوردی ئازربایجان بوون و شادی پاپیره‌ی سولتان صهلاحدین له دوینه‌وه هاتوته عیراق (کوری خه‌له‌کان ۱۳۹/۷ - ۱۴۰، عبدالباسط ۵۱) سولتان صهلاحدین فیژگه و فیژانکو، بیمارستانی له میسر و شام سازداوه و هه‌روا خانه‌قای بو صوفیان و عاریفان سازداوه و په‌ره‌ی به خواناسی و ریازی عیرفان داوه و پشتیوانیشی لیان ده‌کرد، (دایرة‌المعارف) بوزوگی ئیسلامی ج ۱۰ په‌ره‌ی ۷۲۳ تا ۷۲۶ چاپی یه‌که‌م تاران ۱۳۸۰ی هه‌تاوی (سازمانی چاپ) و بلاوکی وه‌زاره‌تی فه‌ره‌نگ و ئیرشادی ئیسلامی ئیران.

صهلاحدین له ۵۶۴ی مانگی و ۱۱۹۳ی زاینی بوته سولتانی میسر و له‌جیبی عازید خه‌لیفه‌ی فامی دانیشتوو - شادی له‌گه‌ل نه‌جمه‌دین و ئه‌سه‌ده‌دین شیرکو، له‌بتوینه‌وه، ده‌چیته‌به‌غا و له‌دواییدا ده‌رونه‌ته‌کریت و شادی له‌ته‌کریت وه‌فات ده‌کا، نه‌جمه‌دین و شیرکو له‌ده‌زگای موجهیده‌دین بیه‌روز که له‌لایه‌ن سولتان مه‌سعود سه‌لجوقی یه‌وه، کرا فه‌رمانه‌وای ته‌کریت و دامه‌زرا و نه‌جمه‌دین کرابه‌شاره‌وانی ته‌کریت و له‌وسه‌ر ده‌مه‌دا، عیماده‌دین زه‌نگی حاکمی موسل له‌ته‌کریته‌وه‌دی و له‌کاتی په‌رینه‌وه‌ی له‌ده‌جله، نه‌جمه‌دین یارمه‌تی ده‌داو له‌نه‌جمه‌دین خوشی‌دی و له‌گه‌ل خویدا ده‌یبا و دوای گرتنی به‌عله‌به‌ک، نه‌جمه‌دین ده‌کاته حاکمی ئه‌وی، دوای مردنی عیماده‌دین زه‌نگی نه‌جمه‌دین و شیرکو به‌جوته، لای نوره‌دین مه‌حمود - ی کوری عیماده‌دین، ده‌مینه‌وه،

صهلاحهدين له لای باوکی له بهعله به ک و دیمه شق پهروه ده ده بی و له سالی ۵۵۸ ی مانگی شیرکووی مامی صهلاحهدين له گه ل خویدا، ده بیاته میسر، (بو تیک دانی پیوه ندی نیوان شاور، وه زیری عازید له گه ل خاجداران) وه ده چینه میسر و له سه فیری سیوه م له ۵۶۴ ته سه ده دین شیرکووی مامی له جی شاور ده بیته وه زیری (عازیدلینی لالا) تاخرین خه لیفه ی فاطمی باتنی و صهلاحه دینش، ده بیته پیشکار و بریکاری مامی و له و ساله دا ته سه ده دین شیرکووی وه فات ده کا و صهلاحه دین له ۵۶۴ ی مانگی ۱۱۶۹ ی زاینی، ده بیته جی نشینی مامی و زانایان و ته دیبان و له کار زانانی ولات له خووی کو ده کاته وه و به ره، به ره، وزه وهیژ پهیدا ده کا و له موهره می ۵۶۷ و سپتامبری ۱۱۷۱ ی زاینی عازید لاده دا و خودبه ی ههینی به ناوی (مستضی) خه لیفه ی عه بیاسی له به غا، ده خوینی و خه لکیش ته و بویری و له کارزانی به ی صه لادین یان زور پیخوش ده بی و له ئاکامامه ککه و مه دینه ش ده که و یته بن فه رمانی ته و زاته، مرو دوسته، صهلاحه دین، به رواله ت پهیره وی نوره دین بن عیماده دین زهنگی کوردی شای شام و حه له ب بوو، به لام له راستیدا هه ر خووی هه مه کاره و ته و او سه ربه خو بوو، له سالی ۵۶۸ ی مانگی و ۱۱۷۲ ی زاینی ته رابولسی له بن ده سی نورمانه کان ده رهینا و تورانشای برایشی له ۵۶۹ و ۱۱۷۳ کرده حاکمی یه من، له ۵۶۹ دوا ی مردنی نوره دین زهنگی، صهلاحه دین سولتانی کورد، له ۵۷۰ و ۱۱۷۳ ز - له سه ر بانگ کردنی خه لک، دیمه شق و شامی خسته بن ده س خووی و له ۵۷۹ و ۱۱۸۳ ز - دوا ی مردنی مه لیک سالح کوری نوره دین زهنگی حه له ب و ته و ناوه شی گرت ته ده س و مو سل پیته ختی کوردستانی گرت و له ۵۸۱ و ۱۱۸۵ تا ۱۱۸۶ ی زاینی ته میرانی ته لجزیره ی کوردستانی هینان فه رمانی خووی و خه رج و باجی لی ده ستانن و ده وله تیکی سازدا، له فوراته وه تا ته و په ره ی نیل، فه رمانی ده رووی و گشت ته و مه له ندانه به ده س ته و بوو، ته نیا چه ن قه لایه ک نه بی که به ده س خاجدارانی عیسه وی یه وه ما بوون، صهلاحه دین له سالی ۵۸۳ و ۱۱۸۷ ز - که

(حیینه یی) ی گرت، ده وله تی عیسه وی له قودس لاداو ئورشه لیمی خسته بن فرمانی خوئی، ریچاردی یه کهم له گهل پاشای فه رانسه وی بو جه نگی سیوهم خوین ناماده کردو له ۵۸۶ و ۱۱۹۰ ز - هیرشیان بو ئرشه لیم کرد و بو سالی دوایی ته و دوانه هاتن تابلوقه ی (عه کا) یانداجا، دوای سال و نیوی شهر له گهل موسولمانان له ۵۸۸ و ۱۱۹۲ - بی ئه وه ی خاجدارانی هیرشکار له و جه نگانه، نه تیژه یی بگرن، ناچار له گهل صه لاحه دین په یمانی ناشتی یان گریدا، دوای وه فاتی صه لاحه دین، کوران و برا و برازاکانی، گشت ته و مهمله که ته پان به رینه ی بن فرمانی صه لاحه دین یان له نیوخویاندا، بهش بهش کرد، له و نیوه دا ته نیا سه یفه دین عادل برای صه لاحه دین توانی به ره به ره به سه ر ته وانی دیکه دا، فرمان ره وایی په ییدا بکا - په ره ی ۱۰۲۵ تا ۱۰۲۶ فه ره نگی فارسی دوکتور موعین، به شی ته علام جه لدی ۵ چاپی ۵ سالی ۱۳۶۲ تاران.

په ندادان:

صه لاحه دین سپاهییانی سنجارو موسلی مه ره خهس کرد، به مه لیک زاهیر که ده چوو ه حه لب په ندی دا و پی فه رمو: «به خواتان ده سپیرم، نابی له ری حه ق لابدهن هه ر ته وه یشه ریگای ناشتی و پیکه وه سازان، ئاگادار بن له خووه خوینی که سی نه ریژن چون خوینی به ناحق رزاو، هه رگیز رانا وهستی، بکوشن دلی ژیر ده سان به جی بیئن؛ ژیرانه له خه لک و نیشتمان و موسولمانان دیفاع بکه ن و بو چاک حوکومهت کردن ته بی بزنان چلون دلی ئه میران و وه زیرانی خوتان به دهس بیئن، من ته نیا له م ریگاو به م گه وره یی به گه یشتوم، که دلی خه لکم به چاکه و کار چاکی خوم به دهس هیناوه، ده بی وریا بن قهت نیه تی خرابتان به کهس نه بی». - ئه م قسانه، نیشانه ی گه وره یی و خوئی مرو فانی صه لاحه دینه، مرویی که دوژمنانیش باوه ریان به عه زه مه تی روچی پاکی ئه وزاته هه بو (ئالبیر په ره ی ۵۴۸) - سولتانی کورد، که سی سال بوو له گهل خاجداران له شه رابو له ۴ نوامبری ۱۱۹۲ ی زاینی گه راوه دیمه شق، خه لک وه ک عاشق چون به پیره وه و به

شایی و خوشی یه کی له راده به دهر بو ماوهی چهن چهوته له دیمه شق کردیانه جیژن. گشت خه لکی شار به شادمانیه ک که به ئیفتخاری ره سه نترین و نه جیب ترین و نابترین قاره مانى كورد و ئىسلام سازیان دابو، به شداریان ده کرد، له زه مانى چه زره تی محمه د (د-خ) تا ئه و ده مه هه رگیز شانازی و ئیفتخاری که سی به و پرشنگ و درخشانیه، نه دره و شاهه ته وه و پرشنگی نه داوه. صه لاحه دین گه و ره ترین سه رکه وت و زالبونی گشت ده ورانی ئیسلامی که هه مان سه رکه وت له (حیته ین)، به ده س هیئاوه و پیاوانه گشت ده روزه کانی (بیت المقدس) ی به روی موسولمانان کرده وه و ئه و له کاتی ژیان و له دوا روژیشدا به شیرى مروفانی و کوردانه و ئىسلام، ناسراوه و ده ناسری و ناوی پیروزی له دوا روژیشدا مه ترسی له دلی دوژمنان ده چیئنی. له دورترین ولات ئه میران، سه روکانی کوردو هۆزه واری و قازیان و زانایان و شاعیران ده هاتنه دیمه شق بو سه لام و به خیره هاتنه وه ی، شاعیران له په سه ندی ئه وزاته، دادی و ته یان داوه و له و په ری دنیاوه تا (تبت) و نیو جه رگهی روژه لاتی ناوین، تا حه به شه، مه که، به ره و به حری خه زهر، هه ر که س یا هه ر شاعیری که به سه ره اتی قاره مانان ده گیر نه وه، ئه فسانه ی صه لاحه دین نابترین قاره مانه، وه په سه ندی ده که ن و پیی دا هه لده لئین...

وه فاتی سولتانی كورد

به داخه وه ئه و روژه پرشنگدار و بی عه یب و بی له که و دنیا روناک کاره وه له روژی چوارشه مه ٤ مارسى ١١٩٣ له ٥٦ سالییدا وه فاتی کرد، صه لاحه دین له ١١٣٧ له دایک بووه - ئه لعیماد، و تویه تی له ٢٧ مانگی سه فهرو محمه د بن ئه لقاسی ده لی له روژی شه مه ١٣ ره بیعی ئه وه ل و ١٩ ده ی مارس وه فاتی کردوه و له ئه علامی زه ره کلی ج ٨ په ره ی ٢٢٠ چاپی ٦ بیروٲ ١٩٨٤ - ز - سالی [٥٣٢ - ٥٨٩ ی مانگی و ١١٣٧ - ١١٩٣ ی زاینی] بو دانراوه - ئالبیر په ره ی ٥٥٥ و ئه لمنجید ئه علام چاپی ٢٠ حزیرانی ١٦٨٢ ز.، ئه لعیماد ده نو سی: «کاتی ئه وئه ستیره گه شه به نوخته ی ئوفولی

خوویی گهیی، تاریکی جیی روژی روشنی داگرت، که رامهت له نیوچو، دژ و دوژمنی به هه مو شوینا بلاو بووه، وه مهلیک فازیلی کوری بهدهسی خوویی لهشی پاک و خاوینی سولتانی کوردی شوت و کفنی کردو به یارمهتی خهتیبی دیمهشق به خاکیان سپارد، صهلاحهدين وهفاتی کرد و به مردنی تهوزاته گوویی روژ ههر له بهره به یانهوه تاوا بوو روچی دنیا پهر و بالی گرت و دای له شهقهی بال و ههلفری، ئیدی جیهان تهو کیوهی نه ما که لهنگهری پیی راده گرت و نهی دههیشته بلهریی.

شین و شینگیری له ولاتانی موسولمان نشین، بووه گشتی، ههروه ک به هائهدين نوسیویهتی: بهراستی دواي مردنی (ئه بو به کر و عومه) خهلیفه ی ئیسلام زهر به و زیانی واگهوره له کورد و ئیسلام نه که وتوووه، له مزگهوتی شاری مه ککه و شاری مه دینه چیها دو عای خیریان بو کردو ته مهیش خوویی عیژهت و قه در و حورمه تی بو، که له خو له فای راشیدین صهلاحهدين، گراوه و مه رفه دی صهلاحهدين له فیرگه ی ته لعه زیزیه، له نزدیک مزگهوتی (ئه مهوی): مزگهوتی نوژی ههینی شاری دیمهشق زیاره تگه یه و روچی پیروژو مدفه رکی سه ده به سه ده نورانی تر و پرشنگدار تر ده بی. کاتی سولتان صهلاحهدين له ۱۱۸۵ ز - له موسل پاته ختی کوردستان نه خوش ده بی خوویی وه سیهت ده کا، له دیمهشق له شوینی بی نیژن خه لکی زور له ویوه بین و برون تازیتر دو عای خیری بو بکه ن (تالبیر پهره ی ۲۱۸ و ۵۵۸) ته رجه مه ی محه مه دی قازی چاپی ۱۳۶۹ بلاوکی زهرین تاران - وه به هائهدين مونشی و مریدی صهلاحهدين لای تهوزاته نیژاوه. خوا ئاگای لیان بی:

ئه وزاناو پیاوه گه و رانه ی له گه ل صهلاحهدين بوون له کوردان که سانی وه ک: هه کاری محه مه دین محه مه د ته بولقاسم هه کاری ئه بو عه بدوللا که له ۶۱۴ ی مانگی و ۱۲۱۷ ی زاینی وهفاتی کردوه که به به دره دین فه رمانده ی جهنگ له گه ل خاجداران، ناوداره، که موشاویری مهلیک موعه زه می ته ییوبی بووه و فیرگه ی له قودس بو شافعیان و له نزیک

ئه لئه خلیل مزگه وتی داناوه و له جه نگی فه ره نگدا شه هید و له قودس نیژراوه - کشف الظنون ۱۲۴۷ و ئه علامی زهره کلی ج ۷ په ره ی ۲۷ چاپی ۶ بیرو ۱۹۸۴ ز - هه روا زاتی وه ک به هائه دین - فه قیهی زانا، ئه بو محمه د زیانه دین عیسا کوری محمه د کوری عیسا هه کاری موشاویری شیرکووی مامی صه لاحه دین و موشاویری صه لاحه دین بووه، حیسامه دین ئه بو هجا سهررداری ناواری کورد، ئه میر به هائه دین، ئه بو هجا ناو دار به خه پله، موعیزه دین پاشای سنجار، بن عومه ر شازاده ی جزیره، (عه ره بان کوردستانیان به جزیره ناونا، جزیره یانی کوردستان، قه هستان یانی ولاتی کوردستان که کویتستانه، ئه میر سه یفه دین مشتوب، به هائه دین ئه سه دین یه حیا بن موسا بن مه نسور سنجاری شافعی فه قیه، زانا، شاعیر و یه کی له نیژیکانی صه لاحه دین بووه، عیماده دین کوری شازاده ی موسل، ئه بو عه باس صه لاحه دین ئه حمه د هه وییری له نیژیکانی مه لیک قاهر به هائه دین ئه ییوبی و مه لیک (موغیث) بن مه لیک عادل له شام و له دوای مردنی مه لیک (موغیث) چوو ته قاهره لای مه لیک کامل ئه ییوبی، فه قی عیسا زانا و نوسهر، ئه بو مه حاسین به هائه دین یوسف موسلی له خانه دانی کوردی به نی شه داد - ه - که له به شی له نازربایجان له ۹۵۱ تا ۱۰۷۵ ی زاینی خانه دانی شه دادیان سه لته نه تیان کردوه، بو وینه شاری نه خجه وان، ته فلیس و گه نجه و به رده عه، یان له بن ده سابووه، (له ئه لبولدانا نوسراوه: له به رده عه دا ده روازه یه ک به ناوی ده روازه ی کوردان هه یه، ئه ونه ی زاناو داناو موفه سیرو موحه دیس، تیدایه ناتوانم باسی هه مویان بکه م، به ناچار ناوی هه ندیکیان، ده به م، شه فیع که دکه نی شاعیری ئیرانی وزانایانی دیکه نیزامی گه نجه وی روسته م و شیخی ئیشراق، دیاره کوردن! به کورد، ده زانن). - دنیای سوخن. قازی به هائه دین کاتی صه لاحه دین زانی ئه و زانا و ئه دیبه هاتو ته دیمه شق ناردی هیئانیان و کردی به قازی عه سکه ر و ته ولیه تی ئاستانی قودس، هه میشه هاویری سولتانی کورد بوو، ئه وزانا له کارزانه له کاتی ته سلیم کردنی صه لاحه دین به خاک جازر بوو نه ی هیشت

جیایی بکه و یتە نیوان کوران و براو برازاو کچانی صهلاحهدين و یه کی خستن و له پاشان چووّه میسرتا مهلیک عهزیز عوسمان بن صهلاحهدين بکه نه جیی نیشی باوکی. پیویسته بزاین صهلاحهدين سولتانی کورد زور پیاوانه ئیمپهراتوری یه کی گه و ره ی دامه زرانده، به لام کوران، برا، برازا، نه وه و نه وهزا و کچان و کورانی ته وزاته گه و ره، کردیانه شه ر و شور و دارو به ردیان به سهر یه کدا دا و مولک و پاشایه تیان له کیس خویمان و کوردان دا و دژ و دوژمنان، به سهر یاندا زال بوو، که چی عوسمانه تورکه یی، به درو چهن تال موی گرت به ده سه وه و رای گه یاندا که هی ریش و مه حاسنی پیغه مبه ره (د-خ) و عابایه کی پهیدا کرد و دای به شانیدا و گوتی ته مه ش هی (محه مه د رسول الله) یه و خوئی کرده خه لیفه و دوای مردنیش دایه ده س تورکی دیکه، هه روا ته و خه لیفه گه ره ده س، به ده س گه را تا پیئسه د، شه ش سه د سال، ته و تورکانه خویمان به سهر موسولماناندا، سه پاندا، نازانم بو بنه ماله ی صهلاحهدين و کورد، نه یان توانیوه کاری وا بکه ن و ده وه له تی کورد، سازبده ن و پیکه وه بسازین، ته مجاره ش که له ۹ ی ئاوریلی ۲۰۰۳ ی زاینی به هوئی ته مریکا و ئینگلیس، زالم و مارزی وه ک صه دام له به غا، له سهر حوکم لبراوه و شورت و گوم کراوه و هه ل و مه رجی باش بو دامه زرانندی ده وه له تی کوردی ئاماده کراوه، تو بلیتی جه نابی سه روک کاک مه سعود بارزانی و مام جه لال تاله بانی ته مجاره، پیکه وه بسازین و کورد، ده روزه ی ئازادی و سهر به خوئی و به خته وه ری بو بکریتته وه و له بن چه پوگی نامورزگارمان بی، خوا روحم به کورد بکا، هیوادارم، ته مجاره کورد، سهر که وی.

گاردی تایبه تی ناصری سولتانی کورد، له کوردانی جه له ب، فه خره دین گازی رین، قازی بن شه داد، قازی حاجی یوسف، سازدراو صهلاحهدين (فاتمیانی باتنی) لابرده و خوئی بوه قاره مانیه نه مرو هه همیشه زنیدوی کورد و کوردستان جا، سه لته نه تی سوریه، فه لستین، حوران، ماوه رای ئوردون، جزیره و کوردستان، مزو پوتامیا: نیودوروان، یه مهن، شام، موسل پیته ختی کوردستان ی، کرده تایبه ت به خوئی و ئه رمه نستان - ی خسته بن فه رمانی

خوئی و زنجیره‌ی جیا‌جیای حاکمانی ئازاوه‌چی له نیو برد و ناشتی و پیکه‌وه سازانی، به‌دی هینا. (په‌ره‌ی ۵۵۲ تا ۵۶۰ ئالبیر تاران). - قازی به‌هائه‌دین له و کاره‌ی خویدا سه‌رکه‌وت و مه‌لیک عه‌زیز عوسمان بن صه‌لاحدینی له میسر کرده جی نشین باوکی وله سالی ۵۹۱ ی مانگی مه‌لیک زاهیر غیاسه‌دین ئه‌میری حه‌له‌ب قازی به‌هائه‌دینی بانگ کرده‌لای خوئی و کردی به‌قازی شهرعی حه‌له‌ب، تا له ۶۳۲ ی مانگی وه‌فاتی کرد، قازی بوو. قازی به‌هائه‌دین کتیبی نه‌وادری سولتانی و مه‌حاسنی یوسفیه‌ی له سیره‌ی سولتان صه‌لاحدین ئه‌یوبی و (دلایل الاحکام) ی له (حدیث) دا و چهن کتیبی به‌نرخ‌ی دیکه‌شی داناوه. - عومه‌ربن ئه‌بویه کر موسک مه‌ریوانی موشاویرو هاوده‌می ئه‌میر عیژه‌دین موسکی صه‌لاحی بووه، به‌کی له فه‌مانده‌هانی میسر، له کاتی سه‌لته‌نه‌تی پاشایانی ئه‌یوبی له و لاتی میسر دا. - نه‌جمه‌دین ئه‌یوب محاسن بن (عین‌الدوله) بن نه‌سرو لالا کوردی خه‌لاتی، زانا به‌عیلمی (هیئت و ریاضی و نجوم) له ده‌رباری سولتان مه‌لیک صالح (۶۳۶ - ۶۴۷ ه‌ق) بن مه‌لیک کامل ئه‌یوبی ژیا‌یه‌وه و (منجم و محاسب) ئه‌بووه. - نوره‌دین ئه‌بویه کر محمه‌دین محمه‌د بن عه‌بدولعه‌زیز بن عه‌بدو سه‌مه‌د بن روسته‌م سیرتی له شاعیرانی گه‌وره‌ی ده‌رباری مه‌لیک ناصر ئه‌یوبی بووه و له ۶۱۹ له دایک بووه ۶۵۶ ی مانگی وه‌فاتی کردوه. - ئه‌علامی زره‌کلی ج ۵ په‌ره‌ی ۱۰۲ چاپی ۶ بیروت ۱۹۸۴ - ز. - ئه‌مینه‌دین عه‌لی بن عوسمان بن عه‌لی بن سلیمان صوفی هه‌ولیری زاناو شاعر و ئه‌دیب، له حوکومه‌تی مه‌لیک ناصر صه‌لاحدین ئه‌میری شام و به‌کی له سپایان بووه. وله فیوم وه‌فاتی کردوه. - ئه‌علامی زره‌کلی په‌ره‌ی ۳۱۰ ج ۴ چاپی ۶ بیروت ۱۹۸۴ - ز. - فوات الوفيات ۵۷:۲، وصله‌التکملة. - شیخ صدیق بن به‌در بن حه‌ناح هه‌ولیری عارف و پارسایی گه‌وره‌که‌جیی باوه‌ری خانه‌دانی ئه‌یوبی بووه و کاتی مه‌لیک مه‌سعود کوری مه‌لیک کامل ئه‌یوبی له ۶۳۶ له مه‌ککه وه‌فات ده‌کا، وه‌سیه‌تی کردوه، که شیخ صه‌دیق، بی‌ته‌شریفات ته‌سلیم به‌خاکم بکا، و فیات ۳: ۵۰۳. -

ئەسەدەدین سلیمان هەزبانی موسکی بن داود بن عیمادەدین بن ئەمیر کەبیر عیژەدین هەزبانی موسکی کە لە ۷۶۷ی مانگی وەفاتی کردووە، باوکی یەکی لە ئەمیرانی مەلیک ئەشرف بن مەلیک عادل ئەییوبی و با پیریشی (ئەمیر عیژەدین موسکی) کورخالی سولتان صهلاحدین ئەییوبی بوو، ئەسەدەدین ئەمیری پرفە زل و ئەدیب و شاعیر و لەمەردانی لە شکر و سیاسی بوو. لوغتنامە ی دیهخودا پیتی ئەلف. کوری فەراش کە لە ۵۸۸ی مانگی و ۱۱۹۲ - ز - وەفاتی کردووە - عیمادەدین کاتب ئیسفاهانی ناو دار - ئەعلامی زەرە کلی ج ۷ پەرە ی ۲۶ چاپی ۶ بیروت ۱۹۸۴ - ز.

مەسەلە ی موسل

لە موسل ئازاوە روی دابو و قایمژ، وەزیری لە کارزانی عیژەدین مەسعود کە لە وتویژی خۆی لە دیمەشق ناکام مابوو خرابوو زیندان و پاشازادە کانی سەر بە موسل بە دژی عیژەدین مەسعود پاشای موسل راپەربوون، خەلیفە ی بەغالی صهلاحدینی و یستبوتا لە گەل سولتانی موسل ناشتی بکا و خویشی بەشی لە بەشە کانی موسلی داگیر کردبو و هاتبوو شەری پاشای موسل، عیژەدین مەسعود، لەو هەموو کە ندو کۆسبە ی هاتبوو، ریی، ترسا و ناچار قایمژ کردووە، وەزیر، جا بە خەیاڵ بو ئەو ی خوێشان بدا هیژی کردە سەر، مال و مولکی موزەفەرەدین، شازادە ی هەولیری و هەموی ئاگردا، ئەویش ناچار دەسی یارمەتی وەرگرتنی بولای سولتان صهلاحدین ئەییوبی لە سوریه درێژ کرد کە بە دادی بگا و بەلێنیشی دابوتا ۵ هەزار دینار لە بابەت خەرجی لە شکرکیشی بو سەر موسل بدا، صهلاحدین بی درەنگ، رینگای فوراتی گرتە بەرولە ۵ی مانگی مە ۱۱۸۵ ز - کە لە حەران (هاران) بوو، هات بە هاواری یەو و کۆمەگی پێ کرد، ئەویش خەرچ و شە کە زە کاتی حەران و ئورفە ی دا بە صهلاحدین و جاموزە فەر دین بە یارمەتی دانی صهلاحدین، گەرایەو هەولیر، سەر مال و پاشایی خوی. دوای ئەو صهلاحدین لە شوینی بە ناوی (راس العین) چاوی بە یەکی لە حامیانی بین النهرین - ی خوی کەوت

كه به هوپى موزه فهرهدين شازادهى ههولير، خه بهرى شازاده كانى روم، ئيران و كوردستان و ئهرمه نستان و ماد madie ي پى رايانگه ياندوه كه له حوزورى سپاهيانى سوري له دولى فورات دا، نيگه رانن و سوينديان خواردوه، كه ئه گهر صهلاحهدين دهس له دهس دريژى بوسه ر موسل هه لئه گرى، گشتمان پيگه وه، ديينه شه رى، ئه و شازادانه گشتيان له وه ده ترسان كه ئه گهر صهلاحهدين موسل بگري، ديته سه ر ئه وانيش و مولك و مالى ئه وانيش ده گرى. ههروه ك ئه مريكا و ئينگليس له ٩ ي ئاوريلي ٢٠٠٣ ز - دا، صه دامى مارزيان لابر دو شورت و گوميان كرد، ده وله ته كانى دراوسپى عيراق ده ترسن، بكه ونه بن دهس، ئه مريكا - جاكه و تونه ته قيژه قيژو خوته و بوله بول.

نوكته مه سه له ي موسل سه يره، زه مانى مه ليك غازى شيخ عوبه يللا نه هرى شاهى شه مزين له سالانى ١٨٨٧ تا ١٨٨٠ كه راپه ريبوو مه هابادى موكريشى كردبووه، ناوه ندى فه رمانده يى خويى، به يارمه تى ياران و هه مزاغاي مه نگور و شيخ عه بدولقادر - ي كورى ناودار به عه وسى سانى، ده يو يست موسل بكاته پيسته ختى كوردستان، ئيستاييش كه صه دام عه فله قى ئه و هه مووه كانياو، باغ و باغات، موچه و مه زراى له نيؤ بردوه و ئه و هه موه كورده ي كوشتووه و زياتر له ١٨ هه زار بارزاني به نيؤى ئه نفال شرت و گوم كردوه و زياتر ١٨ هه زار كوردى فه يلي كوشتوه و به هه زاراني له كورده فه يليانه له سه رمال و مولكى باو با پيرانيان ده ر كردوه و ئاواره ي هه ندراني كردون زياتر له ١٨٢ هه زار كوردى به ئه نفال له نيؤ بردوه و هه له بجه ي به بو مى شيميائى كردو ته هيروشيماي كوردستان و سوتاندويه تى و زياتر له ٥ هه زار زاروك وژن و پياو، كچ و كورى كوشتووه و هه زاران دى و ئاوايى و شارى وه ك سه رده شت، مه هاباد، بانه و... و ويران كردوه و كورده كانى له موسل و كه ركوك و ئه وده وه ره، ده ر كردوه و ئاواره ي كردون: خوا هاتووه، به هاواري كوردى مه زلوم و به شخوراو، ئه مريكا له ٢٠٠٣/٣/٢٠ ي زابنى هاته سه ر صه دامى مارزوالم و ده يه وى ده رى بكا، تا له وه زياتر له نيؤ خاكي كوردان دا، له وه زياتر ئيفساد نه كا و كوردان له موسل پيسته ختى

كوردستان و له كهركوك و شارو ئاوايه كورد نيشنه كان دهر نه كا له، وه زياتر كورد نه كوژى و ئاواره يان نه كا، كه چى هه ندى له دهوله تان له سهر صه دام حسينى جه لاد به جوان و له بنه وه خه لك هانده دن بو خو نيشان دان به دژى جهنگ تا صه دام له سهر حوكم بمىنى، به لام له ده ميان دهر نايى با صه دام بروا كه تا وانبارى ئه سليه، نالين دنيا وتى: با صه دام له سهر كار لاچى تا شهر رو نه دا، صه دام لانه چو، شهر قه وما، ئه وسا كه صه دام كوردستانى كرد بو وه، گو مى خو ين كه س فزه ي دهر نه هات و ئه وانهى ئاگدارن باش ده زانن كورد هه رگيز شهر خواز نه بو وه و نيه و شهر له ههر هه ل و مهر جيكا به تا وان ده زاننى و ماحكومى ده كا و كورد له مافى خو بى له سهر مالى خو بى دىفاعى له خو بى كرد وه و هه رگيز نه چو وه مالى خه لك دا گير بكا و قه ت ئاوايه كى تورك، يا فارس و عه ره بى دا گير يا ويران نه كرد وه، دنيا يه كى سه يره، بو مه گه ر كورد له زار و كانى ئاده م و حه وا نيه، بو نايانه وى كورد يش حوكومه تى تا يبه ت به خو بى هه بى، چيه چه قه و ما وه (شه پوول). نو كته:

بو زانين سولتان صه لاحه دين دامه زرينه رى ئيمپه راتورى ئه ييو بى، دواى ئه بو به كر و عومه ر، خه ليفه ي ئيسلام، ئه بو موزه فهر، ناسره دين، صه لاحه دين گه و ره ترين قاره مانى كورد و ئيسلامه و له بتو ين له دا يك بو وه و له كوردانى ره وادى و هه زبانى يه، يوسف بن نه جمه دين بن ئه يوب بن شادى له زانينه كانى عير فان، قور ئان، (فقه) ئه ده ب، فهر موده، شيعر، ره گه زناسى و رودا وه ناسى دا، زور شاره زا بو وه، - ئه يوب بو ته پيشكار له موسل و ديمه شق و به غا، صه لاحه دين له گه ل نه جمه دينى باوكى و شيركو ي مامى چو ته لاي نوره دين زهنگى كورد، پاشاى ديمه شق و حه له ب و موسل و به ده ستورى نوره دين له ۵۵۹ ي مانگى له گه ل شيركو ي مامى چو ته ميسرو دواى ماو بى ده بيه وه زيرى عازيدى خه ليفه ي فاطمى و هيرشى فهرهنگ بو سهر (ديمىات) بهر په رچ ده دا و له ۱۱۷۱ عازيد لاده دا و خاجداران راو ده نى و موسل پيه ختى كوردستان و سورى يه ده گريته ده س و له ۱۱۸۷ ي زانينى (لوزينيان) ي پاشاى ئور شه ليم (قودس) قول به ست ده كا و له ۵۶۹ ي مانگى نوره دين ده مرى و له ۵۷۰ خه لك صه لاحه دين بانك ده كه ن تا به سهر خاكى بن ده سه لائى نوره دين، رابگا و له و به ينه دا، به عله به ك، حيمس، حه مات و حه له ب ده گرى

و دهس ده کا به بازسازی میسر و شام وله ۵۷۸ بۆرونانی خاجداران له میسر دیتته دهری و له جهنگی (حیته یین) خاجداران له وی، له فه له ستین، له به ستینی شام، ته بهری یه، عه کا، کاره ساتی (سور) که له ۵۸۷ پاشای فه رانسه له گهل شای ئینگلیس به سپایی فره وه (عه کا) یان له دهس صه لاهه دین ده رهینا، هه ر چه ند هه ر زور نازایانه به ره وانئ کرد، سه ره نه جامیش ریچارد شیردل delion Riehardcorur له گهل صه لاهه دین سازا که عه کاتا یافا به دهس خاجدارانه وه، بی و بیش توانن زیاره تی قودس بکه ن و ئیتر شیردل گه راوه، ولاتی خوئی. - کتیبی زور له بابته صه لاهه دین، نوسراوه هه روه ک: روضتین لابی شامه، نوادر السلطانیه و المحاسن الیوسفیه والبرق الشامی که ۵ جه لده، له بابته فتوحات، کاره ساتی شام، - النفس القسی فی الفتح القدسی لعما الدین الکاتب، الکامل لابن اثیر، صلاح الدین الایوبی و عصره لمحمد فرید ابی حدید، و حیاة صلاح الدین الایوبی لاحمد بیلی المصری - تاریخی ته بیویان جه ماله دین محمه مد بن سالم بن واسل، ته رجه مهی په رویر ته تابه کی چاپی ۱۳۶۹ تاران - و صلاح الدین ایوبی آلبر - دایرة المعارف اسلامی - المقریزی کتاب الخطاط - کمال الدین تاریخ حلب، ابن خلدون کتاب عبر - ابن خلکان و فیات - حاتم انور اشعار حماسی جنگهای صلیبی له ۳ جلد، چاپی ۱۹۳۲ ز - بهاء الدین ابن شداد - والاسلام و الحضارة - و طبقات سبکی، و مرآة الزمان و مفرج الکروب، و الاعلام لابن قاضی شبه - و النجوم الظاهره - و شذرات الذهب ۴: ۲۹۸ - و الفاطمیون فی مصر ۳۰۸ - و شهره فننامه به کوردی و فارسی، و Huart 189، و مختصر تاریخ العرب و التمدن الاسلامی لسید امیر علی ۳۰۳ - ۳۲۰ - و دوائر المعارف البریطانیه و الفرنسیه و الاسلامی - و ئه علامی زه ره کلی ج ۸ په ره ی ۲۲۰ چاپی ۶ بیروت ۱۹۸۴ ز - و به ده یان سه رچاوه ی فارسی و ئینگلیسی و فه رانسه وی وه ک: ابن اثیر، تاریخ لباهر، به کوشش عبدالقادر احمد طلیمات، قاهره، ۱۹۶۳ م؛ هه ر ئه وه، الکامل؛ ابن تغری بردی، النجوم؛ ابن خلکان، و فیات؛ ابن شداد، محمد، الاعلاق الخطیره، به کوشش سامی دهان، دمشق، ۱۱۵۶ م؛ هه ر ئه وه، النوادر السلطانیه، به کوشش جمال الدین شیال، قاهره، ۱۹۶۴ م؛ ابن ظافر، علی، اخبار الدول المنقطعة، به

كوشش آندره فره، قاهره، ۱۹۷۲م؛ ابن عبرى، غريغوريوس، تاريخ مختصر الدول، بيروت، ۱۹۵۸م؛ ابن فرات، محمد، تاريخ، به كوشش حسن محمد شماع، بصره، ۱۳۸۹ ق / ۱۹۶۹ م؛ ابن واصل، محمد، مفرج الكروب، ج ۱ - ۴. به كوشش جمال الدين شيال و هى ديكه، قاهره، ۱۹۶۰ م، ج ۵، به كوشش حسين محمد ربيع، قاهره، ۱۹۷۵ م؛ ابوشامه، عبدالرحمان، الذيل على الروضتين (تراجم رجال)، قاهره، ۱۲۸۷ ق؛ ابوالفداء، المختصر فى اخبار البشر، بيروت، ۱۳۸۰ ق / ۱۹۶۰ م؛ باركر، ارست، الحروب الصليبية، ترجمة سيدباز عرشى، بيروت، ۱۹۶۷ م؛ بدوى، احمد احمد، الحياة العقلية فى الحروب الصليبية، قاهره، ۱۹۷۲ م؛ بندارى، فتح، سنا البرق الشامى، به كوشش رمضان ششن، بيروت، ۱۹۷۱ م؛ حموى، محمد، التاريخ المنصورى، به كوشش عدنان درويش، دمشق، ۱۹۸۲ م؛ رانسيمان، استيون، تاريخ جنگهاى صليبي، ترجمة منوچهر كاشف، تهران، ۱۳۵۱ ش؛ سبكي، تقى الدين، طبقات الشافعية الكبرى، بيروت، دارالمعرفة؛ شكيل، هاديه دجاني، القاضى الفاضل عبدالرحيم البيسانى العسقلانى، بيروت، ۱۹۹۳ م؛ عاشور، سعيد عبدالفتاح، مصر و الشام فى عصر الايوبيين و المماليك، بيروت، ۱۹۷۲ م؛ عبدالباسط ملطى، نزهة السلاطين، قاهره، ۱۴۰۷ ق / ۱۹۸۷ م؛ محمد حسين، محسن، الجيش الايوبى فى عهد صلاح الدين، بغداد، مؤسسه الرساله؛ محمد على، وفا، قيام الدولة الايوبية فى مصر و الشام، قاهره، ۱۴۰۷ ق / ۱۹۸۷ م؛ مقريزى، احمد، انعاظ الحنفاء، به كوشش محمد حلمى محمد احمد، قاهره، ۱۳۹۳ ق / ۱۹۷۳ م؛ هه رة وه، الخطط، بولاق، ۱۲۷۴ ق / ۱۸۵۷ م؛ هه رة وه، السلوك، به كوشش محمد مصطفى زياده، قاهره، ۱۹۵۶ م؛ نيز:

Minorsky, V., Studies in Caucasian History, London, 1953; Stevenson, W.B., The Crusaders in the East, Cambridge, 1968. مسعود حبيبي مظاهرى

لیکۆلینه وه یه ک

نه ته وهی کورد، له و سهرده مه وه که کورشی بانگ کرده ئیکباتان قافییهی سیاسی دوراند و تاروپوی چنراوی شهرافهت و سه ر به خوئی و ئیمپه توری سه لته نه تی خوئی له دهس داو به ره به ره گه لی کورد، له نیۆ ئیرانیه تدا، داپوشرا و ههرچی کورد نه نجامی داوه بو ئیران و به ناوی ئیران ته واو بووه. تا له نیۆه راستی سه دهی ۴ مانگی یانی له ۳۵۸ مانگیدا هه وای سه لته نه ت و سه ر به خوئی دوباره که وته بیرومیشکی حه سه نوه یه کوری حوسین دینه وه ری که له روکون ده وله (حسه ن بن بویه) که دوهم پاشای ئالی بویه بو، لی راسا و روکون ده وله، له سالی ۳۵۹ مانگیدا شه روانانی فره ی به سهرداری (کوری عه مید) بو شه ر نارد، سه ری، به لام له باتی شه ر ئاشتیان کرد. دوای وه فاتی حه سه نوه یه: (باوک) به در-ی کوری له ۳۶۹ مانگی له جیی باوکی بووه حاکم وله ۳۸۸ فره ده سه لات و هیروشان و شکۆی پهیدا کرد و له لایهن، دیوانی به غا به (ناصرده وله) ناز ناوی پیدرا و ته وای ههریمی دینه وه ر تا شه وازو ناوچه ی خوزستان و بروجرد و نه هاوهند و ته سه داوای که وته بن فه رمان و به ره به ره خه لفی ئازادی و سه ربه خوئی و کوردایه تی دوباره له بیرومیشکی رو له کانی به ته مه گی کورد، نه ش و نمای پهیدا کرد و له هه ر لایه که وه کوردان له وارگه و نشینگه ی ماله ماد-ی باوانی که وته راپه رین و بزای کوردایه تی. له سه ده ی ۶ مانگیشدا پاشاکانی ئالی ته بیوب له ده م ئاسۆی کوردایه تی وه کو گوئی روژ، ده رکه وتن و دنیای سه رده می خویان روناک و نور ته فشانی کرد و ئالای نازادی کورد و سه ربه خوئی یان، به رز کرده وه و شهرافهت و که رامه تی به تالان براوی کوردیان به شانازی و فه خری پر قیمهت که به رگ و گه لای میژوشایه دی بو ده دا، که بو نه ته وه ی کوردیان ئاماده و دوباره سازدایه وه، به جوړی واکه سه لته نه تی سولتان صه لاجه دین ته بیوبی، به ده وه ری بوژانه وه و حه یات و ژیا نی کورد، دانراوه که له باشوری (قه فقاز) تا (صه نعا و یه مه ن) له با کوره وه بو باشور و له وادی (ده جله) وه تا (ته رابولس)، غه ره ب، له

شهرقهوه بو غه رهب به شپوهی ئازاد و سه ربه خو له كه فی باکیفایه تی ئه وزاته دا و له بن هیژی پرهیزی قودرته و ده سه لاتی ئه و سولتانه ناودار و له کارزان و دلسوز و مروف خوشه و یسته دا بووه، ههر له بهر ئه وه یشه حاجی شیخ رها تاله بانی شاعیری کوردی ناودار له په سنی ئه ودا به شیعر فرمویه تی:

فهره نگ ئینکاری فه زلی ئیوه ناکه م ئه فزله ن ئه ماما

صهلاحه دین که دنیای گرت له جومله ی کوردی بابان بوو

عمومی شه هریاران و سه لاتینی فه ره نگستان

له روعب و سه توه تی ئه وشیره دا گشتی هه راسان بوو.

له وه ده چی شیعره که وایی چونکا که شفی بهرق و فروکه سازدان، ماشین سواری،

سه ته لایت، ته له یفون و موبایل و... له بیرو هزری فه ره نگ: ئوروپایی و ئه مریکایی

هه لقلو لوه و ئه وان خاوه ن فه زلن، نه ک عه رهب، له روزگاری جاهیلیه ت ئه بو جه هل و

له سه ده ی نور و سه رکه وتی عیلم و هونه ردا، عه رهب صه دام حوسین یان بووه که

کچ وژن و مروفی بی تاوانیان زینده به گور کردوه. دیاره حه زره تی محمه د به ره گه ز

عه رهب نه بووه له سوره ی فوسیه لت له ئایه تی ۴۴ دا به ئاشکرا راگه یندراوه، قورئان

بوئی به زمانی عه ره بی یه، چونکا ئه و خه لکه ی که پیغه مبه ر (د - خ) له نیویاندا یه و قسه یان

بو ده کا عه ره بن.

سه لته نه تی ئالی ئه ییوب له سالی ۵۵۵ تا ۸۶۰ مانگی یانی ۲۶۰ سال به رده وام بووه.

کاتی هیژی مه غول و تاتار که ولاتی موسولمان نشینی له شهرقه وه تابه غه رب تالان و

ویران و کاول کرد و بناغه ی ژیار و شارستانی و مه عریفه تیان به بادا، وارگه و نشینگه ی

نه ته وه ی کوردیش، هه روه کو ولاتی موسولمانان دوباره که وته بهر تالان و کوشت و

کوشتاری تورک و مه غول و دوباره ئازادی و سه ربه خوئی نه ته وه ی کورد، روی کرده

کزی وله که می دا، ئه ستیره ی به خته وه ری له گرشه گرش که وت، هه ر ئه وه ونده به ده س

كورد، ما، كه ئازادی و سه‌ربه خوئی نیو خوئی و حوكومه‌تی ناوچه‌یی بو ماو له‌ده‌سی نه‌داوه (ئیس‌تا شوكر بوخوا له كوردستانی باشوری چرای پرنور، له‌بهر كولنه‌دانی كورد، به‌راه‌ری ژه‌نرال مسته‌فا بارزانی راه‌ری كه‌بیری هه‌میشه زیندوی كورد و كوردستان، هه‌لكراوه - شه‌پوئل - بروانه تاریخی شیخ محمه‌د مه‌ردوخ ئایه توللای كوردستانی ج ۲ به‌شی ۴ سه‌ره‌تا، په‌ره‌ی ۱-۲ چاپی ئه‌رته‌ش بی تاریخ، تاران.

صه‌لاحه‌دین Salahedin ئه‌ییوبی، یوسف بن نه‌جمه‌دین ئه‌ییوب بن شادی بن ئه‌ییوب ناودار به‌مه‌لیك ناصر، ئه‌بو موزه‌فه‌ر دامه‌زین‌ه‌ری زنجیره‌ی ئه‌ییوبیان: ئه‌ییوبی كه‌ كورده و باو با پیرانیان له‌ شاری دوین، له‌دایك بوون و ژیاون به‌لام صه‌لاحه‌دین له‌ ته‌كریت له‌ سالی ۵۳۲ مانگی له‌ دایك بووه و له‌ ۵۶۴ مانگی و ۱۱۶۹ زاینی به‌ پاشایی گه‌یشتووه و له‌ بان ته‌ختی سه‌لته‌نه‌ت دانیشتووه و له‌ ۵۸۹ مانگی و ۱۱۹۳ ز، وه‌فاتی كردوه. شادی باپیره‌ی صه‌لاحه‌دین له‌ گه‌ل نه‌جمه‌دین ئه‌ییوب و ئه‌سه‌ده‌دین شیركو له‌ دوینه‌وه، ده‌چنه‌ به‌غا و له‌ وه‌یشه‌وه ده‌چنه‌ ته‌كریت و شادی له‌ ته‌كریت وه‌فات ده‌كا. نه‌جمه‌دین ئه‌ییوب و ئه‌سه‌ده‌دین شیركو ده‌چنه‌ لای موجه‌یده‌دین بی‌ه‌روژ كه‌ به‌ ده‌ستوری سولتان مه‌سعود سه‌لجوقی كرا بووه شه‌حنه‌ی عیراق و ئه‌ویش پاراستنی ته‌كریتی به‌ نه‌جمه‌دین ئه‌ییوب برای گه‌وره‌ی خوشی سپارد و له‌و ماوه‌دا عیماده‌دین زه‌نگی حاكمی موسل له‌ ته‌كریته‌وه ده‌روا، نه‌جمه‌دین له‌و كاته‌ی كه‌ ئه‌و ده‌یه‌وی له‌ده‌جله‌ بی‌ه‌ریته‌وه، فره‌مرویا‌نه یارمه‌تی عیماده‌دین زه‌نگی داوه و هه‌ر له‌بهر ئه‌و یارمه‌تی دانانه له‌ گه‌ل خویدا ده‌بیا و دوا‌ی گرتنی به‌عه‌له‌ به‌ك پاراستنی ئه‌وی داده‌س نه‌جمه‌دین ئه‌ییوب، دوا‌ی مردنی عیماده‌دین زه‌نگی جوته‌برا: نه‌جمه‌دین ئه‌ییوب و شیركو له‌ لای نوره‌دین مه‌حمود كوری ئه‌و ده‌میننه‌وه، صه‌لاحه‌دین له‌ ته‌كریت له‌دا یك‌بووه به‌لام باوکی له‌ به‌عه‌له‌ به‌ك و دیمه‌شق ئه‌وی په‌روه‌رده‌ كرد و تی‌گه‌یاند و پی‌گه‌یاند و صه‌لاحه‌دین له‌ سالی ۵۵۸ مانگی له‌ گه‌ل ئه‌سه‌ده‌دین شیركو - ی مامی چوووه

میسرو له ساله کانی ۵۶۲ و ۵۶۴ بو تیکدانی کهین و بهینی شاور، وه زیری وتی میسر له گهل خاجداران دوجار چووہ میسرو له جاری سیوہم شه سدهدین شیرکوئی مامی له جیی شاور، بووه، وه زیری عازید لیدینیل خهلیفهئی ئاخری فاتیما له میسرو صهلاحدینیش کرایه پیشکارو یارمه تیدهری مامی و ههرله و ساله دا شیرکوئی وه فاتی کردوه و صهلاحدین جیی مامی گرتو تهوه (۵۶۴ مانگی و ۱۱۶۹ ز) و زانایان و نوسهران و ویراوه رانی له دهوری خوئی کو کردو تهوه و خوئی لای خه لک خوشه ویست و بهریر کردوه و له مانگی موحرهم سالی ۵۶۷ مانگی و سپتامبری ۱۱۷۱ ز، لهو ساتانهی که عازید ئاخری خهلیفهئی فاتیما خه ریکی گیان له دهس دان بو، صهلاحدین دهستوری دا (خود به) ی ههینی به ناوی موستهزیء خهلیفهئی عهباسی بخوینن و حهرمهین: مه که و مه دینهش که له بهرا سهر به میسرو، گه رایه وه سهر میسرو بن ده سلاتی صهلاحدین شه بیوی، صهلاحدین بهروالته پهره وی نوره دین بن عیماده دین زهنگی خاوه نی شام و حه له ب بو، به لام له راستیدا سهر به خو بو، صهلاحدین له ۵۶۸ و ۱۱۷۲ ز - تهرا بولسی له چنگی نورمانه کان ده ریئا و تورانشای برایشی له ۵۶۹ و ۱۱۷۳ ز، کرده حاکمی یه مهن، وه فاتی نوره دین مه حمود زهنگی له ۵۶۹ مانگی، بو دهس تیوهردانی زیاتر دهروازهی بو کرده وه و له سالی ۵۷۰ مانگی و ۱۱۷۴ ز سولتان صهلاحدین چووہ دیمه شق و باوه کو ته تا به کانی زهنگی ده یانه ویست له راست سولتان صهلاحدین، راوهستن، به لام صهلاحدین سهراسه ری شام تا ئاوی فوراتی هینایه ژیر فرمانی خوئی، به لام تا مردنی مه لیک صالح کوری نوره دین زهنگی له بهردلی شه و تا سالی ۵۷۹ مانگی و ۱۱۸۳ ز، دهسی بو حه له ب نه برد به لام که مه لیک صالح له و ساله دا مرد، سولتان صهلاحدین حه له بی گرته دهس خوئی، هه روا سولتان صهلاحدین موسلیشی گرت. شه میرانی جزیره شی له سالی ۵۸۱ مانگی و ۱۱۸۵ و ۱۱۸۶ ز، هینایه بن فرمان و خهراجدهری خوئی و دهو له تیکی دامه زرانده که له

فوراته وه تانلی ده گرت بهر، صه لاهه دین دواي گرتنی (حیته یین) له سالی ۵۸۳ مانگی و ۱۱۸۷ ز، ده وله تی عیسه وی به یته لموقه ده سی له نیو برد و له ماوه ی سی (۳) مانگدا ده سی گرت به سهر ئور شه لیمیشدا، به له ده س چونی به یته لموقه ده س، ئورو پائیان تا گریان گرت و خوین بو شه ری سیوه م، تاماده کرد، ریچارد ی یه که م پاشای ئینگلیس و فلیپ ئوگوست پاشای فه رانسه له ۵۸۶ مانگی و ۱۱۹۰ ز، به سپایی فره و ته یاره وه، هیرشیان بو ئور شه لیم هیئا و بو سالی دوايي له ده وره دانی عه کا پیکه وه به شداریان کرد و دواي یه ک سال و نیو شهر له نیوان موسولمانان و عیسه ویاندا له سالی ۵۸۸ و ۱۱۹۲ ز، ناشتی یه کی سی (۳) ساله به دیهات، بی ئه وه ی عیسه ویان له و شه رانه دا به ئاکامی گه یشتین. دواي وه فاتنی صه لاهه دین براکان و کوره کان و برازاکانی سولتان صه لاهه دین ئه و هموه ولا تانه یان له نیو خویناندا به ش به ش کرد و ته نیا سه یفه دین عادل برای صه لاهه دین توانی به ره به ره، به سهر ئه واندا ده سه لآت په یدا بکا و بیان هیئته ژیر فرمانی خوئی.

سولتان صه لاهه دین ئه ییوی یوسف له زنجیره ی ئه ییویان (دیمه شق: له ۶۴۸ مانگی و ۱۲۵۰ ز تا ۶۵۸ و ۱۲۶۰ ز. - حه له ب: له ۶۳۴ مانگی و ۱۲۳۶ ز. - تا ۶۵۸ مانگی و ۱۲۶۰ ز.

□ به دره دین: (لالا) محمه د بن ئه بی قاسم هه کاری کورد، یه کی له ئه میرانی ده رباری مه لیک موعه زه م عیسا ئه ییوی پاشای شام (۵۷۶ - ۶۲۴ مانگی) فیرگه یه کی به ناوی به دریه له سه ده کانی ۷ و ۸ مانگی بو شافیعیه کان له ناحیه ی مهرزه بانی قودس له نیژیکی لؤلؤئییه سازداوه و هه روا بو حه نه فییانش فیرگه یه کی به ناوی به دریه له، جه به ل قاسیون له صالحیه ی ناحیه ی غوته ی دیمه شق له سه ده کانی ۷ و ۸ مانگی و ۱۳ و ۱۴ ز - سازاوه. - و حه مام و باغی گه وره یش کردو ته وه قفی.

به دره دین هه کاری مروفی خیرخواز بووه و فره جیی بو خیر سازداوه و مرگه وتی له

نیریک ته لخته لیل یه کی تره له کاره خیره کانی ته و مرو دلسوزه (عیلمی، ۴۷/۲؛ صه فدی ۳۵۱/۴). دایره تولمه عارفی بوزگی ئیسلامی ج ۱۱ پهره ی ۵۵۵ چاپی ۱۳۸۱ تاران (شه پوول) - سولتان صه لاهه دین ته ییوبی زهرزاری دوینی کورد، به تازاد کردنی قودس له بن دهس پاشای فهرانسه، ئینگلیس و ئهلمان و هیرشکارانی خاچدار، سه ره نجام، دوسه ده جهنگ و حوکومهت کردن به سه رمیسر، سوریه، یه مهن و کوردستان و... بونه هوئی رزگار بونی موسولمانان له دهس هیرشکارانی خاچداردا. به لام ئیستا حاکمانی ولاته موسولمان نشینه کان، کورد قران ده کهن، جار به گازی شیمیایی، جار به ره شه کوژی، جار به توپ باران و له دارسانی کوردستان ئاگر بهردان

چهن نوکته ی وردی تازه ی میژویی

سولتان صه لاهه دین: یوسف، کوری نه جمه دین ته یوب کوری شادی کوری مهروانی کوردی زهرزاری، ره وهندی، هه زبانی یه. (بروانه قویه: گومه ز - ی ضه ریح: گلگویی سولتان صه لاهه دین له دیمه شق).

□ کوری که پیر له سالی ۱۳ - ۱۳۷۲ ز - نوسیویه تی: نه جمه دین ته یوب باوکی صه لاهه دین له ئه رچ: عهرزی موسل له گوندی ئه جدانکان: قه لاته جنه - ی سه ر به موسل: جه بهل جور: چپای گور که له سه رده می صه لاهه دین زارزاری سه ر به هه ولیر بووه و قه لاته جن ئیستامولکی هوژی زارزاریانه، بروانه پهره ی ۶۰ ج ۲ کتیبی رهوزه ته یین... هه ر واکوری که پیر ته سه ده دین شیرکوی مامی صه لاهه دین ته ییوبی به زهرزاری ناوده با (پهره ی، ۲۷۱، ۲۵۰ بیدایه و نیهایه ج ۱۱ و ۱۲ له ماده ی شیرکو) - قه لاتی خه فتیانی ته بی عه لی زهرزاری له دوین - ه - که دوین. قه لآو دژی سولتان صه لاهه دین بووه (بروانه ده لیلی ئاساری عیراقی پهره ی ۲۲) - چپای گور فه قی ته ییوب له دوینه که به عه ره بی بوته جه بهل جور یانی گ بوته ج، له وه ده چی ته م شوینه یا شوینی له دایک بونی ته ییوب - ه یا مولکی بووه، لی ره دا، ده رده که وی (دوین + ته ییوب) له م

شوینه له گهل شوینی له دایک بونی ته ییوب - ی باوکی سولتان صه لاهه دین یه ک ده گریته وه. ته حمه د بن عه زین بن محمه د: ته بویوسف، که ماله دین که گوره شاعیران و پرفیلم و نوسهر (۱۲۲۳ - ۱۲۶۸ ز) مونشی و نوسهری ده باری سولتان صه لاهه دین ته ییوبی بووه و له حه لب له دایک بووه. له دیمه شق نیژراوه (نجومی زاهیره ۷: ۲۲۴ و زهره کلی ج ۱ پهره ی ۱۵۲ چاپی ۶ سالی ۱۹۸۴ زیروت.

□ نیبور niebhyr له کتیبی گه شته که بدا (۱۷۳۳ - ۱۸۱۵ ز) نوسیوبه تی:

هاتوته هه و لیرو به دوین، ماوه ران، روش (: روژگه، که به روژگهی دوین ناوداره و به (ره زگهی دوین ایش ناو ده بری و له بهره به یاناندا روژ له ویوه هه لدی. گه راوه و ده لی: خه لکی دوین و ماوه ران بیان وتم: ته ییوب باوکی سولتان صه لاهه دین لای ته وان له دایک بووه (پهره ی ۷۵) ۱۳۴ خوته تی موسل ته گهر جوان له ومه به سته که حودودی (۳۰۰) سال بهر له مرو (۴ نوکتوبری ۲۰۰۷ ز) نوسراوه له گهل هه بونی (گورفه قی ته ییوب) له سه رچای کوری (: جه به ل جور) و له گهل دوین و زهر زازی به راوردی بکه ین، هه مو هارمونی یه کتر ده گرنه وه، نه جمه دین ته ییوب له جه به ل جور له دایک بووه و له موسل ژیاوه یا گورفه قی ته ییوب له تیشه ی چپای کوری، له سه رچیا که یش (کانیاو: کانی ئاوی هه یه و شاروچکه ی کوری (: گوری) به رانه رمه سیف صه لاهه دینه (۵۹).

خاله صدیق قادر عه زیز خه لکی دوین و تویه تی: سولتان صه لاهه دین زهر زاری و خه لکی دوینه که ۶ مال بووه، خه لکه که و تویانه: (ئیمه له نه وه ی صه لاهه دین ته ییوبین (بروانه ژماره ی ۲ شه مس - ی کوردستان سالی ۱۹۷۱ ز - به نه قل له کوری ته سیر.

□ - له دوین و ناوچه ی زهر زاره تی که ئیستا سه ر به هه ولیره و ۳۰ گوندوئاواین و قه لای خه فتیانی زهر زاری سه ر به هه ولیریش له وی یه له گهل (زهر زا) هوژی زهر زای لای شنو یه کره گرنه وه. (بروانه پهره ی ۴۴ و... صه لاهه دین ته ییوبی من جه دید،

عه بدولخالق سه رسام کاوه بلاوه ک چاپی ۱۹۹۹ زهه ولیر ناوی زهرزاری له بهرا (زارارا، زاراری، زراری، زهرا بووه. زه: زهرا، شاعیرانی عه ره ب که باسی عه شیره تی صه لاهه دین، یان کرده، مانا که بان به عه ره بی هیئاوه - ره: نه صفر، زا: به نی، واتا نه وه دین نوسه ری سولتان صه لاهه دین نه یوبی که پیرو زبانی به شیرکوی زهرزاری مامی صه لاهه دین و تووه که وه ک خیری سه رایه کی پول و دراو، چلو له نیو ته وگشته کوسب و ته گه رانه هاتوته پیشی رزگاری بووه: (زارت بنی الا صفر البیص التي لقیته / حمر المنایابها مرفوعة الحجب / و آنه نقد من خلفها اسد / أری سلامتھا من اعجب العجب). په ره ی ۱۵۹ رهوزه ته یان له نه خباری دهوله ته یان. یائهم هونه:

اری الراية الصفراء یرمی اصطفاقها	ببنی اصفر بالراعات اللهدام.
فتسی فلسطینا و تجبی جرائرا	و تملک من یونان ارض الاساحم
یائهم هونه: رایاته صفراء تودوتثنی	حمراء تمج نجیع آل الا صفر

نه هونه ده لی: ثالی نه صفر یانی: زهرزاری که هوز و خزم و کهس کاری سولتان صه لاهه دین نه یوبین، ئالا که یان له پارچه ی زهرد بووه و رهنگی زهرد له کوته وه دروشم و ره مزی کورد بووه و سولتان صه لاهه دینیش نه وه ره حگه ره رده ی بو ئالای خوئی هه لبراردوه و په سه ندی کرده و دروشمی سولتان صه لاهه دین ئالای زهرد، که وینه ی بازیکی سورله نیوه راستی ئالاهه رده که دا نه خشا بووه که دروشمیکه نه ته وه یی و کوردایه تی کردنه نه ک دروشمی ئیسلامی، صه لاهه دین بیجگه له وه ی کلته ی زه دیان له سه رناوه.

□ قازیه لقوزات که ماله دین نه بولفه زل محهمه د بن نه بو محهمه د عه بدوللا شاره زوری قازی موسل، قازی دیمه شق، وزیر نوره دین زهنگی و وزیر سولتان صه لاهه دین نه یوبی که ۴۹۲ مانگی له دایر بووه و له ۵۷۲ له دیمه شق وه فاتی کرده. گوری پیرمه روان باپیره گه وره ی صه لاهه دین له گوندی نه جدانکان: قه لا ته جن:

قه لای ته جنده کان به رانه رده روزهی دوین و زرزاری دایه. صه لاهه دین کورده، ره وهنده، هوژبانیه، زهرزاری (زراری) یه. ره وهنده زراری و هه زبانی (هوژبانی) یه کن - قه لاته جنوکه، گوژ و جیی کوژرانی چهنده ها صه حابهی لییه، ته و قه لاته که به قه لاته جن، ته جدانکان، ته جدانقان، ناو ده بری شوینی باپیرانی سولتان صه لاهه دین ته ییوبی بووه و به ناوی (زران) یش ناوده بری و بلازه ریش باسی ده کا له کاتی داگیرکردنی موسل و جزیره دیاره له به رازه زراری و هوزه بانی لیبووه (کوری ته سیر و کوری خه لکان).

□ هوژی زهرزاری که خزمی صه لاهه دین ته ییوبی بون له جهنگی خاج داراندا، پشتیوانیان له سولتان صه لاهه دین کردوه (پهره ی ۱۵۹ کتیپی ره وزه ته ین هی ته بی شامه) و عیماده دین ئیسفه هانی کاتبی سولتان صه لاهه دین له فه تحی قوسی له فه تحی قودسداو هه مو میروسه رکرده کانی کورد، وه ک هوژی هه کاری، میهرانی (پهره ی ۲۲۰) - ته نانهت زهرزاری یه کانی نیو قه لای سنجار له نیو قه لایشه وه یارمه تی سولتان صه لاهه دین یان داوه و بونه ته هوئی تیشکانی زهنگیه کان (پهره ی ۱۵۸ کامیلی کوری ته سیر) سولتان صه لاهه دین له ۵۸۳ قودسی ئازاد کردوه و له ده روزهی صور دیفاعی بویرانهی له عه کاو ئازاد کرانی له ۵۸۷ - به ده سی ته وزاته، دوین - ی سه ربه هه ولیر، سه ربه ده وله تی ته ییوبی بووه (برواننه زهره کلی په ره ی ۲۲۰ ج ۸ چاپی ۶ سالی ۱۹۸۴ ز - بیروت).

بهم ده لیله (بابغیش: بابه جیجک) به قسه ی یاقوت حه مه وی که نویسیه تی: بابغیش شاروچکه یه که له نیوان ئازربایجان و هه ولیر نیژیک زیی سه رو، دیاره واژه ی (باب) بوّده روزه ی شاروچکه که، به کار براوه که له کوتایی ۲ چیا دایه که سه ر لیکه ده دن و ته نیا شوینی ریگایه کی لییه، وه ک ده روزه بو نیو دوین، دیاره دوین ده روزه ی یه که م بووه و شوینی درگا که یشی ماوه، بوئی کوری خه لکان ده لی: له بان ده روزه ی دوین گوندی به ناوی ته جدانقان هه یه و خه لکه که یش کوردن. (بابه جیجک) ده روزه ی دویم

بووه و له دوّلی (بیاوی) وینهی ۲ بالنده له سه رگوره میژویه که ده بیندری که له (بانگاله دهچی که بغاش) ه و به عه ره بی بوته: (باب + بغاش و بابغاش، بابغیش به سه ر موژه یاسه ر میژه ریشی له سه ر ناوه. ههروه کو له په ره ی ۶ ج ۴ صبحولته عشادا نوسراوه: (ولم یزل السلطان والجند یلبسون الکلوته الصفراء بغیر عمامة) تا پاشا(تور که کان) هاتن و فیسی سور و میژه ری سپی یان له سه ر نا. صهلاحه دین له هوژی زه زاری به که له نیژیک هولیر له دوین بوون، به لگه یش قسه که ی کوری که پیره که ده لی: (ئه سه ده دین شیرکو کوردی زه زاری به که مامی سولتان صهلاحه دینه و کوری ئه سیریش ده لی: صهلاحه دین له موسل و دوین له دایک بووه و تیکه لی کردوه چونکا دوین به رانبه ری زه زاره تیه که خه تی سنوری ئازربایجان بووه، هه ر بوئی دیوار له سه ر چیاکان سازدراوه، له و ناوچه ته نیا ده ر وازه ی (دوین) ری هاتو چو بووه، دوین ده ر وازه ی هه بووه، هیمان شوینی ده ر وازه که ماوه، هه ر بوئی کوری خه لکان ده لی: (علی باب الدوین قریه یقال لها اجدانقان و جمیع اهلها اکراد رواندیه) باش رون ده بیته وه ئه م گونده که کوری خه لکان باسی کردوه، ئیستا له ناوچه ی زه زاریانه و ره وه ندی تریشی لیه. وه ک هه رکی، خه یلانی ره وه ندوگ، سورچی، شیخ مه موهند و... کوری خه لکان ده لی: دوین (فی آخر اعمال آذربایجان من جهة ران و کرج: (ئاران و قه راجی هه ولیر). کوری ئه سیرده لی: دوین له روژاوی ئازربایجان، به رانبه ر به ولاتی غه رب که (رومی بیژنتی) به کارده هات یانی له خاکی کوردستانه (کوردستانی به شی باشوری) و عیماده دین ده لی: دوین من آخر اعمال آذربایجان ئیسته خری ده لی: دوین من حدود آذربایجان قرب دجلة مسالک و ممالک په ره ی ۱۱۲. - سالی ۱۹۵۲ ز - که ده لیلی ئاساری عیراقی که شفی دوینی کردوه، ده لی: دوین قه لای صهلاحه دینه (په ره ی ۲۲ چاپی ۱۹۷۱ ز) - دوین به واتای ده م، ده و، که ره وه نده کان به (دهوین) به واتای سنورگوو ته له فوزی ده که ن که که ماله دین ئه بو فته تح: نه سرو لاکوری مه تصور زانایی پیر عیلم و خه لکی دوین - ه و به

دوینی ناوداره ولای ئیمام غه زایی دهرسی خویندوه و له به غا و به لخ دهرس بیژ
 ئه بو حامید بووه و له ۵۴۶ مانگی له به لخ مردوه. ته به قاتی شافعی ج ۴ په ره ی ۹۲.
 دوین: به کوردی به واتای (باب + جیجک) ه یانی دهر وازه ی بچوک له دواییدا که
 ئه و هه مووه رو داوه ناحه زوشهر و شور و هیرشی هیرشکاران بو سهر کوردستان روی
 داوه نیوی بالنده که له بیر چووه ته وه و نه یان زانیوه ئه و بالنده ره نگاله: یا په له وه ری تره،
 پی و تراوه درگای (چیچله) له و ناوچه دا په له وه ری (ره نگاله) فره هه یه (ره نگاله: میس
 خوزه، مه لیکه ره نگاوره نگه قاتلی میس هه نگوینه، ره نگریره). که پی ده لین: (قاز
 قازه). له بابه ت شیخی سهر به په روی (بابکیش) له وه ده چی ئه و بالنده پیروزو مدفه رک
 بو بی و به مدفه رکیان زانیوه و (ودمی) هه بووه لای نیشته جیانی ئه و ناوچه به ره له ئیسلام.
 هه ربوی له سهر ده می ئیسلام دا به ناحه ق (لا اله الا الله) یان به خه تی کوفی کون له سهر
 نویسه، بوگیره شیواندن. یا له به ره ئه وه ی که پیروز بووه، لایلا هه یان له سهر نویسه وه،
 له وه ده چی ئه و کیله هی به ره له ئیسلام بی، دوریش نیه داسنیه کان ره نگاله - یان کردیته
 (مه له که تاوسه)، شوینه که قه دیمی و شوینی پیروزه. هه ربوی زاتی وه ک صه لاحه دین
 له وی پی گه پشتووه (بروانه گو فاری زاگروس ژماره ی ۳ سالی ۱۹۹۷ ز).

□ دوین نیریک به هه ولیره و له گوندی قه لاته جنه، قه لاتی ئه جندان گو ری پیرمه روان
 با پیره ی صه لاحه دینی لیبه و کیلیکی شاهانه ی به شیوه ی ۲ ده سکه خنجیر: شیر
 کوردی کورت که به نیمچه ناوده بری و که وان و زی ئه و، بی چه کی باروتی. (په ره ی
 ۶۶ هه ره ئه وی) دیاره وینه ی گو ی روژو خنجیر ده بیندری وه ک ئه وه ی له ئایینی
 میتراپی و زه رده شتی شوینی وه رگرتی که چی قه بره که ئیسلامیه (په ره ی ۶۴ وینه،
 صه لاحه دین ئه یوی من جدید لیکوله رو نوسه ره بدولخالق سهر سام چاپی ۱۹۹۹ ز
 - کاوه بلاوک هه ولیر) خه لکی دوین زه رزارین و صه لاحه دینیش له هوژی زه رزاری به.
 □ - جه ماله دین شیرو زه رزاری که به که م یار و یاوه ری صه لاحه دین بووه که له

قودس شه هید کراوه و سولتان صه لاهه دین توره بووه و فه رمانی داوه له توله دا به په له، به بی ده رنگ قوس بگرن و گرتیان (بروانه ج ۲ ره وزه ته تین - په ره ی ۳ و ئیبینی واسیل موفه ره ج کوروب ج ۲ په ره ی ۲۱ و ۱۲، به نه قل له صه لاهه دین ئه ییوی من جدید هه ره ئه وی).

□ دوین که به واتای سنور: (نغر) دانراوه (من آخر اعمال آذربایجان ونه خشه که ی ئازربایجانی لسترنگ و دیواری که له سه ر چیا و گور ستانه کانه به جوانی نیشان ده دا که دوین له کوردستانی به شی باشوریدایه و ناوچه ی ره وه ندی زه رزاری بووه (په ره ی ۵۰ و ۵۱) و سه غری به ردی (۱۴۱۰ - ۱۴۶۹) له کتییی نجومی زاهره له باسی پاشایانی میسرو قاهیره دا نوسیویه تی: «دوین شاری بچوکه له ولاتی عه جه مدایه و خه لکه که ی هه مو کوردی ره وادی و هوژه بانین و ئهم قسه له هه مو بیروراکانی تر راست و دروست تره و ئه سه حه (ج ۶ په ره ی ۲ چاپی میسر) و محمه د حوسین دیار به کری کورد (۱۵۸۲ زو ۹۹۶۰ مانگی) که قازی مه ککه بووه، نوسیویه تی: «دوین فی آخر اعمال آذربایجان من جهة ایران و بلاد الکورد و هم اکراد، ره وادیه.

□ دوین له روژاوی ئازربایجان، به رانه ر به ولاتی غه ره ب که رومی بیژه تی به کار براوه. ئاران شاره ناوداره که ی سه ردوین - ه یاله نیژیک دولی ئاران: ئالان - ه نیژیک دوین و قه راج: که ره جی هه ولیر (کوری خه لکان و کوری ئه سیر) که رانیه که (نه) بقرتی ده بیته ئاران و ئاران به واتای روژاوایش دی و هه ره له ئاران، ئالانه وه گیراوه و چون (ل) ده بیته (ر) وه ک بالان له (بالانی گورگ دیتو که به گورگی باران دیتو گو ده گری یانی (ل) بوته (ر) (فه ره نگی مه ردو ح کوردستانی ئایه توللا) ئاران زستانه وارگه ی کوچه رانه (هه بنانه بورینه ی هه ژار، که ره ج و قه ره ج یه که (میرانی سوژان له باسی ئاران په ره ی (۲۲).

□ ئیبینی موسته فی له تاریخی هه ولیردا، یادی ئه بو عه بباس زه رزاری کردوه و به

زانایی گه ووره ناوی بردوه. یا ته وه که صه لاهه دین ته ییوبی، زهینه دین عه لی کوچکی کردو ته بهر پرسی ناوچه ی (قه فچان: که رکوک (گرحانی، قه رابلی، ناوچه ی قه ره داغ و شاره زور، دهشت، دهشتی حهریر و هه ولیر و (زه رزاری) یه، (ره وزه ته ین په ره ی ۶) - ته بو عه بیاس شاره زور، دهشت، دهشتی حهریر و هه ولیر و (زه رزاری) یه. (ره وزه ته ین په ره ی ۶) - ته حمه دین ته بی به کر عیسازه رزاری که صه لاهه دین کردویه ته والی (سیمسات) ی سهر به شاری زه رزاری که شوینی ناوداره (ئینی موته ووفی، ره وزه ته ین په ره ی ۶۰ ج ۲) که ئیستائه و شوینه به ران بهر دوینه و زه رزاری لیه و میژو ده لی: جه نازه ی موباره کی شیرکو ته یوب زه رزاری مامی صه لاهه دین له وه میسر براوه ته حیجاز نیژراوه. ته م هه موه ناوه زه رزاری یه باش نیشانمان ده دا که سولتان صه لاهه دین کوردی زه رزاری و هوزهبانی بووه.

دوریش نه زه رزاری هه روه ک ره وادی هوزیکی گه وره ی هه زبانی هوزه وانی کورد بویی، دوین هوزی سورچی، له وه ده چی هوزی سهر چا (چیا) بی و بوینه سورچی که گونده کانیشیان به م ناوانه ن: به له بان (مه تک) بانه مان، سهر به ن (سه ربا)، بان، مه سیف که له نیژیک ته ودا گوندی (بانه) و زه مانه هه یه که (هوزه بان له ناوچه ی زه رزاره تی دابووه و دوین نیژیک هه ولیر و (دوین) گور فقی ته ییوب و اتا ته سخت و سه تحی ته ییوب، گوری پیرمه ر وانی لینه که با پیره گه وره ی سولتان صه لاهه دینی ته ییوبی یه.

□ (دوین) سهر به هولیره و سهر به ده وله تی ته ییوبی بووه - سولتان صه لاهه دین له کورده کانی ره وه ند له هوزی هه زه بانی: خیزانی کورده و شادی کوری پیرمه روان که پیرو سهره ک هوز بووه له گوندی (ئه جدنکان) ی نیژیک به دوین ژیاوه و به ره گه ز ده چیته وه سهر پاشایانی شه دادی یه. زانای گه وره ی کورد، مه لا محمه د حاجی هه زار میردی له کوری خه لکانی کورد، ده گیزیته وه که وتویه تی: «دوین دال به بوړو واوبه ژیر - ه شار و لکیکه له نیژیک هه ولیر و زور به ی کاولگه یه (په ره ی ۱۲۴ و ۱۲۵

شهره فنامه به كوردی) ئه مير شهره فخان (۱۰۰۵ مانگی و ۱۵۹۶ ز) نوسيوه تی: دوین ویرانه و بهر له سالی ۱۲۱۵ مانگی و ۱۸۰۰ ز که سالی مردنی ئوغزبه گی میرانی سوران بووه، (دوین) ی هه ولیر ویران بووه، حوسین حوزنی موکربانی له کتیبی میرانی سوراندا ده لی: ئوغزبه گ قه لای دوینی له نیوان سالانی ۱۵۹۶ ز ئاوه دان کردو ته وه.

□ زارزا یازه رزا دایره تولمه عاریفی ئیسلامی قسه ی له ئه میر نشینی و ئه ماره تی زارزا و ئه ماره تی سارزا کردوه به لام له پیوه ندی له ته ک هه لسوراندنی حوکومه ت و کاروباری ئه و یا تایه تیه کانی دیکه، شتی ئه و تو ی به ده سه وه نه داوه (په ره ی ۲۵۳ کو به ی زوبده ی تاریخی کورد و کوردستان ج ۲ محمه د ئه مین زه کی ته رجمه مه له زمانی کوردیه وه بو فارسی به هو ی به ریزیه دوللا خان ره وشه ن ئه رده لان چاپی ۱۳۸۱ هه تاوی بلاوکی توس، تاران به لام له ج ۱ په ره ی ۱۱۵ ده نوسی: ئه میرانی کورد، تایفه ی هه کاری، میهرانی و حه میدی و زه رزاری له و خیله کوردانه بون که له شه ردا یارمه تی سولتان صه لاحه دینیان داوه (فه تح قسی له فه تحی قودسی دا په ره ی ۳۰۲) به نقل له زوبده ج ۱ ئه مین زه کی و په ره ۲۴۴.

□ - ئه میر بیهرو ز کو نه کو یله ی شادی بووه و دوایی بو ته یاریده ده رو له له ی شازاده کانی سه لجوی له زه مانی سولتان مه سعود - ی سه لجوییدا و فره راژه و خزمه تی کردون و سه ره نجام کراوه ته والی به غا، ئه وسا ناردویه به دوای شادی وه قه لای تکریتی داوه ته ده سی، له دوای مردنی شادی نه جمه دین ئه ییوب و شیرکو به جوته بونه ته دژداری تکریت، که شاریکی بیچوکه و له لای روژاوا ی ده جله یه و سه ر به سامرایه (ج: ماموستا جه میل روژ به یانی کو به ی شهره فنامه به کوردی په ره ی ۱۲۶)، چونی شادی له گه ل نه جمه دین ئه ییوب و شیرکو ی کوریدا له سالی ۵۲۱ مانگی و ۱۱۲۷ ز دابووه که له (دوین) ه وه چونه ته، تکریت.

□ قه لای خه فتیدکان، قه لای ئه بی عه لی زه رزاریه که کوری گه وه ی صه لاحه دین

مهليک عهلی بووه و دلیلی ئاساری عیراقی په ره ی ۲۲ دوزینه وهی قه لای خه فتیدکانی زهرزاری، به قه لای سولتان صهلاحهدين ناوبردوه. په ره ی ۳۴، صهلاحهدين... زهرزاری هه ته وی).

□ ته شی قه لاته جن، که لاته گوند بوی له زمانی کوردیاک وگ فرهس ههروه ک: که له پیاو، که له شیر، که له مل، کولوانه، گ: گول، گواره، گوند، گوندی، گوندشاپور، به لام تورک و عه ره ب ک وگ ده که نه (ق و ج) ههروه ک که لات ک وگ یان نه، ده لین: قه لای، کرماشان: قرماسان، زهنگان: زهنگان، گوند: جوند: جوندی شاپور. دیاره گوندنشین له شارنشین به عام بویره تره، سپای گوندی، گوندی یه کان له سپای شاری یه کان بویره ترن، جاهه ر بوی گوندیکان، گوندی یه کانی سولتان صهلاحهدين ته یوبی له (عه کا) فرهزو زالبون، عه ره ب و اتاومانای زاروهی (سپای گوندیکان، گوندی یه کانی) به (ئه جناد) وه ر گه راندوه، ته همیشه بوته اجدانقان: ئه جندانکان، ئه جنده کان، عیماده دین ئیسفهانای یار و یاوه ر و قازی و نوسه ری سولتان صهلاحهدين ته یوبی له کتیبی فه تحی قوسی له فه تحی قودسدا ده لی: (۲۴۱ - ۲ - ۳) له کاتی ده وره دانی (عه کا) که تیبی حیمس و شیرز ده هاتن (جموع من الأجناد و الاعیان...) گوند بوته جوند، جوندیش بوته (ئه جناد، ئه جدانقان، ئه جندانکان، تورک و فارسیس جندرمه و جاندارمیری لی سازداوه و کانی کافران له و گورفه قی ته یوب (دوین) دا هه یه که به کانی ئه جندان ناو براوه به به ره و دوا کردن به پیته کان ده پیته ئه جدانقان، ئه جندانکان، دیاره جوندیان یانی گوندیان، ئاویسی نشینان چون (۱ + ن که نیشانه ی کویه و اتای نسه تیش ده دا (شه پوئل).

□ یاقوت حه مه وی ده لی: مشتکهر هوحد مابین آذربایجان و بابغیش - ناحیه بین آذربایجان و اربیل (هه ولیتر) یمر بها الزاب الاعلی (۱/ ۲۴۶) و مخرج الزاب الکبیر و کانت مشتکهر من توابع اربیل فی عهد یاقوت الحموی علی ما ذکره ابن المستوفی فی تاریخ اربیل - په ره ی ۲۱۱ ج ۲ - یانی بابغیش: بابه چیچک - نیزیکی زی گه وره و

نیژیکی مشتکهری نیژیکی دوین - به پیی نویسی کوری موسته و فی: ئه بو نه سر ته حمه د بن عه لی موشته کهری له سالی ۵۲۸ داله قازی ئه بو به کر، محمه د بن قاسم شاره زوری بیستووه، موشته کهر ئیستا، ناوه که ی بوته (مه شکور) و له بن دهسه لاتی ویلایه تی هه ولیردایه (په ره ی ۲۱۱ کوری موسته و فی ج ۱ سامی صه فار). یانی له پیشدا موشته کهر تابعی ئازربایجان بووه، که پیته خته که ی مه راغه بووه، به لام ناوچه ی موکریانه کان له روژگاری سولتان صهلاحدین نه ییوبی، سه ر به هه و لیر بووه که له زه مانی کوری موسته و فی دا موزه فه ره دین گوکبری میردی ره بیعه خاتونی زه رزاری خوشکی صهلاحدین بووه (ره وزه ته ین په ره ی ۶۰ ج ۲). له وه ده چی (مشتکهر) له مشت: مست: مستیک به واتای کومه ل و تو به لیک، کهر یا کوهر هه روه کوده زانین عه رب (بادینان، سوژان، بوژان) ده کاته به دینان، سوهران، بهتان یانی مشتکهر - (مشته کورو) یانی چنگیک: مشتیک کورو، هه روه کوکوری موسته و فی ده لی واژه که گوژدراوه و بوته (مش + کور: مه شکور، که ئه گه ر (ش) که قورسه له سه رزار لابچی و (ت) یش له به راقرتاوه ده بیته (مه کور)، یاقوت و تویه تی: بلاد مشتکهر: ده بیته: مه شکور: مه کور، ئه گه ر له واژه ی (مکردان، موکردان، موکر + دان و ردینه وه، ده زانین له سه ر شیوه ی ئاگردان = ئاگر + دان، کا + دان، کل + دان، گول + دان، که دان واتای چی و مه کان ده دا، مه کردان به عه ره بی یانی بلاد موکر، مشکر، مشتکر: مشتیک کورو له (مشتکهر) دا (ه) زیاد کراوه بو بیدان، هیجا، سیلاب (مشته کور) که هوژ و عه شیره ته که یه ئیستا، پیان ده لین: (کرو، کورو) و پیته خته که یان (موکردان: مکردان)، که له م دوایه دا (کیلیکی سنوری) لی دوزراوه ته وه که ئه و کیله نیشانه ی سنور - ه وله یانه ی ئاسه واری شاری هه و لیر، دانراوه. یانی ئه و موکریانیه له روژگاری ده وله تی ئازربایجان، ئاترو پایکان: میدیای بچوک). پاسه وانی سه ر سنوری ئازربایجان بون، وه ک خه لات پیان داون تاتییدا بژین.

موکریانیان که له مه راغوه به ریکراون تا پاسه وانی له سنور بکهن و نه خشه و خهریته ی لسترنگ، ئەو هیل و خه ته ی سهر سنور و سنوره وانی به جوانی نیشان ده دا که له لاپه ره ی ۶۸ گۆقاری هه زار میرد بلا و کراوه ته وه، جابه پیی ئەوه له سهر زیی سنوری، نازر بایجان دیاری ده کری و به (بابغیش: بابچیچاک و دوین: باب دوین و چپای کوری و گۆر فه قی ئەیبوب و شیره سوار یا شیرکۆ سوار ده روا و بوته سنوری ئەوده می - له په ره ی ۱۹۴ کتیبی کوری شه داد دوست و نوسه ری سولتان صهلاحه دین دا نوسراوه: (ذکر هر و ب شیرکو بن باخل الزرزاری من عکا) که قه بری به و ناوه له چپای کوری هه یه. جا شیرکۆ سوار یا چووه بوته سنوره وان و کوژ راوه یا له بن کانیه کبریته دانیشتی تامر دوه.

داوهر: قازی و پاشاکانی ده ولته ت: ئیمپه راتوری ئەیبوبی کورد، هه مویان کورد بون.

هه رچه ند له سه ره تای سازبونی ده ولته تی ئەتابه کیه کان، له کوردستاندا کورد و ئەمیره کورده کان به شیویه کی بهر فراوان له حوکومه تدا به شداربون به تایبته له سه رده می نوره دین زه نگیدا، کورد شه ر یک و برابه ش بون هه ر بوئی نوسه ری کتیبی جه نگی خاجداران لای وایه نوره دین زه نگی کورد بووه. نوره دین زه نگی ئەسه ده دین شیرکۆی مامی صه لاحه دینی کرده سه ره کسپا به تایبته له میسر، له پاشان بنه ماله ی شادی ئەیبوبی کورد خوین بونه پاشای میسر و شام و کوردستان، که له سه ر کرده کانی هوژی زه رزاری و هوژه بان و ره وه ندی کورد بون و له پاشان هوژی هه کاری، میهرانی، حه میدی، ئەقره: زه رزاری یه کان له گه ل سه رانی کوردی دیکه بووه پشتیوانیان، به مجوره ئەوانیش له حوکمرانیدا به شدار بون: ۱ - ۱۶۷ پاشای کوردی ئەیبوبی زه رزاری ۷ ره وه ند له ولاتی سودان، میسر، لیبی، حه زره موت، یه مهن، حیجاز، شام؛ (ئوردون، فه له ستین، لوبنان و سوریه)، کوردستان: کوردستانی بن ده س تورکیه، عیراق و سوریه) و ئەرمه نستان، نیژیکه ی سه د سال و له هه ندی شویندا (۳۰۰ سال) حوکومه تیان کردوه (بروانه شفا و القلوب فی مناقب بنی ایوب نوسراوی ئەحمه دین ئبراهیم حه نبه لی به نه قل

- له پهره ی ۷۵ کتیبی صهلاحدین ته ییوبی... عه بدولخالق سه رسام ههر ته وی).
- ۲ - بیجگه له ئوستانداران و جیگره کانیاں که کورد بون له وانه ئوستانداری قودس حیسامه دین ته بو هه یجا و سه مین، کور خالی عیزه دین موسک والی هه ولیر بون، بهر له وه سه لجوقیه کان هه ولیر داگیر بکه ن (بروانه ۲۳۵ ره وزه ته یں و کامیل کوری ته سیرج ۹ پهره ی ۲۳۷).
- ۳ - والی حه زره موت هارون کوردی بووه (مه وسوعه ی عه سکه ری ج ۲ و ره وزه ته یں پهره ی ۲۶۸ ج ۱).
- ۴ - والی (بزاغه) خه شته رین کوردی بووه (پهره ی ۲۵۶ ج ۱ ره وزه ته یں).
- ۵ - والی هه ولیر موزه فه ره دین گوگبری که زاوای سولتان صهلاحدین بووه و ره بیعه خالن کچی ته ییوبی کوردی خیزانی بووه. کوری خه لکان ۱: ۵۹ ده لی: ته حمه د کوری عه بدسه یید کوری شه عبان هه ولیری زانا و ته دیب (۱۱۷۶ - ۱۲۳۴ ز) له شاری هه ولیر حاجبی مه لیک موعه زهم ته سیر و خاوه نی هه ولیر بووه - زهره کلی ج ۱ پهره ی ۱۵۰ چاپی ۶ سالی ۱۹۸۴ ز بیروت.
- ۶ - والی سودان ئیبراهیم کوردی بووه (ره وزه ته یں ج ۱ پهره ی ۵۰۹).
- ۷ - والی خیلات: خه لات له ئهرمه نیا و له میافارقین ته قیه دین برازای صهلاحدین بووه.
- ۸ - پاشای یه مهن تورانشای برای سولتان صهلاحدین بووه و له پاشان کوره کانی جییان گرتوته وه.
- ۹ - پاشا کانی حمس یه ک له دوای یه ک کوره کانی شیرکوئی مامی صهلاحدین بون.
- ۱۰ - پاشای حه سه نکیف: شرناخ - ی ئیستا تورانشای دوهم کوری مه لیک صالح پاشای میسر بووه.
- ۱۱ - پاشای به عله به ک فه روخ شای کوری شاهه نشای کوری ته ییوبی کوردی بووه و

له دواى ئه و بارامشای كورى صهلاحهدين بوته پاشای ئه وى (رهوزه تهين ج ۲ په رهى ۳۳).

۱۲ - شابهخت خاوهنى قه لای حه له ب بووه (كورى شه داد په رهى ۶۹).

۱۳ - والى بيروت: لوبنان سامه كوردى بووه (په رهى ۱۶۳ رهوزه تهين و ئيبنى شه داد) له وه ده چى كورى كه له نيژيك دوينى هه و لي ره و به ناوى مه زارى صوفى سام ناوداره هى ئه و بى كه شه هيد كرابى و جه نازه كه يان له كوردستان له دوين ناشتبي و خانوه كه يشى له ديمه شق داگير كراوه.

□ قازى: داوه ره كانى كورديش ئه مانه بون

۱ - قازى حه مات زياته دين ئه بولفه زابل كورى يه حيا كورى عه بدوللا شاره زورى بووه (ئه يوييان له ولاتى شام و جزيره، ئه حمه د ته كريتى په رهى ۳۴۳).

۲ - قازى مه عره له سالى ۶۵۸ مانگى مووه فه قه دين ئه بولقاسم كوردى حه ميدي خالكي ئاكرى بووه (ئه حمه د ته كريتى په رهى ۳۴۶).

۳ - قازيه لقوزات كه ماله دين پيشه وا: قيدوى موحه يقين، سولتانولعوله ما كه ماله دين بن مهنه شاره زورى قازى هه ولير بووه له سه رده مى نوره دين زه ننگى (رهوزه تهين ج ۱ په رهى ۱۵).

۴ - قازى حه له ب تاجه دين عه بدولغه فور كورى لوقمان كوردى له سه رده مى نوره دين زه ننگيدا بووه (رهوزه تهين هه ر ئه وى).

۵ - قازى سيمساگ: زه رزارى بووه كه نوسراوه من بلدالرزاريه (كورى موسته و فى تاريخى هه ولير ج ۲ په رهى ۲۰).

۶ - قازيه لقوزاتى شام كورى خه لكان بووه كه له سالى ۶۳۷ مانگيدا جى شين و يارمه تى ده رى به دره دين سنجارى قازيه لقوزاتى قاهيره ي ميسر بووه (كورى خه لكان زيبر بيلال ته به قاتى شافيعى سه بوكى ج ۵ په رهى ۱۴ ئه علام زه ره كللى ج ۱ په رهى

۲۲۰ چاپی ۶ سالی ۱۹۸۴ ز - بیروت تاریخی کوری خه لکان دوایی ج ۲، نه سرهورینی).

۷ - قازیه لقوزاتی میسر به دره دین سنجاری زهرزاری بووه (کوری خه لکان له نویسی زبیریلال ۶ - ۲۵۸ - ۲۶۶ و شه زورات زه هه ب ۵/۵۱۳ و هه روا قازی و سه رکرده گی لی وه ک عیسا هه کاری، نه بو مه شتوب هه کاری، قه مه ری، دیار به کری، نه ربیلی و... یا ژنانی له خانه دانی نه ییوبی هه روه ک: سیته شام، زوموروده خان، ربیعه خان، دایکی کوری لاجین که فره خزمه تیان به خوینده واری کردوه و فیترگه و فیترانکوی فره و ته کیه و خانه قا و (مارستان): بیمارستان (نه خوشخانه) یان دامه زرانده و فره خیرخواز بون که میژو فره به شانازی یه وه باسیان ده کا (په ره ی ۷۶ و ۷۷ هه ره وه ی) و کتیبی زانایانی کورد، ریازی زانان، ته فسیرزانان، خواناسان، فه رموده زانان چژن به رگی پیاو ج ۶ نوسراوی محمه د صالح ئیبراهیمی (شه پوول) که به کامپیوتیرپیت چنی کراوه و ئاماده ی چاپه.

شام به واتای قامیشه لآن، جه گه نستان، نه یستانه، یا به واتای ئیواره یه که کورد ده لی: بابچین شیفی: شیو، شام بخوین. شام کوردی یه وه له و سه رده مه دا شام دواسنور بووه له زه ریای سپی (دره ریای روم) که روژی لی ئاوا بووه، به لام دوای داکیرکردنی مه راکیش نا، ویان نامه غریب، به لام واژه، کوردی یه که ی که شام - ه - هه رماوه. مه سه لی کوردیه: له گه ل عامی ده چمه شامی، دنیا شامی شهریفه، واتا سه رده می صه لاهه دینه، شام شه کره، نیشتمان شیرینتره له کاتی جه نگداسپای هه ولیر و سپای هوژه بانه کان، که بیان و تراوه زهرزاری (فه تحی موسی په ره ی ۲۲) هه روا میره کورده کان و پاشاکانی نه ییوبی له گه ل هه ولیر هه همیشه پیوه ندیان هه بووه بو وینه:

۱ - هاتنی سولتان صه لاهه دین نه ییوبی بو کوردستان ته ختی سلیمان (بروانه گو فاری کاروان ژ - ۲۵ سالی ۱۹۸۴ ز - و تاریک به ناو نیشانی صه لاهه دین نه ییوبی له

کور دستاندا به نوسینی صه لاه سه عدوللا.

۲ - خوشکی صه لاهه دین مه له که ره بیعه خان زه رزاری ۵۰ سال خیرانی موزه فهر گوگبری له هه ولیر بووه، تا هولاکو هیرشی هیئاوه.

۳ - کاتی کوری موسته و فی له ج ۱ په رهی ۳۹ باسی ئه بولعه بیاس زه رزاری ده کاکه مه لیکه کان هه میشه له دم درگای مالی ئه واده و دهستان تابچنه زیاره تی به لام ئه و که متریی ده دان بچنه لای، دیاره پیری ده ستگیری گه وره ی زه رزاریان بووه، بی شک مه لیکه ئه ییویه کانیش که خزمی بون فره ریژیان بو داناوه و کاتی ئه و زاته پیروزه، ده مرئی سولتان موزه فهر خوئی بو ریژگرتن ده چینه نیو گوره که، تا به ریژه وه له ناشتنی ئه بو عه بیاس زه رزاریدا به شداری بکا، (هه ر ئه وئی).

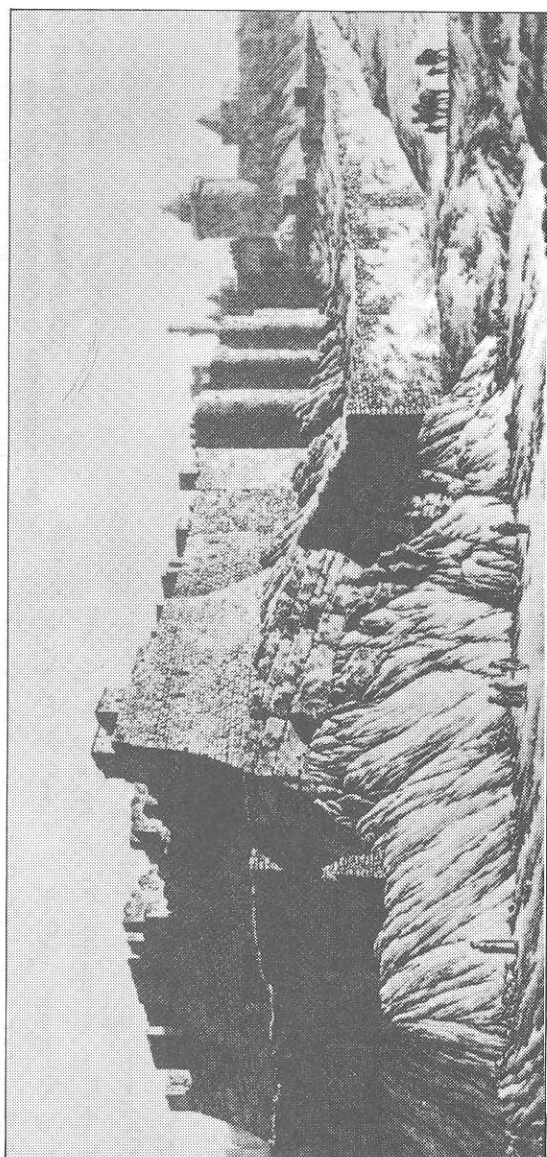
۴ - کاتی کوری خه لکان باسی صه لاهه دین ئه بو عه بیاس ئه حمده عه بد و سه یید ئه ربیلی (هه ولیری) ده کا ده لی: (فاتصل بخدمة الملك المغیث بن مه لیک عادل و کان عرفه من اربیل) که له هه لیر به کتریان ناسیوه و ئه مه خوئی نیشانی ئه وه یه مه لیکه کانی ئه ییوی هه میشه سه ریان له هه ولیرو ناوچه که، داوه له خه لک و خزم و که س و کاریان غافل نه بون. مه لیک مه غیس کوری مه لیک عادل و برازای سولتان صه لاهه دین بووه (وه فه یات ج ۱ په رهی ۷۵). نه قل له کتیبی صه لاهه دین ئه ییوی... عه بد و لخالق سه رسام په رهی ۷۸ و ۷۹ هه ر ئه وئی).

□ سولتان صه لاهه دین زمانی کوردی، فارسی و عه ره بی و تورکی باش زانیوه ته نانهت له گه ل عیماده دین یار و یاوه رو نوسه ری خویدا هه ندی جار بو ئه وه ی ده ور و پشته که یان لیان تینه گه ن چ نه خشه یه کیان به ده سه وه یه به فارسی بیکه وه قسه یان کرده - هه ربه و جو ره یش له گه ل کورده کانی ده ورو به ری خوئی له هه ر هه ل و مه رجیکدا پیویست بو بی خه لکی ترله رازو نه پینان تینه گه ن به زمانی کوردی قسه یان کرده و هه ر ئه وه یش بو ته هوکه زور به ئاسانی هیرشی جهنگی دشمن تیک بشکینن. له زور کاروباری دیکه دا هه رله و سوئگه وه، سه رکه وتون و نه یاران نه یان توانیوه ره خنه بکه نه

نیویان. سولتان صه لاحتدین بوئه وهی ئاسانتر کاروباری جهنگ و ئیداره‌ی ولات بویرانه و شیرانه و میرانه و دلسوژانه بیا به ریوه و هه‌لی سوپینی و، باوه کو له جهنگدا بووه و دنیای مه‌سیح به پاشای فه‌رانسه و پاشای ئینگلس و به پاشای ئه‌لمان و به وگشته سپا و شه‌روانانه وه هیرشیان بو هینا بو، به لام چونکا پشتیوانی به کورده کان و هوژ و خزم و کهس و کاری قایم بوو، توانی ئه و ولاته ویرانانه که له سوئنگه‌ی جهنگه وه ویران کرابون و خه‌لک ئاواره کرابون، ئاوه دانیان، بکاته وه و خه‌لک له هه‌ژاری و نه‌داری و ئاواره‌یی رزگار بکا و ئه وگشته خووشی و شادی و ئاسایش و ئارامش و ژیان باش و پرله ناز و نیعمه‌ت بو خه‌لک له و ولاتانه‌ی که له بن فه‌رمانی ئه و دابون دابین بکاوشه‌ر نه یه‌لی و ئه و هه‌مووه فیژگه و فیژانکو و حوجره‌ی مه‌لا و فه‌قی یه‌ی سازداوه و ئه و هه‌مو عالم وزانا پر عیلم و زانستانه‌ی پی‌گه یاندوه، ئه وه‌نده‌ی عالم و زانا له کاتی ده‌سه لاتانی ژیر چاوه دیری ئه و، دا، په‌روه رده‌ کراون و پیله‌یشتون له ده‌وره‌ کانی تر داوینته‌ی نه‌بووه، ئه و هه‌مو بیمارستان و نه‌خوشخانه که له ولاته ئیسلامیه‌ کاندای سازدران به‌ر له ده‌سه لاتنی سولتان صه لاحتدین نه‌ خوش‌خانه به و جوژه نه‌بووه، ئه و هه‌مو سه‌رنجدانانه به‌ ئایش و بیهداشت و ده‌رمان و په‌ره‌دان به‌ کشت و کال و سه‌نعه‌ت و ئاوه‌دانی، سازدانی مزگه‌وت و ته‌کیه و هه‌روا خزمه‌ت کردن به‌ عوله‌ما و ئه‌هلی دین و دانیش و نه‌هیشتی هه‌ژاری و بیکاری، دابین کردنی ئاشتی و نه‌هیشتینی شه‌ر و هیرشی خاجداران، له روی مرویانی ویستانه وه، په‌ردان به‌ دوستی و خوشه‌ویستی و سازان به‌ یه‌که‌وه، ئه‌وزاته ئه‌ونه له بیری خزمه‌ت کردن به‌ خه‌لک و په‌ره‌دان به‌ عیلم و زانست و ئایش و دوستی و ئاشتی و سازان له‌ گه‌ل به‌ره‌ی مرو قدا بووه له‌بیر دابین کردنی ژیان باش خوش بوژاتی خوئی نه‌بووه و له‌ کاتی وه‌فات کردندا ئه‌ونه پاره و پاشه‌که‌وتی نه‌بووه که له‌مالی خوئی کفنی بو سازبدن. بروانه‌ کتیبی سولتان صه لاحتدین ئه‌ییوبی به‌ قه‌له‌می دوکتور محمه‌د صالح ئیبراهیمی (شه‌پوئل) چاپی ۲۰۰۷ ز هه‌و لیر، دام و ده‌زگای چاپه‌مه‌نی موکریان.

تاریق بن زیاد: تاریق بن زیاد که له کوردانی ئاواره ی نیو ئه فریقا یه، که تونگی جه بهل تاریق به نیوی ئه وه، رادیو قه هیره له و تاری میژیوی ۳۱ مارس ۱۹۷۸ ی زاینی، رای گه یاند (شه پۆل) - ههروا پهره ی ۱۱۰ کۆزانی فهره نگی زمانی کوردی چاپی دوهم ۲/۳/۱/۲۰۰۱ ی زاینی چاپی ئه ندیشه ی تاران. (شه پۆل).

تاریق پیاوی ئازا و نه بهزو به جهنگی چریکی ناسیاو بوو، به فرمانده یی جهوت ههزار کهس له موسولمانه کان، له تونگی یه که وه، که له نیوان ئه فریقا و ئهروپا دایه (و ده رای مه دیترا نه، به ئه قیانوسی ئه تله سه وه، ده لکیینی و ئیستا (به ناوی ئه و کورده ئازایه - تاریق، جه بهل تاریق، ناوداره) تاریق چوه نیو خاکی ئوروپا و له (سه خره ی جهوت) چوو ه سه ری و ئه م سه رکه و تنه، له سالی ۹۲ ی مانگی و ۹۰ ی هه تاوی یا ۱۳۳۲ سال بهر له مرو، روی داوه (کیو و سه خره ی تاریق که شیبه دورگه یی چکوله ی، ساز داوه، چوته سه ری و ئالای ئسلامی هه لداوه و قسه جوان و دل لاوین و گرینگ و ناوداره کانی خوئی راگه یاندو شاری سنوری (کارتیا) ی گرت. - جا - کاتی گه یشته هه ریمی (فیص شریش) له شکره که ی له به ستینی چومی (ژولیت) بو حه سانه وه بارگه ی خست و موسا بن نه سیر له لایه ن وه لید بن عه بدولمه لیک ئه مه وی ۵ ههزار هیژی بو کومه گی تاریق بن زیاد نارد و سپای تاریق ببوو ۱۲ ههزار کهس، جا هه ر له م شوینه (رود ریک پاشای ئه سپانیا به ۷۲ ههزار کهس بو بهرگیری کردن له تاریق خوئی گه یانده ئه وی و (رودریک) به ده سی تاریق کوژراو تاریق سه رکه وت و به ئاسانی توانی شاری قورتوبه، بیری، مه رسیا و مالکا بگری و بچیته ناوه ندی و لاتی ئاندوله س یانی (ته لیته له) و له وی دامه زری، کتیبی (مسلمین جهان مسته فاهنوما چاپی مه تبوعاتی عه تای ۱۳۴۱ تاران. (شه پۆل).

The World of Islam

دیمه‌نی قه‌لای قاهیره که سولتانی کورد: صه‌لاحه‌دین ئه‌یبوبی زه‌رزاری،
له‌سه‌ده‌ی شه‌شه‌مدا سازی داوه و مه‌مالیک ئه‌ویه‌یان کامل کردوه (شه‌پول).

ده لاین: کاتی ئەحمەد شەوقی دەچیتە سەر ئارامگهی (سلطان صالح الدین ایوبی) کورد (رضوان اللہ علیہم اجمعین) دەس دەکا بە گریان دەلین: ئوستاد! بو دە گری دە فەرمی: بویی دە گریم سه لاهه دین کورده و له نه ته وهی منه، ئیستا ئە گەر ئە و زاتە پاکە زیند و بوائی ئیمە واکزو که نهفت نه ده بوین. هه موده زانین کاتی له حوده ی بییه ئە عراب له فەرمانی حەزەرە تی (محمد المصطفی. د - خ) ملیان بادا و پەیمانی حوده ی بییه ی له گەل قورەیش مۆر کرد، گەراوه، له و سه رده مه دا (میمون: ئە بوبه صیر (ابن جابان الکردی) که ئیمانی هینابو، چوو له لای پیغه مبه ر، سواری عه رب چونه لای پیغه مبه ر (د - خ) پیمانوت: تو مۆرت کردوه که هه رکه س موسولمان بی و بیته لای تو، لای خو ت رای نه گری، جا که وایه ئە بی (میمون) بده یه ده سمان ئە ویش چون خاوه نی عه هد و پەیمانی خو ی بوو ده یزانی خوا له گە ئیه تی (میمون) ی پی دانه وه، به لام له ریگا له ده س عه ره به کان رای کردو خو ی ده رباز کرد، عه ره به کانیش هه رایان له خه لک ده کرد بیگرن (میمون: ابوبصیر بن جابان الکردی) وتی: کی بگرن من ره فیقی شیرم، ره فیقی به برم، ئە و قسه نیشانه ی ئە وه بو ئە و کیوی (ذوالمره) که (میمون) روی تی کردوه، ته ژری بووه له و جرو درندانه، جا کاتی مه یمون چوو (کیوی ذوالمره) پاش ماوه یه ک (ئه بو جه نده ل) کو ری (سوه یل) که قه رار دادی حوده ی بییه ی له گەل حەزەرە تی (محمد) مۆر کردبو، خو ی گە یانده (میمون) له کیوی (ذوالمره) و چه ن که سی دیکه یشی پیوه لکا، ئە وسا (میمون بن جابان الکردی) له و چیاوه ریگای به کاروانی عه ره بی کافری قورەیش ده گرت و به شی پی بژیوی خو ی لی ده ستاندن، قورەیش زوری بو هات و رایان گە یانده با پیغه مبه ر ئە وانه به ریته لای خو ی، پیغه مبه ر له وه لامدا رای گە یانده با مۆری بکه ن که ئە و (ماده) له غوه و ئیتر هه رکه س موسولمان بی، ده توانی بی هیچ به رگری یه ک بچیته لای (محمد د - خ) قورەیش ناچار کاغه زیان مۆر کرد که ئە و (ماده) له غوه و له مه ولا هه رکه س موسولمان بی، ده توانی بچیته لای حەزەرە تی (محمد) ته نانه ت زور به ی زانایان لایان وایه خزمه تی ئە و کورده سه حابانه و خزمه تی کورد به ئیسلام ئە و نه، زوره خوا بو دل دانه وه ی ئە بوبه صیر (میمون بن جابان الکردی) ئایه ی (۱۶ ی سوره ی فه تحی) له فه زیله تی شو جاعه ت و سه لابه ت و ئازایی و کولنه ده ری کورد نازل کردوه.

Dr.Saleh Ebrahimi

وینہی صہ لآحه دین

بیت المقدس

ئیلیاء ناوی پیشوی شاری (بیت المقدس) به مانای (شاری خودا)یه، فه ره زده ق
شاعیری به ناو بانگی عه ره ب لهم باره یه وه ده لئی:

وبیتان بیت الله نحن ولاته   وقصر باعلی ایلپاء مشرف

یانئ: دو خانو "یه کیان ئیمه به سه ری دا رائه گه ین: (ئه وی دیکه ش کو شکیکه به سه ر
هه وراره کانی ئیلیا" دا، ده روانیت (بیت المقدس).

(مقدس) له لوغته دا به مانای پاک و خاویته، وه ک لهم ئایه ته دا: که مسجد الاقصی به
وانای بیت المقدس (سبحان الذی أسرى بعبدہ لیلأ من المسجد الحرام الی المسجد الاقصی...)
یانئ پاک و خاویته ئه و خودایه، که به شه و عه بدی خوئی (حه زره تی محمد - د - خ) له
مسجد الحرامه وه روانه ی مسجد الاقصی کرد. مسجد الاقصی یانئ (بیت المقدس) یانئ مالئ پاک.
عمرین الخطاب - د - خ "خه لیفه ی دوهم" له شکر تکی به فه رمانده یی (عمرین عاص)
ره وانسه ی بیت المقدس کرد (عمرین عاص) نه یوانی به بی خوین رتیری ئه و
شاره بگری (ابوعبیده بن الجراح) ی کرده فه رمانده ی له شکر ی ئیسلام. ئه و ئش نه ی توانی بچیته
ناوشار، چونکه خه لکی شاره که کللی ده رگا کانی قه لا کانی شاره که یان، نه دایه یی و داوایان کرد
خه لیفه خوئی بیت تا کلله کانی شاره که ی بدنه یی (ابوعبیده) نامه ی بو (عمرین الخطاب) نوسی و
داوای کرد بیت (بیت المقدس) عمر سالی ۱۷ هجری گه یشته شاری (جایته) ی نزدیک دیمه شق
"له ویوه بولای (بیت المقدس) که و ته ری وه به یی هیچ شه روکیشه چه ناوشاروله وه خته وه
(بیت المقدس) که وته ده ست حوکومه تی ئیسلامی. زور به ی دانیشته کانی خه لکی ئه وشاره

دینی ئیسلامیان قه بۆل کرد و موسلمان بون. مه سیحی و به هودی له گه ل موسلمانان کان به نازادی ده ژیان و نه حکامی مه زه به بی خویان به بی هیچ گه و گرفتیک به جی ده گه یاند. سالی ۴۹۱ هه جری فهره نگیه کان له و بهری ده ریا کانه وه به چه ند که شتی هور و ژمیان کرده سه ر (بیت المقدس) و شاره که یان دا گیر کرد. کوشتار و تالانیکی زوربان کرد. ماوهی حه و تویه ک کوشتاریان له موسلمانان کان کرد. موسلمانان کان، بو رزگار کردنی خویان له ده ست دوزمه فهره نگیه کان، په نایان بردبو (بیت المقدس) و چونه ناومز گه و ته که وه به لام فهره نگیه کان به بی ریزی (بیت المقدس) یان پی شیل کرد و ته و اوی ته و موسلمانانان کان کوشت که په نایان برد بو ته و ی، و هنزیکه ی حه قتا هه زار که س بون. هه مو شته به قیمة ته کانی مز گه و ته که یان تالان کرد (مسجد الاقصی) و (قبة الصخره) یان کرده، ته و یله ی به رازه گلاوه کانی خویان (بیت المقدس) ۹۱ سال به ده ست فهره نگیه کانه وه بو.

(صلاح الدین ایوبی) سالی ۵۸۳ هه جری دوا ی گه لی شیری سه خت نه و شاره ی نه ستانده وه و ته و اوی و تیرانیه کانی سه رله نو ی دروست کرده وه، قه لاکانی شاره که ی قایمتر کرد. دوا ی مه رگی (صلاح الدین) یش ته م شاره سال گه لی فره له ژیر ده سه لانی. موسلمانان دا بو. پادشا کانی عوسمانلی بو دروست کردنه وه و ناوه دان کردنه وه ی ته م شاره پو لیککی زوربان خه رچ کرد. کانی پوهندی عوسمانیه کان له گه ل ئینگلیسه کان با شتر بو ئینگلیسه کان ریگایان بو (بیت المقدس) کرایه وه. به ئیجازه ی عوسمانیه کان ده ستیان کرد به که ندو کاو نه ده و روه بری شاره که و بو ئاسه واری کو نه ده گه ران و نه خشی شاره که یان گرت. سالی ۱۸۶۴ زاینی جوله کان، به ئیجازه ی ئینگلیسه کان ده ستیان کرد به کوچ کردن بو ته م شاره، وه به کومه گی ئینگلیسه کان هیندی زه مینیان پی درا، هاو کاری ئینگلیسه کان له گه ل جوله که کان گه یشه راده به کی وا که جوله که کان توانیان هیندی مه زرا و شار و لکه ی جوله که نشین بو خویان ساز که ن. ته م کاره بو هه و ی ته وه که جوله که کانی دانیشتوی ئوروپا سالی ۱۸۹۷ زاینی له شاری (بازن) له سویس کونفرانسیک به ناوی کونفرانسی سه هیو نیستی بین المللی هه وه ل) ریکخنه وله و خزمه تانه که ئینگلیسه کان به جوله که کانیان کرده وه «سوپاس بکه ن» وه له جوله که ی سه رانه ری دنیا دا و ابکه ن که به خیرایی بیته (بیت المقدس).

دهبى بلىم كه به كه م ژماره ي كووارى گرشه ي كوردستانم له - ۱ ی ماری
 ۱۹۸۱ - ز - له چاپ دا، وه تا ۹ ژماره م لى بلاو كرده وه، ئەمه خۆى بووه سەر مهشق تا
 دهولت كووارى تامانج و ئاويته له تاران و كووارى سروه له شارى ورمى له چاپ بداو
 بلاوى بكاته وه، كارى روژنامه گهري من بووه هوو سەر مهشق بو چاپ و بلاو بونه وه ي
 چاپه مهنى كوردى له تيران دهولت و نوسه رانى كورد چاويان له من كردو كاره كه، بووه
 چاولي كهري (شه پۆل).

تانه نورت گهرمه كاريكى بكه
 تانه بوته كوئى پىي كولكى پنه.
 هوو سهر به زري وشانازي كوردو عه ره ب وئيسلام :

سُلْطَانُ صَلَاحِ الدِّينِ أَيُّوبِي :

زۆله كهى «سلطان صلاح الدين» نه خۆى گوئى كه سان
 زوكنى ئيمان خوشه ويستى نيشتمانه بى گومان .

شہ پوئل ۸۶

شجر نامہ انا بکان زنگی
عماد الدین زنگی
حاکم موصل (وفات در ۱۱۴۶)

الملك العادل نور الدين محمود
حاکم سوریہ (۱۱۷۴ - ۱۱۱۸)

قطب الدين مودود
حاکم موصل (وفات ۱۱۷۰)

سيف الدين غازي
حاکم موصل (وفات ۱۱۴۹)

الملك الصالح عماد الدين
حاکم سوریہ (۱۱۶۳ - ۱۱۸۱)

عز الدين مسعود
حاکم موصل (وفات ۱۱۹۳)

سيف الدين غازي
حاکم موصل (وفات ۱۱۸۰)

عماد الدين زنگي
حاکم سنجار و حلب (وفات ۱۱۹۷)

سنجر شاه
حاکم جزیرہ بن عمر

علاء الدين خرمشاه

نور الدين ارسلان شاه
حاکم موصل (وفات ۱۲۱۱)

منتظم عبدالعزیز ابن عمر گوردی بر قفقاز است
نقارہ کند - ابن خلکان در بحث ابن اشرفی

دکتر گروہانج ابراهیمی - تاریخ ۳۰ گولانی ۱۳۷۰

جدول سوم
الملك العادل

حاکم مصر و ماورای اردن و دمشق - سلطان مصر و عربستان
و سوریہ و بین النهرین و غیرہ - (۱۱۴۵ - ۱۲۱۸)

الملك الكامل
سلطان مصر (۱۲۳۸ - ۱۱۸۰)

الملك المعظم
(حاکم دمشق)

الفاطی
(وفات ۱۲۱۹)

الاشرف موسى
حاکم بین النهرین (۱۲۳۷ - ۱۱۸۲)

ال اوحده
حاکم ارمنستان (وفات در ۱۲۱۲)

الملك الناصر
حاکم دمشق و ماورای اردن

العادل دوم
سلطان مصر

الصالح ایوب
(حاکم بین النهرین و دمشق) و سلطان مصر

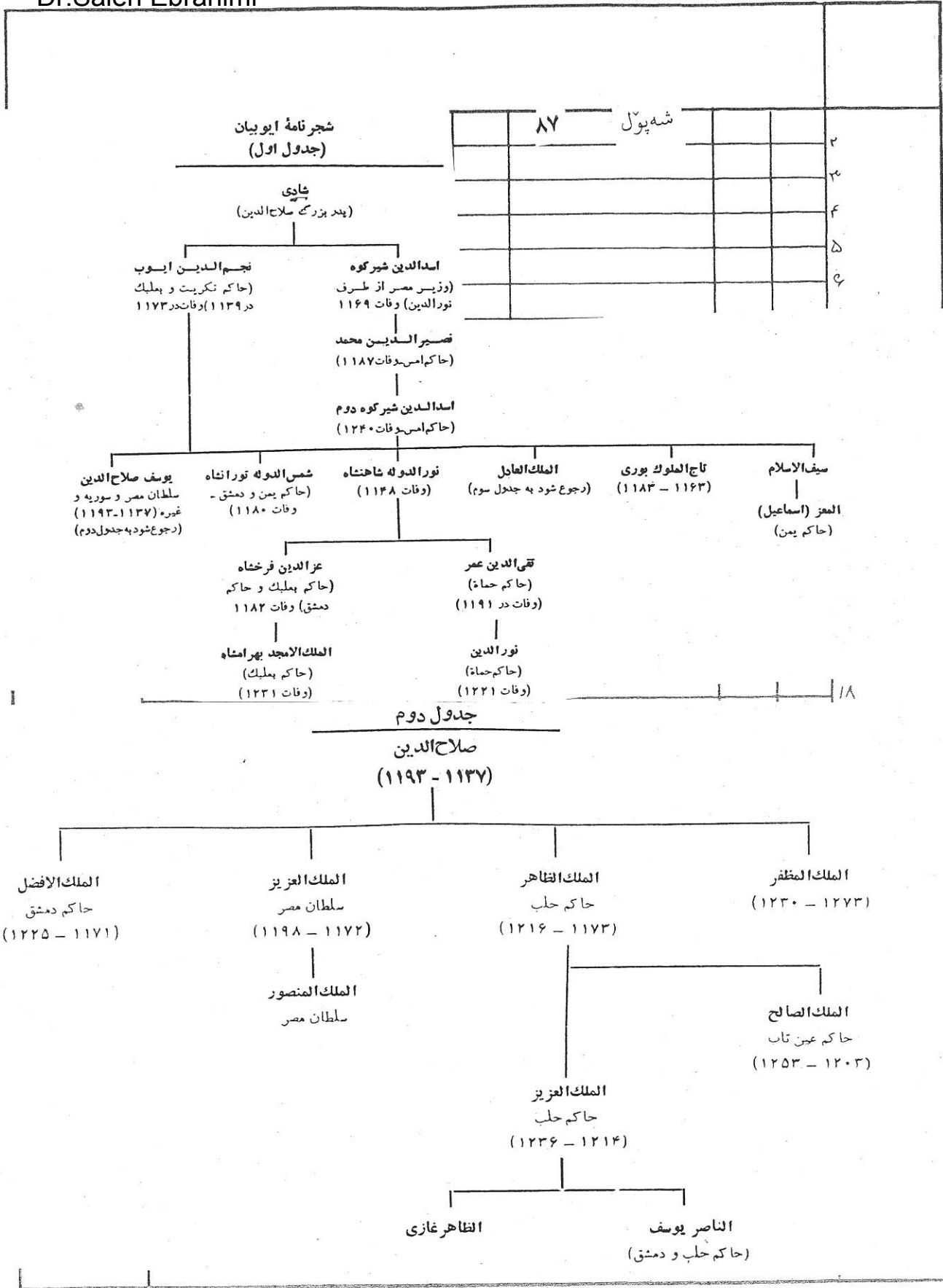
المسعود يوسف
(حاکم یمن)

المعین عمر
حاکم ماورای اردن

المعظم تورانشاه
سلطان مصر

صلاح الدين يوسف

الاشرف موسى

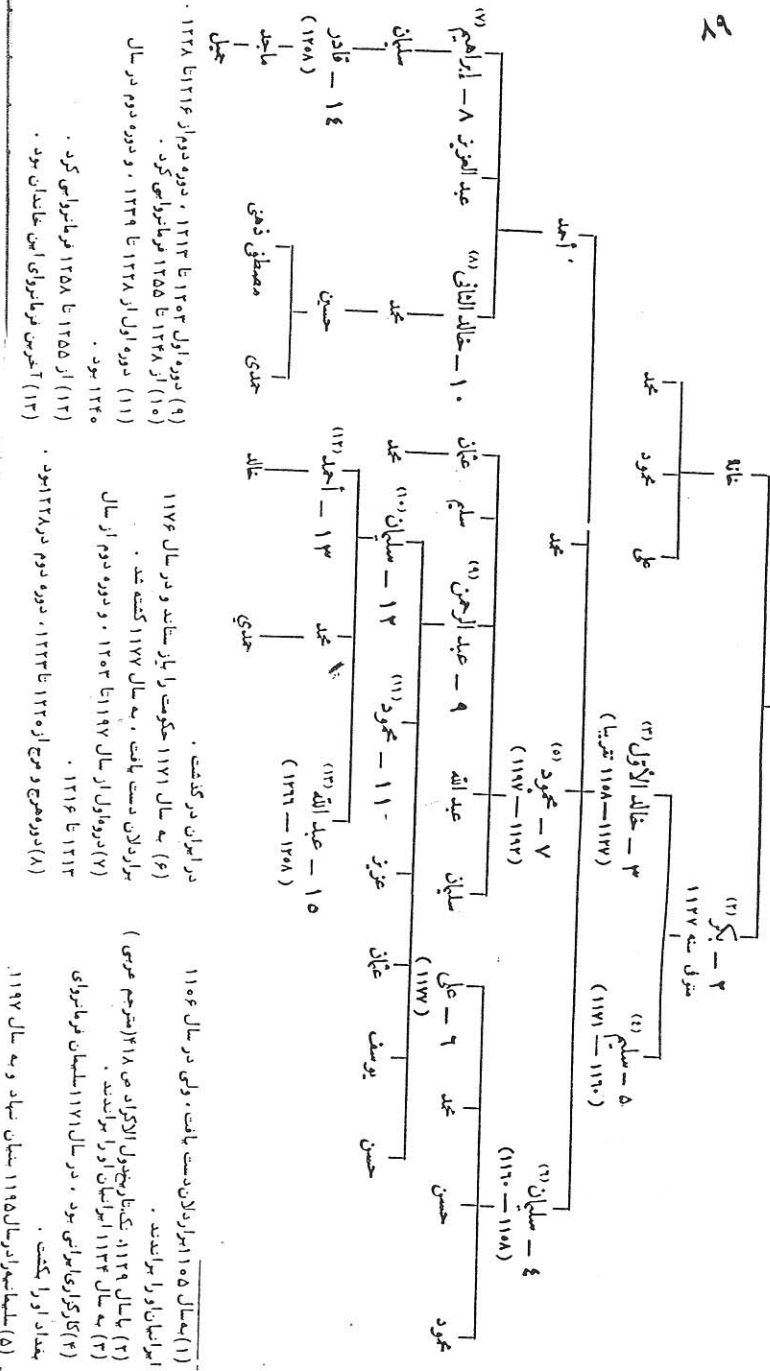

۲	۲۵۰ - دولتهای کرد	۸۸	شهر پزل
۳			
۴	(۱) امیران بدلیس و خلاط		
۵	۱ - ابراهیم	حدود	سنه ۸۸۰ هـ
۶	۲ - محمد بن ابراهیم		۹۰۰
۷	۳ - الأمير (۱) شرف		۹۱۳
۸	۴ - شمس الدین بن شرف		۹۴۱
۹	۵ - شرف الدین بن شمس الدین (۲)		۹۸۶
۱۰	استیلای شاه عباس اول الصفوی بر این سرزمین		۱۰۰۹
۱۱	به شی فارسی نه نقل له		
۱۲	نه سبنامه‌ی خوله‌فا		
۱۳	(ب) امیران حکاربه وووان و وستان (۳) و جوله مرک		
۱۴	و... نوسراوی دوکتور		
۱۵	۱ - أسد الدین کلانی بن عماد الدین (۴) چه واد مه شکور.		
۱۶	۲ - عز الدین شیر (۵)		
۱۷	۳ - زاهد بک (سنه ۹۰۷)		
۱۸	۴ - مَلِك بَك		
۱۹	۵ - سید محمد بک (۶)		
۲۰	۶ - زینل		۹۱۳-۹۱۸
۲۱	میرزا احمد اولامه حسین میر عزیز حاجی محمد زاهد ابراهیم زکریا (۸) میدی خان زاهد (ترق) سنه ۱۹۹۰ - ملک		
۲۲	عمر عزیز		
۲۳	(۱) از سال ۹۱۳ تا ۹۲۵ در دربار شاه اسماعیل صفوی خدمت کرد ، و املاک خود را به کمک ادیب بدلیسی بازستاند .	والامارات الکرده ص ۳۸۰) نام او را اسدالدین کلایی که به نام زرین جنگ مشهور شد آورده است . (مترجم عربی)	
۲۴	(۲) دره ۲ ذی القعدة ۹۴۹ زائیده شد ، از سال ۹۸۵ فرمانروای	(۵) با بزودان شیر . نک . تاریخ الدولو الامارات الکرده ص ۳۸۱ . (مترجم عربی)	
۲۵	نخجوان (با نقجوان) بود . کتاب تاریخ الکراد از تالیفات اوست .	(۶) خداوندگار وستان بود و در ۹۶۸ در گذشت .	
۲۶	(۳) شایه و سلطان باشد ، نک . باقوت ج ۴ ص ۹۷۲ .	(۷) فرمانروای اختمار بود .	
۲۷	(مترجم عربی)	(۸) از سال ۹۹۳ فرمانروای جولمرک بود .	
۲۸	(۴) به سال ۸۷۱ در مصر بود . محمد زکی (تاریخ الدول		
۲۹			
۳۰	وهره با هم مومان ناله مان یه کخهین به لکو به و عیشقه نیشتمان سه رخهین		
۳۱			

۵
۴
۳
۲
۱
۸
۷
۶
۵
۴
۳
۲
۱
(و) آسمان البیان و پیشدار و شهر زور
آحمد الفقیه
مارکند
۱ - سلیمان (۱۱)

شہ پوئل

۱۹

۱۴ - قادر (۱۲۵۸) ماجد - چیل
۱۰ - خالد الثاني (۸) - عبد العزیز ۸ - ابراهیم (۸)
۹ - دیوبہ اول ۱۲۵۳ تا ۱۲۱۳ ، دہوہ دوم از ۱۲۱۶ تا ۱۲۲۸
۹ - دیوبہ اول ۱۲۵۸ تا ۱۲۴۸ ، دہوہ دوم در سال (۱۱)
۱۱ - دیوبہ اول از ۱۲۲۸ تا ۱۲۳۹ ، و دہوہ دوم در سال ۱۲۴۵
۱۲ - از ۱۲۵۵ تا ۱۲۵۸ ، برساتیروانی کرد
۱۳ - آخرین برساتیروانی این خاندان بود .

۷ - محمود (۵) - محمود (۵)
۳ - خالد الاول (۳) - خالد الاول (۳) (تقریباً ۱۱۵۸ - ۱۱۷۳)
۲ - بکر (۱۱) - بکر (۱۱) (تقریباً ۱۱۲۷ - ۱۱۳۷)
۵ - سلیم (۱۱) - سلیم (۱۱) (۱۱۲۰ - ۱۱۳۱)
۴ - سلیمان (۱۱) - سلیمان (۱۱) (۱۱۳۰ - ۱۱۴۰)
۹ - عبد اللہ (۱۱۳) - عبد اللہ (۱۱۳) (۱۲۵۸ - ۱۲۶۸)
۱۲ - سلیمان (۱۱۱) - سلیمان (۱۱۱) (۱۲۱۲ - ۱۲۲۸)
۱۳ - احمد (۱۱۲) - احمد (۱۱۲) (۱۲۱۲ - ۱۲۲۸)
۱۱ - حکومت را باز ساخت و در سال ۱۱۷۶
۶ - به سال ۱۱۷۱ حکومت را باز ساخت و در سال ۱۱۷۶
بازدادن دست یافت ، به سال ۱۱۷۷ کشته شد .
۷ - دیوبہ اول از سال ۱۱۹۷ تا ۱۲۵۳ ، و دہوہ دوم از سال ۱۲۱۳ تا ۱۲۱۶ .
۸ - دیوبہ دوم و متوج از ۱۲۲۵ تا ۱۲۳۳ ، دہوہ دوم در ۱۲۳۸ بود .

۱ - به سال ۱۱۵۵ امیر اردلان دست یافت ، ولی در سال ۱۱۵۶ امیر اسکان او را برانداختند .
۲ - به سال ۱۱۳۹ تکلیف با پختیبول الاکرات من (۱۳) بر حرم عمومی
۳ - به سال ۱۱۳۴ امیر اسکان او را برانداختند .
۴ - در سال ۱۱۷۱ سلیمان برساتیروانی
معماد او را کشت .
۵ - سلیمان چهارم در سال ۱۱۹۵ سلیمان سہام و به سال ۱۱۹۷

<p>شہ پوئل ۹۰</p>	<p>۲۳ - شہرزوریان</p>	<p>۲</p>
	<p>علی بن القاسم الشیبانی</p>	<p>۳</p>
	<p>المظفر</p>	<p>۴</p>
	<p>ابو احمد القاسم (متوفی در موصل سنہ ۴۸۶)</p>	<p>۵ ۶</p>
	<p>۱- ابو بکر محمد قاضی الخاقین (زادہ در اربیل سنہ ۴۵۳، متوفی در بغداد سنہ ۵۳۸)</p>	<p>۷</p>
	<p>۲- ابو محمد عبد اللہ المرتضیٰ (زادہ سنہ ۴۶۵، متوفی سنہ ۵۱۱)</p>	<p>۸</p>
	<p>۳- ابو الحسن علی بہاء الدین (متوفی سنہ ۵۳۲)</p>	<p>۹</p>
	<p>۴- ابو منصور المظفر (زادہ در جادی الآخر سنہ ۴۵۷)</p>	<p>۱۰</p>
	<p>۵- ابو الفضل محمد کمال الدین (زادہ سنہ ۴۹۲، متوفی در ۶ محرم سنہ ۵۷۲)</p>	<p>۱۱</p>
	<p>ابو طاهر مجی تاج الدین</p>	<p>۱۲</p>
	<p>۶- ابو حامد محمد مجی الدین (زادہ سنہ ۵۱۰، متوفی در ۱۴ جمادی الاول سنہ ۵۸۶)</p>	<p>۱۳</p>
	<p>۷- ابو الفضائل القاسم ضیاء الدین (متوفی در موصل سنہ ۶۲۳)</p>	<p>۱۴</p>
	<p>۸- ابو منصور المظفر حجۃ الدین باضی الموصل (متوفی در سجستان سنہ ۶۲۳)</p>	<p>۱۵</p>
	<p>۹- ابن خلکان : وفیات الاعیان</p>	<p>۱۶</p>
	<p>۱۰- ابن خلکان : وفیات الاعیان</p>	<p>۱۷</p>
	<p>۱۱- ابن خلکان : وفیات الاعیان</p>	<p>۱۸</p>
	<p>۱۲- ابن خلکان : وفیات الاعیان</p>	<p>۱۹</p>
	<p>۱۳- ابن خلکان : وفیات الاعیان</p>	<p>۲۰</p>
	<p>۱۴- ابن خلکان : وفیات الاعیان</p>	<p>۲۱</p>
	<p>۱۵- ابن خلکان : وفیات الاعیان</p>	<p>۲۲</p>
	<p>۱۶- ابن خلکان : وفیات الاعیان</p>	<p>۲۳</p>
	<p>۱۷- ابن خلکان : وفیات الاعیان</p>	<p>۲۴</p>
	<p>۱۸- ابن خلکان : وفیات الاعیان</p>	<p>۲۵</p>
	<p>۱۹- ابن خلکان : وفیات الاعیان</p>	<p>۲۶</p>
	<p>۲۰- ابن خلکان : وفیات الاعیان</p>	<p>۲۷</p>
	<p>۲۱- ابن خلکان : وفیات الاعیان</p>	<p>۲۸</p>
	<p>۲۲- ابن خلکان : وفیات الاعیان</p>	<p>۲۹</p>
	<p>۲۳- ابن خلکان : وفیات الاعیان</p>	<p>۳۰</p>
	<p>۲۴- ابن خلکان : وفیات الاعیان</p>	<p>۳۱</p>

۲۴ - بنی جہیر

- ۱ - ابو نصر محمد بن محمد بن جہیر ، شہر الدولہ ، وزیر معز الدولہ المرہاسی ، و ناصر الدولہ و نظام الدولہ مروانی ، و وزیر خلیفہ القائم از ۴۵۰ تا ۴۵۳ ، و از ۴۵۴ تا ۴۶۰ ، و از ۴۶۱ تا ۴۶۷^(۱)
- ۲ - ابو منصور محمد عمید الدولہ ، وزیر مقتدی از ۴۶۷ تا ۴۷۶ ، و از ۴۸۴ تا ۴۹۳ ، و الی آمد از ۴۸۲ تا ۴۸۴^(۲)
- ۳ - ابو القاسم علی قوام الدین زعمی الرؤساء ، وزارت یافت از سنہ ۴۹۳ تا سنہ ۵۰۱ متوفی سنہ ۵۰۳

(۱) ابن خلکان (ج ۳ ص ۲۸۷) نام ابن خاندانہ را "جہیر" نوشته
(۲) گزارش حال او را ابن خلکان (ج ۳ ص ۲۸۵) آورده است .
(۳) دختر نظام الملک را در سال ۴۶۲ بہ زنی گرفت . نک .
Berchem-Strzygowski : Amida p. 53, N 18, p. VII

(۱) از طرف سیف الدین غازی اول ارسال ۵۴۱ تا ۵۴۲ فرمانروای موصل و از ۵۵۰ تا ۵۷۲ از طرف نور الدین فرمانروای دمشق بود .
(۲) ارسال ۵۷۲ تا ۵۸۶ از طرف مسعود اول فرمانروای موصل بود .
(۳) قاضی دمشق سال ۵۷۲

					٢
					٣
					٤
					٥
					٦
					٧
					٨
					٩
					١٠
					١١
					١٢
					١٣
					١٤
					١٥
					١٦
					١٧
					١٨
					١٩
					٢٠
					٢١
					٢٢
					٢٣
					٢٤
					٢٥
					٢٦
					٢٧
					٢٨
					٢٩
					٣٠
					٣١

شہ پوئل ٩١

الايوبيون

• الأيوبيون : سلالة من السلاطين اسما صلاح الدين ونسبت الى والده أيوب بن شاذي. حكمت مصر وسورية: دمشق (١١٨٦ - ١٢٦٠) حلب (١١٨٣ - ١٢٦٠) واليمن (١١٧٣ - ١٢٢٩).
الايوبيون في مصر

الايوبيون في حلب
١١٨٣ ثم مصر والشام
١١٨٦
١٢١٦
١٢٣٦ - ١٢٦٠
المادل آ احمد بن ايوب
الظاهر غازي آ ابن صلاح الدين
العزيز محمد بن غازي
الناصر يوسف بن محمد
الايوبيون في حماة
١١٧٨
١١٩١
١٢٢٠
١٢٢٩
١٢٤٤
١٢٨٤
تقي الدين عمر بن توران شاه بن ايوب
المنصور آ احمد بن عمر
الناصر قلع ارسلان بن سليمان
المظفر آ محمود بن سليمان
المنصور آ محمد بن محمود
المظفر آ محمود بن محمد

١١٧٤
١١٩٣
١١٩٨
١١٩٩
١٢١٨
١٢٣٨
١٢٤٠
١٢٤٩
الناصر صلاح الدين يوسف بن ايوب
العزيز عثمان بن صلاح الدين
المنصور محمد بن عثمان
المادل آ احمد بن ايوب
الكامل آ محمد بن احمد
العادل آ محمد بن محمد
الصالح نجم الدين ايوب بن محمد
العظيم توران شاه بن نجم الدين

الايوبيون في دمشق

الايوبيون في حصص
١١٦٩ ت
١١٧٨
١١٨٦
١٢٤٠
١٢٤٦ - ١٢٦٣
المنصور شيركوه بن شاذي
القاهر محمد بن شيركوه
المجاهد شيركوه آ ابن محمد
المنصور ابراهيم بن شيركوه آ
الاشرف موسى بن ابراهيم
الايوبيون في ميفارقين
١١٨٥
١١٩٤
١١٩٩
١٢١٠ ثم الشام
١٢٢١
١٢٤٤ - ١٢٨٤
الناصر صلاح الدين بن ايوب
العادل آ احمد بن ايوب
الاحمد نجم الدين بن سيف الدين
الاشرف موسى بن سيف الدين
المظفر شهاب الدين غازي بن يوسف الدين
الكامل ناصر الدين محمد بن شهاب الدين

١١٩٣
١١٩٦ (مصر والشام)
١٢١٨
١٢٢٧
١٢٢٩
١٢٣٧ (١)
١٢٣٩ (٢)
١٢٣٨ (مصر والشام)
١٢٣٨ (مصر والشام)
١٢٣٩ (١)
١٢٤٩ - ١٢٤٥ (٢)
١٢٣٩ (٢)
١٢٤٥ (مصر والشام)
١٢٥٠ - ١٢٤٩ (مصر والشام)
الانفصل نور الدين علي بن صلاح الدين
المادل آ احمد بن ايوب
العظيم عيسى بن احمد
الناصر داوود بن عيسى
الاشرف موسى بن احمد
الصالح اسماعيل بن احمد
الكامل آ محمد بن احمد
العادل آ محمد بن محمد
الصالح نجم الدين ايوب بن محمد
الصالح اسماعيل بن احمد
الصالح نجم الدين ايوب بن محمد
العظيم توران شاه بن نجم الدين

نهقل له نه علام نه لمونجيد په ره ي ١٠٤
چاپي ١٢ بيروت ٢٠ حوزه يراني ١٩٨٢ ز

وه ره با هه مومان ناله مان يه كخه ين
بهلكو بهو عيشقه نيشتمان سه رخنه ين

وينه ي صلاحه دين

۷۶ - اوبیان		شهر پل ۹۲	۲
۱ - در مصر :			
۵۶۴ ^(۵)	الملك الناصر صلاح الدين أبوالمظفر يوسف، (متوفى در ۲۷ صفر سنه ۵۸۹) ^(۶)		۵ • ۵
۵۸۹	الملك العزيز [الأول] عمادالدين أبو الفتح عثمان ^(۷) ، (متوفى در ۲۷ محرم سنه ۵۹۵)	۲۷ صفر	• ۶
۵۹۵	الملك المنصور ناصر الدين محمد	غره صفر	• ۷
۵۹۶	الملك العادل [الأول] سيف الدين أبو بكر أحمد، (صاحب دمشق) ، (متوفى در ۷ جمادى الآخر سنه ۶۱۵)		۸
۶۱۵	الملك الكامل [الأول] ناصر الدين أبو المعالي محمد، (صاحب دمشق) ، (متوفى در ۲۲ رجب سنه ۶۳۵)	جمادى الآخر	۵ • ۹
۶۳۵	الملك العادل [الثاني] سيف الدين أبو بكر، (صاحب دمشق) ، (عزل در ۸ ذى الحجه سنه ۶۳۷) ^(۸)	رجب	۵ • ۱۰
۱۱			
۱۲			
نورالدين محمود زنگى اطاعت ميگرد . (۶) وي در ۵۷۹ هـ آمد را بگرفت و به دوست خود محمد بن قره ارسلان ارتقى بخشيد . سپس بريت المقدس را استيلا يافت . (۲۵ رجب ۵۸۳) ابن خلکان ج ۴ ص ۵۶۳ - ۲۷۹ (طبع مصر ج ۲ ص ۳۷۶) (۷) در سال ۵۹۱ دعوى استقلال کرد . (۸) در ۱۲ شوال ۶۴۵ در زندان بمرگ . دائره المعارف اسلام (طبع فرانسه) ماده " العادل " (C. H. Becker)		(۱) با " بلاه " سيوه امير ابو الفتوح بن تميم بن المعز الزبيرى اردواج کرد و در ۵۵۳ هـ مصر درآمد . نک . ابن خلکان ج ۲ ص ۲۵۵ (طبع مصر ج ۱ ص ۲۷۵) (۲) نک . ابن خلکان ج ۱ ص ۲۳۸ ، المعقريزى (اتعاظ الحنفاء ص ۲۸۵) . مترجم عربى (۳) نک . ابن خلکان (ج ۱ ص ۲۲۵) مترجم عربى . (۴) نک . ابن خلکان (ج ۱ ص ۲۲۱) مترجم عربى . (۵) صلاح الدين ارسال ۵۶۴ فرمانرواى مصر شد و تا ۶۵۹ از	
۶۳۷ هـ	الملك الصالح نجم الدين أيوب ، (صاحب دمشق) ، (متوفى در منصوره ق ۱۵ شعبان سنه ۶۴۷) ^(۹)	ذو الحجه سنه ۶۳۷ هـ	۵ • ۱۷
۶۴۷	الملك المعظم توران شاه [الرابع] ، (صاحب دمشق) (مقتول در ۲۹ ماه محرم سنه ۶۴۸)	شعبان	۱۸
۶۴۸	الملك الأشرف [الثاني] مظفر الدين هوسى بن يوسف بن محمد (ايك اورا معزول کرد ، ولى نام اوتا سنه ۶۵۲ در خطبه خوانده مى شد) ۶۵۰	غره صفر	۵ • ۲۰
۲۱			
ب - در دمشق ^(۱۰) :			
۵۸۲	الملك الأفضل نور الدين أبو الحسن علي ^(۱۱)		• ۲۳
۵۹۲	الملك العادل [الأول] سيف الدين أبو بكر أحمد ، (نائب العزيز عثمان) الملك المعظم ، (حاكم) . . . . . ۵۹۷ - ۶۱۵		۵ • ۲۴
۶۱۵	الملك المعظم شرف الدين عيسى	جمادى الآخر	۵ • ۲۵
۶۲۴	الملك الناصر صلاح الدين داود ^(۱۲)	ذو الحجه	۵ • ۲۶
۶۲۶	الملك الأشرف [الأول] مظفر الدين أبو الفتح موسى ، (صاحب عراق) ، (متوفى در : محرم سنه ۶۳۵)		۵ • ۲۷
۶۳۴ ^(۵)	الملك الصالح عماد الدين اسماعيل		۵ • ۲۸
۲۹			
۳۰			
۳۱			

شبه پوّل ۹۳			
۶۳۵	جمادی الأولى	الملك الكامل [الأول] محمد ، (نهس از دوماه بمرد) ^(۱)	۲
۶۳۵	رجب	الملك العادل [الثاني] سيف الدين أبو بكر	۳
۶۳۶		الملك الصالح نجم الدين أيوب	۴
		الملك الصالح اسماعيل ، (برای بار دوم) ^(۷)	۵
		الملك الصالح نجم الدين أيوب ، (صاحب مصر) ^(۸) ۸ جمادی الأولى ۶۴۳	۵
		(برای بار دوم)	۶
۶۴۷		الملك المعظم توران شاه [الرابع] ، (بها مصر)	۷
۶۴۸	۱۷ ربيع الثاني	الملك الناصر [الثاني] صلاح الدين يوسف ^(۹) ، (صاحب حلب)	۷
		بيبرس ، (صاحب مصر)	۸
		ج - در حلب :	۹
۵۷۹		الملك العادل [الأول] سيف الدين أبو بكر أحمد	۱۰
			۱۱
		(۱) نهس ازمرگ الملك الصالح نجم الدين أيوب ، زن او شجرالدرحکومت را در دست گرفته و در ۱۰ صفر ۶۴۸ نهس ازمرگ تورانشاه خود را ملکه خواند . دوماه بعد در ۲۹ ربيع الثاني لقب سلطان را به شوهرش أيوب داد ولی همچنان تا پایان عمر خود در ۲۷ ربيع الاول سال ۶۵۵ قدرت را در دست داشت . نک . St. Lane-Poole : Br. M. Cat. IV Introd. XVII. (۲) صلاح الدين در محرم سال ۵۷۲ هـ حکومت دمشق را به برادر بزرگترش تورانشاه اول داد . (۳) از سال ۵۸۹ بزرگ این خاندان شد . در ۵۹۲ معزول گشته و حاکم صرخد گشت . نهس از آن از سال ۵۹۵ تا ۵۹۷ هـ در مصر ، آنایک شد و از ۵۹۷ تا ۵۹۹ فرمانروای قلعه ی النجم و سروج و سمیاط شد . سپس در صفر سال ۶۲۲ هـ در سمیاط درگذشت . نک . ابن خلکان ج ۲ ص ۳۵۳ (طبع مصر ۱ ص ۳۷۱)	۱۲
		(۴) ابومنصور عزالدین آيک المعظم فرمانروای صرخد ، از سال ۶۲۴ تا ۶۲۶ فرمانروای دمشق بود . (۵) درهمی مربوط به این سال ازوی بدست آمده که در (Br. M. Add. 1 N° 437 e.p. 335) موزه بریتانیا است و احتمال است که او در اواخر سال ۶۳۴ مرده باشد . (۶) الجواد یونس بن مودود که از ۶۳۵ تا ۶۳۶ فرمانروای کرد . (۷) کتیبه ای از او در دمشق در جنبه شمالی باروی قدیم شهر باقی است که تاریخ آن ۶۴۱ است . نک . (Berchem : Inschriften Oppenheim (Sauvaire : p. 152, N° 192 ، و از سال ۶۴۲ بهالا . نک . J. As. mai-juin 1894, p. 499 note 338) ابن خلکان ج ۳ ص ۲۴۵ (۸) باطاعت سلجوقیان (کبخسرو دوم سلجوقی) درآمد . نک . (Contr. I, N° 77) . (۹) هلاکوف فرمان بکشتن اوداد (سال ۶۵۹) .	۱۳
		الملك الظاهر غياث الدين أبو الفتح غازي [الأول] ، (شیمی . مترقی در ۲۳ جمادی الآخر سنه ۶۱۳)	۱۴
		الملك العزيز غياث الدين أبو المظفر محمد ، (مترقی در ۴ ربيع الاول سنه ۶۳۴)	۱۵
۶۱۳	جمادی الآخر	ضيفة خاتون ^(۱)	۱۶
۶۳۴	ربيع الأول	الملك الناصر [الثاني] صلاح الدين يوسف ^(۲) ، (از سنه ۶۴۸ در دمشق نیز بوده است ، مترقی در شوال سنه ۶۵۸)	۱۷
۶۳۴			۱۸
		د - در میا فاروقین (و سنجار) ^(۳) :	۱۹
۵۸۱ ^(۴)	۲۹ جمادی الأولى	الملك الناصر صلاح الدين يوسف بن أيوب ^(۵)	۲۰
۵۹۱		الملك العادل سيف الدين أبو بكر ، (صاحب دمشق)	۲۱
۵۹۶		الملك الأوحده نجم الدين أيوب	۲۲
۶۰۷		الملك الأشرف [الأول] مظفر الدين أبو الفتح موسی : (نک : دمشق)	۲۳
۶۱۷		الملك المظفر شهاب الدين غازي	۲۴
			۲۵
			۲۶
			۲۷
			۲۸
			۲۹
			۳۰
			۳۱

شہ پوّل		۹۴
۲	فتح موقت مضمون	۶۲۸
۳	الملاک الکامل [الثانی] ناصر الدین محمد	۶۴۲
۴	فتح . نول بطور تہایی	۶۰۸
۵	در البین :	
۶	الملاک المعظم شمس الدین توران شاہ [الأول] بن ایوب ^(۷)	۵۹۹ ^(۷)
۷	الملاک العزیز سیف الاسلام ظہیر الدین أبو الفوارس طغتنکین بن ایوب	۵۷۷ ^(۸)
۸	(بہ بین تریسید تا سنہ ۵۷۸)	
۹	معر الدین اسماعیل بن طغتنکین	۵۹۳
۱۰	الملاک الناصر ایوب بن طغتنکین	۵۹۸
۱۱	الملاک المظفر سلیمان بن سعد الدین شاہنشاہ [الثانی] ، (متوفی سنہ ۶۴۹)	۶۱۱
۱۲	الملاک المسعود صلاح الدین یوسف بن الکامل	۶۱۲
۱۳	استیلاء بر مکہ	۶۱۹
۱۴	بنی رسول	۶۲۶
۱۵	و - در بعلبک ^(۹) :	
۱۶	الملاک المعظم شمس الدین توران شاہ [الأول] بن ایوب	۵۶۸
۱۷	عز الدین قرغ شاہ داود بن شاہنشاہ ^(۱۰) [الأول]	۵۷۵
۱۸	اتامت گریجوی ارسال ۵۶۸ آنشہر را با حکومت یمن درست داشت اما در ذیقعدہ سال ۵۷۵ معزول شد و فرمانروای اسکندریہ کنت و در اول صفر ۵۷۶ در آنجا درگذشت . نک . ابن خلکان (دو اسلان) ج ۱ ص ۲۸۲ (طبع مصر ج ۱ ص ۲۳۷)	
۱۹	(۱) نک . ابوالفدا ج ۳ ص ۱۷۹ (مترجم عربی)	
۲۰	(۲) عامل سلجوقیان بود . نک ابوالفدا ج ۳ ص ۱۷۰ مصر ج ۳ ص ۲۲۰	
۲۱	(Lavoix, III, N° 570) (Contr. I, N° 77, III N° 1 522)	
۲۲	(Corrections p. 595) ابن خلکان ج ۲ ص ۲۴۶	
۲۳	(۳) نک . (Contrib. III, N° 517-519)	
۲۴	(۴) ابن تاریخ استیلاء صلاح الدین بر میانمارقین است .	
۲۵	(۵) نایب اودر میانمارقین ، تقی الدین عمر بن شاہنشاہ فرمانروای حماة بود .	
۲۶	(۶) در نهم شوال ۵۶۹ برزیب و محرم ۵۷۰ بر صنعا استیلاء یافت . نک . الخزرجی . العقود اللولویہ طبع کتب ۲۹ .	
۲۷	(۷) توران شاہ اول در محرم ۵۷۲ از زمین بازگشته و در بعلبک	
۲۸	الملاک الامجد محمد الدین بہرام شاہ بن داود ^(۱۱)	۵۷۸
۲۹	الملاک الأشرف [الأول] بن مظفر الدین موسی (صاحب دمشق)	۶۲۷
۳۰	الصالح اسماعیل ، (برادر اولی)	۶۳۰
۳۱	الصالح ایوب	۶۴۳
۳۲	توران شاہ [الرابع]	۶۴۷
۳۳	الناصر یوسف ، (تا سنہ ۶۰۸)	۶۴۸
۳۴	(فرمانروایان)	
۳۵	(دمشق)	

شبه يول		٩٥		
			ز - در حص :	٢
٥٧٤			الملك القاهر ناصر الدين محمد بن شيركوه ، (متوفى در ١ ذى الحجه سنه ٥٨١)	٣
٥٨١	ذو الحجه		الملك المجاهد صلاح الدين شيركوه [الثانى] ، (متوفى در ١٩ رجب سنه ٦٢٧)	٤
٦٣٧	رجب		الملك المنصور ناصر الدين ابراهيم بن شيركوه [الثانى] ، (متوفى در ١٠ صفر سنه ٦٤٤)	٥
٦٤٤	صفر		الملك الأشرف مظفر الدين موسى [الثانى] بن ابراهيم ، (متوفى در ١٠ صفر سنه ٦٦٢)	٦
			صاحب تل بائرنيز بود . . . . . ٦٤٨ - ٦٤٦	٧
			استيلاى بيبرس بر حص ٦٦١	٨
			ح - در الكرك :	٩
٥٨٤			الملك العادل [الأول] سيف الدين أبو بكر بن أيوب	١٠
٥٩٢			الملك المعظم شرف الدين عيسى بن أبي بكر ، (سهن در دمشق)	١١
٦٢٤			الملك الناصر صلاح الدين داود بن عيسى ، (صاحب دمشق) ، (استيلاى بر بيت المقدس در ٩ جادى الأولى سنه ٦٣٧)	١٢
٦٣٧			الملك المغيث نغر الدين عمر بن العادل [الثانى] بن الكامل	١٣
			استيلاى بيبرس بر الكرك ٦٦١	١٤
			ط - در حماة :	١٥
٥٧٤			الملك المظفر [الأول] تقي الدين أبو سعيد عمر ^(١) ، (متوفى در ١٩ رمضان سنه ٥٨٧)	١٦
٥٨٧	رمضان		الملك المنصور [الأول] ناصر الدين أبو المعالي محمد ، (متوفى در ٢٢ ذى القنده سنه ٦١٧)	١٧
٦١٧	ذو القنده		الملك الناصر صلاح الدين قليج أرسلان	١٨
٦٢٦			الملك المظفر [الثانى] تقي الدين محمود	١٩
٦٤٢			الملك المنصور [الثانى] سيف الدين محمد ^(٢)	٢٠
			(١) الزبادانى رادر ٦٢٧ هجلى بطلبك گرفت ودر ١٢ شوال سال ٦٢٨ هجلى رسيدتك النجوم الزاهره (ج ٦ ص ١٢١) ترجم عربى	٢١
			(٢) وى از سال ٥٨٦ هجلى منورواى حران والرها بود . نك . ابن خالكان (ج ١ ص ٢٨٢) و(د و اعلان) ج ٢ ص ٢٩١	٢٢
			(٣) در سال ٦٥٨ هجلى شدوس اراندى روى كار آمد .	٢٣
		سنه ٦٨٣ هـ	الملك المظفر [الثالث] تقي الدين محمود ، (متوفى در ٢١ ذى القنده سنه ٦٩٨)	٢٤
			استيلاى ناصر محمد بر حماة وواكذارى آن به امير سنقر ٦٩٨	٢٥
٧١٠	١٨ جادى الأولى		الملك الصالح المؤيد عماد الدين أبو الفدا اسماعيل ^(١)	٢٦
٧٣٢	٢٣ محرم		الملك الأفضل محمد بن اسماعيل	٢٧
				٢٨
				٢٩
				٣٠
				٣١

شہ پوئل - ۹۶			
		ی - در حصن کیفا (وآمد) :	۲
۶۲۹	.....	الملك الصالح نجم الدين أيوب بن الكامل	۳
	۶۳۳	درالها وحران	۴
	۶۳۰	درخجار و تصيين	۵
۶۳۶	.....	الملك المعظم توران شاه [الرابع] بن أيوب بن الكامل ^(۱)	۶
۶۴۷	.....	الملك الموحد تقي الدين عبد الله بن توران شاه ^(۲)	۷
۶۸۲	.....	الملك الكامل أبو بكر محمد بن عبد الله	۸
—	.....	الملك العادل مجير الدين محمد بن أبي بكر	۹
—	.....	الملك العادل شهاب الدين غازي بن محمد	۱۰
—	.....	الملك الصالح أبو بكر بن غازي	۱۱
۷۸۰	.....	الملك العادل نغر الدين سليمان بن غازي	۱۲
—	.....	الملك الأشرف شرف الدين احمد بن سليمان	۱۳
۸۳۶	.....	الملك الصالح صلاح الدين خليل [الأول] بن أحمد	۱۴
۸۵۶	.....	الملك الكامل أحمد بن خليل	۱۵
—	.....	الملك العادل خلف بن محمد بن أحمد	۱۶
۸۶۶	.....	خليل [الثاني] بن سليمان بن أحمد (?)	۱۷
—	.....	سليمان [الثاني] بن خليل بن سليمان	۱۸
۹۳۰	.....	الحسين بن خليل بن خليل	۱۹
		وہرہ باہہ مومان نالہ مان یہ کخہ بن بہ لکو بہو عیشقہ نیشتمان سہرخہ بن	۲۰
		ک - در آمد :	۲۱
۶۲۹ تا سنہ	.....	بنی ارتق	۲۲
۶۲۹	.....	الملك الصالح نجم الدين أيوب بن الكامل	۲۳
		ل - در باناس و سيبه :	۲۴
—	.....	الملك الأفضل نور الدين علي	۲۵
—	.....	الملك العادل [الأول] سيف الدين أبو بكر أحمد	۲۶
۶۰۸	.....	الملك العزيز [الثاني] عماد الدين عثمان بن العادل	۲۷
۶۳۰	.....	الملك الظاهر غازي بن عثمان ، (متوفى سنہ ۶۳۰)	۲۸
		(۱) همان ابو الغدامورخ مشهور است . (۲) نک (Ahmed Tewhid : Monnaies des Ayyubites de Hisn- Keifa (Congrès de Bruxelles 1910, p. 493-503) . (۳) آمد را در ۶۳۸ از دست داد . Sachau : Verzeichnis N°. 38 p. 19 .	۲۹
سنہ ۵۶۳۰	.....	الملك السعيد نجر الدين (يا محمد الدين) حسن (درتعميرازنہ ۶۱۱ إلى سنہ ۶۰۷) .	۳۰
	۶۰۸	استيلاي بيبرس بر باناس و سيبه	۳۱
		م - در بصرى :	۳۲
۶۱۵	.....	الملك الصالح عماد الدين أبو طاهر اسماعيل بن العادل	۳۳
	.....	سنہ ۶۱۴)	۳۴

		۹۷	شہ پوئل						
									۲
									۳
									۴
									۵
									۶
									۷
									۸
									۹
									۱۰
									۱۱
									۱۲
									۱۳
									۱۴
									۱۵
									۱۶
									۱۷
									۱۸
									۱۹
									۲۰
									۲۱
									۲۲
									۲۳
									۲۴
									۲۵
									۲۶
									۲۷
									۲۸
									۲۹
									۳۰
									۳۱

ویندی سہ لاجہ دین تہ یوبی کہ نو سخو کو پیہ زورہ کانی له موزہ خانہ کانی گورہی

تورہ پوئل تہ مریکا دا تہ پاریزوری رتہ ن ترین جیگای براترین ویندی تہم سولتانه مہزنہی کورده.

مراجع :
 أبو الفدا : المختصر في أخبار البشر .
 ابن الأثير : الكامل .

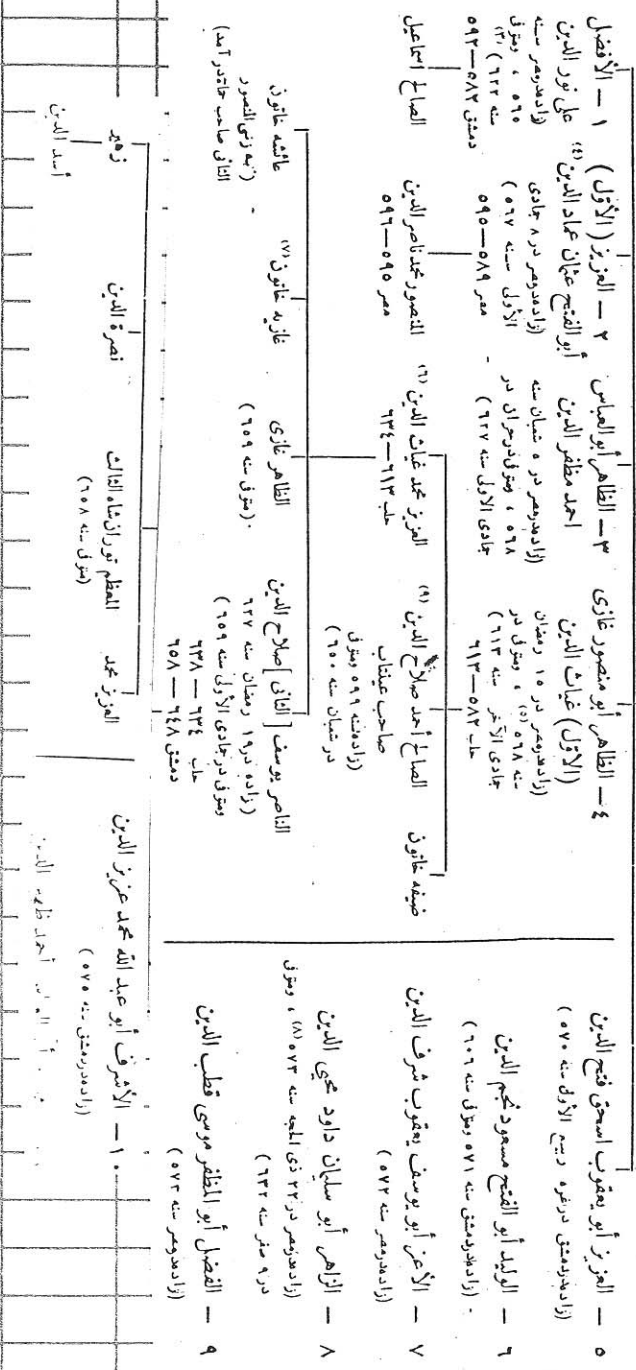
Justi : Namenbuch p. 462.
 M. van Berchem : Arabische Inschriften aus Armenien
 (C. H. Becker) « الأيوبيون »
 St. Lane-Poole : Saladin and the fall of the Kingdom of Jerusalem
 (London 1898).
 Sauvair : Description de Damas (Imawi J-As. mars-avril 1895 p. 294.
 Recueil des Historiens des Croisades (Hist. Or.I-V).
 أسامة بن منقذ (نشره Derenbourg باريس ١٨٨٩) .
 Zambaur : Nouvelles Contributions, Num. Zeitschr. Wien 1914.

(۱) **أبي بيارف**

(محمد نوزند صلاح الدين)
 هدر كه سني فدر هدرنگ و از اين به دهس بيتي
 ره حصهت و به ره كهت به سهر خويدا ده بار بيتي (شبه پوئل) عادي (۱۱)

نهم الدين ابو الفکر ايوب
 (بوق در ۱۸ ذي الحجه سنه ۵۱۸)^(۱۱)
 الفاصر (الأول) صلاح الدين يوسف
 (زاده تيكرت سنه ۵۲۲) (۱۲)

سيف الدين
 (تک : ۱۵۸)

ردیف	عنوان	تاریخ / سال	نویسنده / مؤلف	موضوع / توضیحات
۲	زهد		زهد	
۳	أسد الدین		أسد الدین	
۴	نصرة الدین		نصرة الدین	
۵	المعظم توران شاه الثالث	۱۲۳۸ - ۱۲۴۸	تبریزی (تبریزی)	
۶	العزیز محمد	۱۲۴۸ - ۱۲۵۸	تبریزی (تبریزی)	
۷	شبه پول		شبه پول	
۸	هدیه گهسی قدر هه لگ و زانین به دهس بیئی (شبه پول) ره ححه ت و به ره که ت به سه ر خوییدا ده بار بیئی			
۹	۱۰ - الأشرف أبو عبد الله محمد عزیز الدین		(زاده تبریزی: ۵۷۵ هـ)	
۱۰	۱۱ - محمد بن أبو العباس أحمد ظهیر الدین		(زاده مهر: ۵۷۷ هـ)	
۱۱	۱۲ - المعظم أبو منصور توران شاه (الثانی) نغر الدین		(سایب روجین) (زاده مهر در ریتج الأوزان: ۵۷۷ هـ)	
۱۲	۱۳ - الجواد أبو سعید آیوب رکن الدین		(زاده: ۵۷۸ هـ)	
۱۳	۱۴ - غالب أبو الفتح ملک شاه ناصر الدین		(زاده تبریزی: ۵۷۸ هـ)	
۱۴	۱۵ - المنصور أبو بکر عز الدین		(زاده تبریز: ۵۷۸ هـ)	
۱۵	۱۶ - شافعی و إمام الدین و (مادرش کبیر بود)			
۱۶	۱۷ - مروان نصرة الدین و (مادرش کبیر بود)			
۱۷	۱۸ - اخضر مظفر الدین المشعری و (سایب بصری)			
۱۸	۱۹ - مؤسسه خاتون و (به زنی السکالین محمد بن السادس آمد)			
۱۹	۲۰ - فلائه و (به زنی حمام الدین لاجین عمر در آمد)			
۲۰				
۲۱				
۲۲				
۲۳				
۲۴				
۲۵				
۲۶				
۲۷				
۲۸				
۲۹				
۳۰				
۳۱				
۳۲				
۳۳				
۳۴				
۳۵				
۳۶				
۳۷				
۳۸				
۳۹				
۴۰				
۴۱				
۴۲				
۴۳				
۴۴				
۴۵				
۴۶				
۴۷				
۴۸				
۴۹				
۵۰				

فرزندان نور الدين وثبوكه

أيوبيات

(ب)

شادي بن مردان

شہ پوئل ۱۰۰

نجم الدين أيوب

صلاح الدين
سيف الدين
(تک: ۱۰۸۷)

تاج الملوك أبو سعيد
بوري عبد الدين (۱)
نور الدين
نور الدين (تولد: ۱۰۸۷) وفتح الاول
شمس الدوله شيخ الدين (۱۱)
شمس الدوله شيخ الدين (۱۱)
(۱۰۴۳)

(ب) — فرخ شاه دارود

عصمة الدين عذراء (۱۷) A

(ج) — الأجد بهرام شاه

فلان

۳ — الناصر قلاج أرسلان (۱۱)

محمد علي الدين

۴ — المنظر [الثاني] محمود علي الدين

۱ — المعظم نوران شاه الأول [الأول] محمد (۱۱)

۲ — المنصور [الأول] محمد (۱۱)

۱ — المعظم نوران شاه الأول [الأول] محمد (۱۱)

۱ — المعظم نوران شاه الأول [الأول] محمد (۱۱)

۱ — المعظم نوران شاه الأول [الأول] محمد (۱۱)

۱ — المعظم نوران شاه الأول [الأول] محمد (۱۱)

۱ — المعظم نوران شاه الأول [الأول] محمد (۱۱)

۱ — المعظم نوران شاه الأول [الأول] محمد (۱۱)

۱ — المعظم نوران شاه الأول [الأول] محمد (۱۱)

۱ — المعظم نوران شاه الأول [الأول] محمد (۱۱)

۱ — المعظم نوران شاه الأول [الأول] محمد (۱۱)

أبو الحارث المنصور
أسد الدين شيركوه (۱۱)

(۱) (۱) المعظم نوران شاه الأول [الأول] محمد (۱۱)
(۲) ربيعة خانقون (۱۱) (۱) طغتكين
(۳) سيف الإسلام
(۴) ناصر الدين (۱۰) ناصر الدين (۱۰)
(۵) المعظم نوران شاه الأول [الأول] محمد (۱۱)

۱۱ — الناصر أيوب (۱۱) مع الدين

۱۲ — الناصر أيوب (۱۱) مع الدين

۱۳ — الناصر أيوب (۱۱) مع الدين

۱۴ — الناصر أيوب (۱۱) مع الدين

۱۵ — الناصر أيوب (۱۱) مع الدين

۱۶ — الناصر أيوب (۱۱) مع الدين

۱۷ — الناصر أيوب (۱۱) مع الدين

۱۸ — الناصر أيوب (۱۱) مع الدين

۱۹ — الناصر أيوب (۱۱) مع الدين

۲۰ — الناصر أيوب (۱۱) مع الدين

۲۱ — الناصر أيوب (۱۱) مع الدين

۲۲ — الناصر أيوب (۱۱) مع الدين

۲۳ — الناصر أيوب (۱۱) مع الدين

۲۴ — الناصر أيوب (۱۱) مع الدين

۲۵ — الناصر أيوب (۱۱) مع الدين

۲۶ — الناصر أيوب (۱۱) مع الدين

۲۷ — الناصر أيوب (۱۱) مع الدين

۲۸ — الناصر أيوب (۱۱) مع الدين

۲۸
۲۹
۳۰
۳۱

	۱۰۰ ۹۰ ۸۰ ۷۰ ۶۰ ۵۰ ۴۰ ۳۰ ۲۰ ۱۰ ۰	
	ارسال ۱۰۰ ۹۰ ۸۰ ۷۰ ۶۰ ۵۰ ۴۰ ۳۰ ۲۰ ۱۰ ۰	
/ شه پؤل	الأفضل علی نور الدین بدر الدین حسن المظفر [الثالث] محمود سیف الدین المصمور [الثانی] محمد	
	۱ - حروف ا، ب، ج، ا، خ، ... ۲ - حروف هـ، و، ی، ا، ی، ح، ا، خ، ... ۳ - حروف e, h, c, d, n, ... ۴ - حروف A, B, C, D, ...	
	(۵) ابنساکت الرازدرسته الاجیده دیوهی 392 p. Saunaitre (۱۱) ارسال ۶۲۶-۶۳۰ سیرتور باروای بارین بوده است. (۱۲) در رمضان ۶۲۷ زائیده شد و ارسال ۶۴۶-۶۴۸ نور باروای علی باقر بود. (۱۳) همان بونج معروف است. در جمادی الاول ۶۷۲ در دمشق زائیده شد و در ۲۳ محرم ۷۲۲ در حمله در گذشت. (۱۴) در ۹ ذی الحجه سال ۵۸۱ در گذشت تک. ابن خلکان (جانب السنین ج ۱ ص ۶۲۶) و جانب صبیح ۱ ص ۲۲۷. (۱۵) در سال ۵۶۹ زائیده شد و در ۱۹ رجب ۶۲۷ در گذشت.	
	(۶) در رمضان سال ۶۵۵ با برادرزاده خود و هر دو خانوون دست سیف الدین در ساجین مدرس سمرقند (چک) المادله در دستگیرت کرد و بنگ. (Imawi, J. As. mai-juin 1894 p. 424). (۷) ابنساکت الدرسته المغزرا، در دست سال ۵۸۸ (J.As. mai-juin 1894, p. 413, 478, notes 204, 205 et 426). (۸) با عازمه خانوون دست کامل من سیف الدین را بنویس کرد. (۹) بولعی است که کتاب طبقات العمراء را در ۱۰ جلد تألیف کرده است. تک. Saunaitre, Imawi, J. As. mai-juin 1894, p. 486, note 201.	
	(۱) در ذی الحجه سال ۵۵۶ زائیده شد و در ۲۳ محرم ۵۷۸ در حلب در گذشت تک. ابن خلکان (جانب السنین ج ۱ ص ۲۷۲) و جانب صبیح ۱ ص ۹۴. (۲) ارسال ۵۶۸-۵۷۰ بر ملک سیرتور باروای کرد. (۳) نخست با سیف الدین سنجیدین منین الدین (اولی اردن) در گذشت در ۵۸۱ و سپس با قلندر الدین کوموری (اربل) را بنویس کرد. (۴) به لقب اوست الشام است. نخست با لاجین و سپس با الفاهر محمدنا مرالدین را بنویس کرد (تک). با زوقی عسلاو ۵ - ۱۰۱ خواهر بوزار شاه اول است. در ۱۶ ذی القعدة سال ۶۱۶ در گذشت. (۵) یادخبر عمومی خودت الشام را بنویس کرد (تک با زوقی غلیلی) در ذی القعدة ۵۸۷ در گذشت تک ایضا 1894 p. 475 J. As. mai-juin mms-savril 1896, p. 285.	

۲					
۳					
۴		۱۰۲ - / شه پۆل			
۵					
۶					
۷					
۸					
۹					
۱۰					
۱۱					
۱۲					
۱۳					
۱۴					
۱۵					
۱۶					
۱۷					
۱۸					
۱۹					
۲۰					
۲۱					
۲۲					
۲۳					
۲۴					
۲۵					
۲۶					
۲۷					
۲۸					
۲۹					
۳۰					
۳۱					

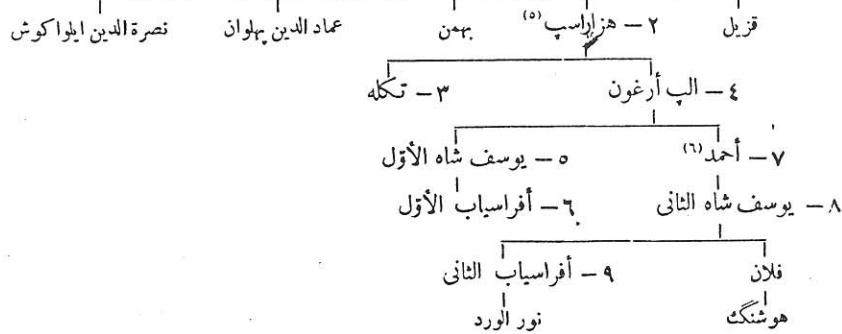
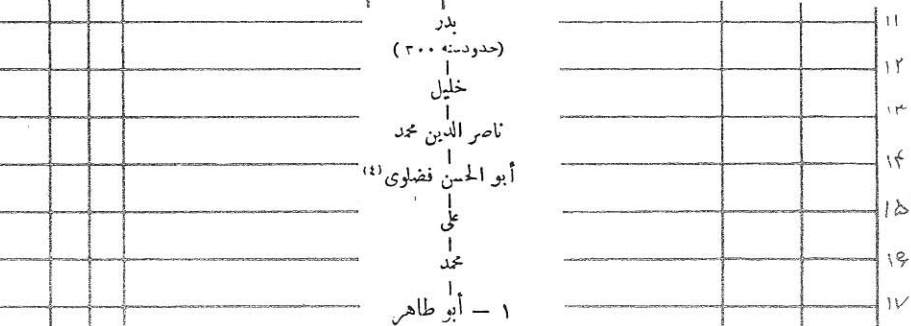
هەر کەسێ فەر ههنگ و زانین به دەس پێنێ
رهحمەت و بەره کەت به سەر خوییدا دەبار پێنێ (شه پۆل)

لاپەرە ی کتیب وه ک شاپەرە که روحي ئیمه
بو لای نورو روناکی دهخاته هه لفرین: ویلتیر.

۱۰۴ - / شه پۆل

۶	-	أفراسیاب [الأول] بن یوسف شاه ، (اورا کیخاتون تثبیت کرد)	حدود	سنه ۶۸۷ هـ
		مدتی اسمهان را اشغال کرد		
۷	-	نصرة الدين أحمد بن ألب ارغون ^(۱) ، (اورا غزان حکومت داد)		۶۹۶
۸	-	رکن الدين یوسف شاه [الثانی] بن أحمد ^(۲)		۷۳۳
۹	-	مظفر الدين أفراسیاب [الثانی] بن یوسف		۷۴۰
۱۰	-	شمس الدين هوشنگ ^(۳) بن فلان بن یوسف		۷۵۶
		یا نور الورد بن افراسیاب [الثانی]		
		أحمد (?)	حدود	۷۸۰
		أبو سعید (?)	»	۸۱۵
		حسین	»	۸۲۰
		غیاث الدين		۸۲۷
		اورا ابراهیم بن شاه رخ عزل کرد		

مراجع : جوبن : تاریخ جهان گشای :

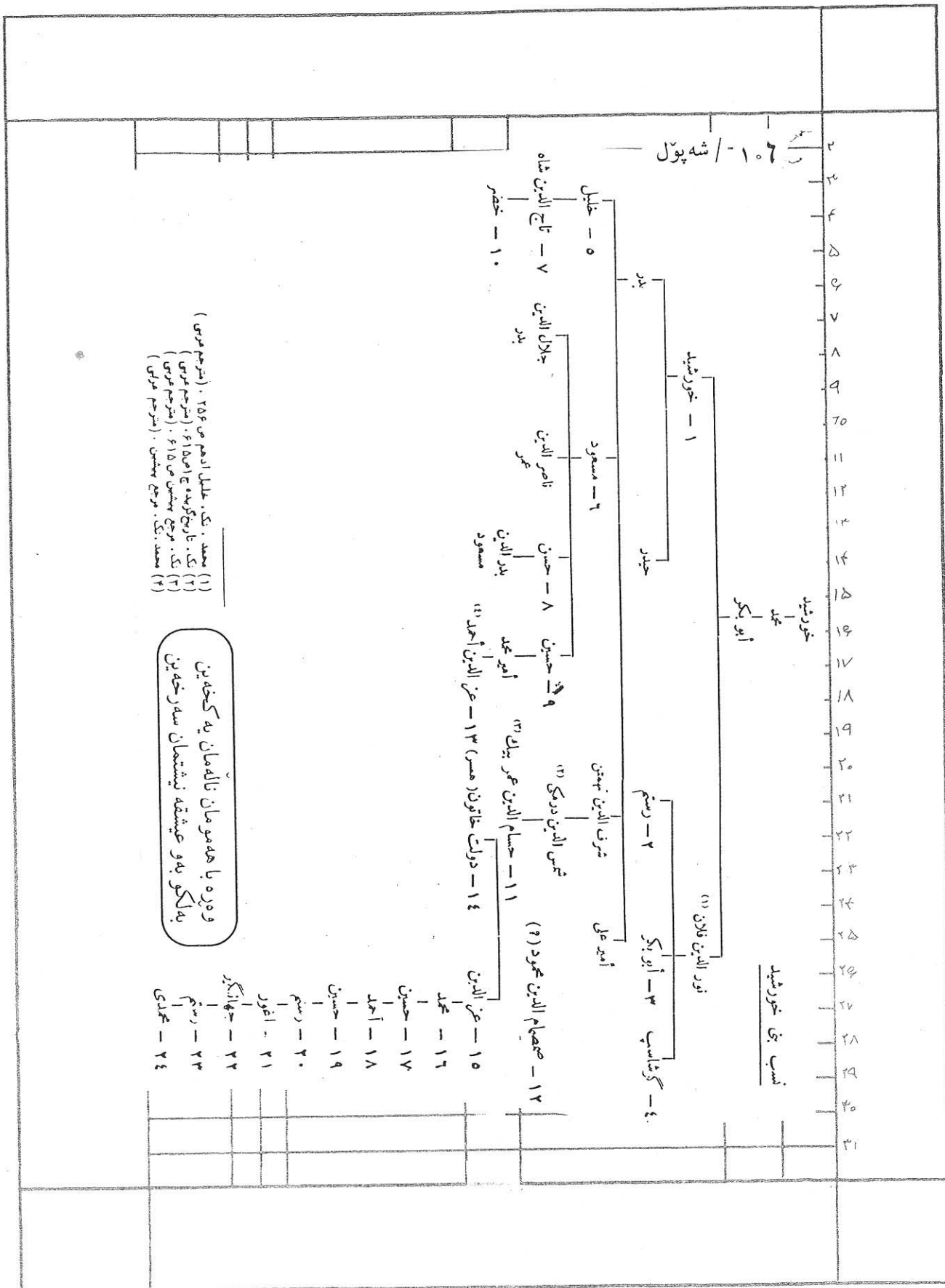
Howorth : History of the Mongols, III, p. 140, 406. 751 à 6.

Justi : Iranisches Namenbuch, p. 460.

(۶) خلیل ادهم (ص ۲۵۳) به نقل از کتاب شرفنامه و کتاب جامع الدول منجم باشی آورده است که نصرت الدين احمد بن یوسف شاه اول ، یوسف شاه دوم بن نصرت الدين احمد دارای فرزندانی به نام پشتک و افراسیاب دوم شدند . پشتک خود دارای دو فرزند به نام هوشنگ و احمد شد . احمد بن پشتک جز دارای فرزندى به نام ابوسعید شد که پسرش شاه حسین جانشین او شد . ولی هوشنگ بن پشتک را فرزندى به نام کاوس بود و نوه اش غیاث الدين نام داشت . (مترجم عربى)

(۱) حمدالله مستوفی در تاریخ کریده اورا پسر الب ارغون ندانسته وى را پسر یوسف شاه ذکر کرده است . (مترجم عربى)
 (۲) شوشتر و حویزه و بصره را به املاک خود ضمیمه کرد .
 (۳) خلیل ادهم (ص ۲۵۲) به نقل از کتاب شرفنامه نام اورا پشتک آورده است . (مترجم عربى)
 (۴) نک . تاریخ کریده ج ۱ ص ۵۵۶ . (مترجم عربى)
 (۵) با دختر تکله بن زینکی انابک سلغری زناشوی کرد .

۵۰۱ - / شه پۆل		
	نسب بنی خورشید	۲
	بنی خورشید اُتابکان لرستان صغری	۳
	(هاستخت خرم آباد (۱))	۴
	نسل اول :	۵
سنه ۵۴۷ هـ	۱ - شجاع الدین خورشید بن ابی بکر بن محمد، (۲) (لد اُتابک بگرفت).	۶
۶۲۱	۲ - سیف الدین رسم بن نور الدین (۳)	۷
—	۳ - شرف الدین ابو بکر بن نور الدین	۸
—	۴ - عز الدین گرشاسب بن نور الدین	۹
—	۵ - حسام الدین خلیل بن بدر بن خورشید	۱۰
۶۴۰	۶ - بدر الدین مسعود بن بدر، (اورا متکروفا آن حکومت داد)	۱۱
	جلال الدین بدر بن مسعود ۶۵۸ . . . . . مدعیان حکم	۱۲
	ناصر الدین عمر بن مسعود ۶۵۸ . . . . . تاسنه ۶۶۰	۱۳
۶۵۸	۷ - تاج الدین شاه بن خلیل، (اورا آباتا منصوب کرد و سپس دستور قتلشرا داد)	۱۴
۶۷۷	۸ - فلک الدین حسن بن مسعود	۱۵
۶۷۷	۹ - عز الدین حسین بن مسعود	۱۶
۶۹۲	۱۰ - جمال الدین خضر بن تاج الدین، (اورا کیخانو حکومت داد)	۱۷
۶۹۳	۱۱ - حسام الدین (۴) عمر بک بن شمس الدین درمکی بن تمیق	۱۸
۶۹۳	۱۲ - صمصام الدین محمود (۵) بن نور الدین محمد الثاني	۱۹
۶۹۵	۱۳ - عز الدین احمد بن امیر محمد (۶) بن عز الدین حسین	۲۰
۷۱۶	۱۴ - دولت خاتون (بیوه او)، (از تخت کناره گرفت برای ز الدین برادر شوهرش)	۲۱
	نسل دوم :	۲۲
۷۱۶	۱۵ - عز الدین	۲۳
۷۳۰	۱۶ - عز الدین محمد بن عز الدین	۲۴
۷۷۰	۱۷ - عز الدین حسین بن محمد، (جنگیامبور)	۲۵
۸۰۷	۱۸ - سیدی احمد بن حسین	۲۶
۸۱۰	۱۹ - حسین بن احمد	۲۷
—	۲۰ - رسم بن حسین، (مطیع شاه اسماعیل صفوی شد)	۲۸
—	۲۱ - آغوز (۷) خان بن رسم	۲۹
—	۲۲ - جهانگیر بن رسم	۳۰
—	۲۳ - رسم بن جهانگیر	۳۱
—	۲۴ - محمدی بک بن جهانگیر	
—	۲۵ - شاه وردی، (تسلط صفوی)	
	مراجع : میرخوند: روضه الصفا :	
	تاریخ گزیده.	
	Howorth: History of the Mongols, vol. III, p. 140, 406, 754	
	Sachau: Verzeichnis N° 72, p. 28.	
	Justi: Iranisches Namenbuch p. 461.	
	(۱) نک. باقوت. معجم البلدان ج ۲ ص ۴۳۶. (مترجم عربی)	
	(۲) در سال ۵۴۷ از طرف سلجوقیان کارگزار لرستان کوچک بود. از سال ۵۷۰ مستقل شد و خلیفه الناصر او و برادرش را زندانی کرد. در سال ۵۹۰ بارگشت و در سال ۶۲۱ در صد سالگی درگذشت.	
	(۳) پسر عمویش امیرعلی بن بدر اورا بهناکهان بگشت.	
	(۴) نک. تاریخ گزیده ج ۱ ص ۶۱۴. (مترجم عربی)	
	(۵) نک. تاریخ گزیده ج ۱ ص ۶۱۶. (مترجم عربی)	
	(۶) تحت قیمومیت عمویش بدرالدین مسعود بن فلک الدین بود. در سال ۷۱۶ درگذشت. خلیل ادهم (ص ۲۵۵) نام اورا عزالدین محمد آورده است. (مترجم عربی)	
	(۷) خلیل ادهم (ص ۲۵۵) نام اورا اوغور شاه آورده است. (مترجم عربی)	

(۱) محمد . نك . جليل ادهم ص ۲۵۴ . (تبرجم مری)
 (۲) نك . تاريخ كرده ج اص ۱۵۰ ص ۶۱۵ . (تبرجم مری)
 (۳) نك . مورخ پهلين ص ۱۵۵ . (تبرجم مری)
 (۴) محمد . نك . مورخ پهلين . (تبرجم مری)

ودره با همومان ناله مان په كڅه پين
 به لكو به و عيشقه نيشتمان سه رخه پين